

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Донбаський державний педагогічний університет
Філологічний факультет
Російсько-українське відділення

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення педагогічної практики для студентів III-V курсів
російсько-українського відділення філологічного факультету,
магістрантів V курсу російсько-українського відділення

Затверджено
на засіданні вченої ради СДПУ
(протокол № 9 від 25.05.2012 р.)

ББК 74.58

УДК 371.133 (075.8)

М-545 Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів III-V курсів російсько-українського відділення філологічного факультету, магістрантів V курсу російсько-українського відділення / Укладачі: Н. М. Маторіна, Б. І. Маторін, А. А. Рубан, Н. В. Швидка, І. М. Рижкова, С. Р. Кашина, М. С. Рижкова, Н. П. Шайда, Л. В. Горобець. – Вид. 3-е, перероб. і доп. – Слов'янськ: ДДПУ, 2012. – 111 с.

Відповідальний за випуск

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри загального та російського
мовознавства і теорії та історії літератури
Казаков І. М.

Рецензенти

кандидат педагогічних наук, професор
Сипченко В. І.

кандидат педагогічних наук, доцент
Хижняк І. А.

Методичні рекомендації обговорено й схвалено на засіданні кафедри загального, германського та слов'янського мовознавства (протокол № 9 від 17 квітня 2012 р.) та на засіданні кафедри загального та російського мовознавства і теорії та історії літератури (протокол № 9 від 30 квітня 2012 р.).

Затверджено на засіданні вченої ради Слов'янського державного педагогічного університету (протокол № 5 від 25 травня 2012 р.).

© Донбаський державний педагогічний університет, 2012.

© Н. М. Маторіна, Б. І. Маторін (укладання), 2012.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із засобів успішної підготовки студентів до роботи вчителя, класного керівника є педагогічна практика, яка забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутнього вчителя із практичною діяльністю в школі. У процесі практики закріплюються й поглиблюються теоретичні знання, що були набуті в вузі, виробляються професійні вміння й навички, розвиваються творчі здібності, педагогічне мислення, інтенсифікується процес формування професійних особистісних якостей.

Педагогічна практика створює реальні можливості для формування готовності студентів до проведення навчально-виховної роботи зі школярами, потреби здобувати та застосовувати нові теоретичні й методичні знання та одночасно засвоювати передовий педагогічний досвід, проникнутися любов'ю й повагою до обраної професії. Створюючи умови, максимально наближені до реальних умов самостійної педагогічної діяльності в школі, педагогічна практика реалізує сприятливі передумови для формування основ професійної майстерності як найважливішої якості особистості майбутнього вчителя-вихователя.

Педагогічна практика студентів є досить вагомим фактором їх професійної компетентності. Вона передбачає наявність знань, умінь й навичок, необхідних для належної педагогічної результативності уроків мови і літератури в школі. Саме завдяки їй студенти мають змогу перевірити і зважити свої професійні якості, вільне оперування навчальним матеріалом з мови, докладне знання текстів художніх творів, розуміння психолого-педагогічних основ навчання та виховання, визначити найхарактерніші риси, без яких неможливе становлення вчителя-філолога. Водночас педагогічна практика є ще одним кроком у надбанні досвіду педагогічної діяльності: уміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати досвід учителів, протидіяти шаблону та стереотипам у навчально-виховній діяльності. Вона покликана сформулювати у студентів професійну стійкість, здатність якомога повніше реалізувати свою творчу індивідуальність.

Відповідно до затверджених навчальних планів за всіма напрямками підготовки практика в університеті поділяється на такі види:

- навчальна;
- виробнича;
- практика в позашкільних закладах;
- практика за фахом.

Кожна з практик має свої строки та завдання, визначені навчальними та робочими програмами, розробленими випускаючими кафедрами університету згідно з навчальними планами.

Навчальними планами російсько-українського відділення передбачається наступний термін проходження педагогічної практики:

Стаціонар	III курс	5 семестр	ЗОШ	2 тижні (навчальна)
	IV курс («Бакалавр»)	8 семестр	ЗОШ	5 тижнів (навчальна)
	V курс («Спеціаліст»)	9 семестр	ЗОШ	6 тижнів (виробнича)
	V курс («Магістр»)	9 семестр	ЗОШ	3 тижні (виробнича)
	V курс («Магістр»)	10 семестр	ВНЗ	3 тижні (магістерська)
Заочне відділення	IV курс («Бакалавр»)	8 семестр	ЗОШ	4 тижні (навчальна)
	V курс («Спеціаліст»)	9 семестр	ЗОШ	4 тижні (виробнича)
	V курс («Магістр»)	9 семестр	ЗОШ	3 тижні (виробнича)
	V курс («Магістр»)	10 семестр	ВНЗ	3 тижні (магістерська)

РОЗДІЛ 1. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів III курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар).

Студенти III курсу російсько-українського відділення проходять педагогічну практику в 5-9-х класах загальноосвітніх закладів I-III ступенів м. Слов'янська.

Тривалість практики – 2 тижні.

Практика передбачає:

1. Ознайомлення зі школою, бесіду з директором, його заступником, організатором позакласної та позашкільної виховної роботи, ознайомлення з органами учнівського самоврядування.

2. Знайомство з класом, в якому студент буде проходити педагогічну практику; ознайомлення з роботою класного керівника, бесіду з класним керівником.

3. Ознайомлення з роботою вчителів-предметників російської мови та літератури, української мови та літератури, зарубіжної літератури.

4. Ознайомлення з документацією, яку повинен вести вчитель-предметник (календарно-тематичний план, поурочний план, класний журнал).

5. Спостереження та аналіз уроків, які проводять учителі-предметники.

6. Спостереження та аналіз позакласних заходів, які проводять класні керівники.

7. Проведення психолого-педагогічного аналізу занять та інших навчально-виховних заходів.

8. Проведення бесіди на морально-етичну тему.

9. Проведення виховного заходу.

1.1. Предметные требования¹ (методист – преподаватель кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы ДГПУ или преподаватель кафедры общего, германского и славянского языкознания)

Студенты прикрепляются к опытным учителям русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы.

Студенты знакомятся с календарно-тематическим планированием, посещают уроки учителей-предметников по русскому языку, русской литературе, украинскому языку, украинской литературе, зарубежной литературе; ведут хронологическую запись уроков со своими комментариями.

¹ Методичні поради та рекомендації щодо уроків російської мови та літератури викладено російською мовою.

Образец записи:

Хронологическая запись урока	Комментарий студента
<p>7-А класс ООШ №5 г. Славянска Среда, 10.12.2011 г. Урок русского языка Учитель: Иванова Н.П. В классе по списку 32 чел., на уроке присутствуют 28 чел.</p>	<p>Накануне познакомилась с календарно-тематическим планированием по русскому языку на I семестр. Планирование ТБЯМ¹ «Деепричастие» (4 часа + 2 часа на речевую деятельность + 1 час на контрольную работу), на мой взгляд, удачно: Урок 28. Деепричастие как особая форма глагола. Урок 29. Деепричастный оборот. <i>He</i> с деепричастиями. Урок 30. Деепричастия несовершенного и совершенного вида, их образование. Урок 31. Разбор деепричастия как особой формы глагола. Урок 32, 33. Уроки развития речи. Урок 34. Контрольная работа.</p>
<p>Урок 29. Тема: Деепричастный оборот. <i>He</i> с деепричастиями. Цель: обобщить и систематизировать материал по теме «Деепричастие», научиться видеть границу деепричастного оборота; изучить пунктограмму «Выделение деепричастия и деепричастного оборота», орфограмму «<i>He</i> с деепричастиями», помочь каждому учащемуся усвоить грамматико-стилистическую норму употребления деепричастия в предложении; воспитывать умение правильно вести себя в общественном месте. Оборудование: таблицы «Знаки препинания при деепричастии и деепричастном обороте», «<i>He</i> с деепричастиями».</p> <p style="text-align: center;">Ход урока</p> <p>I. Оргмомент. Лингвистическая разминка «Найди третье лишнее».</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Пролетая, задумавшись, <u>опавший</u>. 2. Беседуя, <u>говорить</u>, проговорив. 3. Думая, недоумевая, <u>перечитанный</u>. 4. Проснувшись, <u>улыбающийся</u>, прищурясь. 5. <u>Играть</u>, играя, поиграв. 	<p>Ученики записывают в каждой строке только «лишнее» слово – в данном случае причастие или инфинитив, т.к. два других слова являются деепричастиями. Проверка проводится сразу. Количеству плюсов (за правильный ответ в каждой строчке)</p>

¹ ТБЯМ – тематический блок языкового материала.

Хронологическая запись урока	Комментарий студента
<p>II. Проверка домашнего задания (упр. 202, с. 76).</p> <p>Запишите, раскрывая скобки и заменяя, где возможно, один из глаголов деепричастием.</p> <p>1. <i>Сестренка беспрерывно болтала и не слышала даже своих слов.</i> – <i>Сестренка, беспрерывно болтая, не слышала даже своих слов.</i></p> <p>- Что обозначает деепричастие? От какой части речи образуется деепричастие?</p> <p>- Какое деепричастие может быть прилагательным? (<i>скупая</i>).</p> <p>2. <i>Мальши напевал и хлопал в ладоши.</i> – <i>Мальши напевал, хлопая в ладоши.</i></p> <p>- Назовите морфологические признаки деепричастия, общие с глаголом.</p> <p>- Найдите деепричастие, в котором было бы три буквы я (<i>являясь</i>).</p> <p>3. <i>Девочки рисовали и слушали песню.</i> – <i>Рисую, девочки слушали песню.</i></p> <p>- Назовите морфологические признаки деепричастия, общие с наречием.</p> <p>- Можно ли вне предложения определить, какими частями речи являются слова <i>душа, мямля, пошив</i> и т.п. (нет, т.к. эти слова могут быть либо существительными, либо деепричастиями).</p> <p>4. <i>Петр наливал чай и слушал гостей.</i> – <i>Петр наливал чай, слушая гостей.</i></p> <p>- Каким членом предложения является деепричастие?</p> <p>- <i>Тая</i> – какие значения имеет это слово? (<i>тая</i> – деепричастие от <i>таять</i>: <i>снег тает</i> и <i>тая</i> – деепричастие от <i>тайть</i>: <i>хранить в тайне</i>).</p> <p>5. <i>Мастер осматривал станок и беседовал с токарем.</i> – <i>Мастер, осматривая станок, беседовал с токарем.</i></p> <p>- На какой вопрос отвечает деепричастие?</p> <p>- <i>Нередко впадает в болезни человек, Он ищет помощи, хотя спасется от муки...</i> (Ломоносов)</p> <p>– Какой частью речи является слово <i>хотя</i>? (устар. деепричастие от глагола <i>хотеть</i>).</p> <p>6. <i>Карета подъехала и остановилась.</i> – <i>Карета, подъехав, остановилась.</i></p>	<p>соответствует количеству баллов.</p> <p>Оргмомент проведен удачно; учащиеся сразу и активно включаются в работу.</p> <p>Время проведения разминки – 3 мин.</p> <p>Работают по учебнику:</p> <p>Русский язык: Учебник для 7 кл. школ с рус. языком обучения / Е.П. Голобородько и др. – К.: Освіта, 1995. – 351 с.</p> <p>Учащиеся зачитывают предложения с теми изменениями, которые они внесли; обязательно комментируют все орфограммы; получают дополнительный теоретический вопрос и вопрос повышенной трудности; ответы учеников оцениваются.</p> <p>Материал предыдущего урока повторили и теоретически, и практически.</p> <p>Проверка проводилась в виде взаимоконтроля, никто из учащихся не отвлекался, т.к. нужно было внимательно проверить домашнее задание товарища и оценить его (критерии оценивания учащимся известны; учитель лишь вкратце напоминает их).</p> <p>Опрошены 6 учащихся, всем поставлены оценки. Оценки мотивированы учителем.</p> <p>Проверка домашнего задания заняла 7 мин.</p>

Хронологическая запись урока	Комментарий студента
<p>- Изменяются ли деепричастия по лицам и числам? - <i>Пойдем туда, где ручеек, Виясь, бежит зеленым лугом</i> (А. Пушкин). - Что за слово <i>виясь</i> и от чего оно образовано? (устар. деепричастие от глагола <i>виться</i>). III. Объяснение нового материала. - Учитель объявляет тему урока, формулирует цели и задачи. - Учитель: Может ли деепричастие иметь при себе зависимые слова? - Да, может. - Учитель: Приведите примеры из домашнего упражнения. - <i>Мальши напевал, хлопая в ладоши</i> и др. Далее учитель сообщает, что деепричастие вместе с относящимися к нему словами называется деепричастным оборотом. - Работа с учебником – знакомство с теоретическим материалом. Учащиеся читают правила, разбирают примеры из учебника. - Работа с таблицей. - Несколько учеников повторяют правила.</p> <p>IV. Закрепление материала. - Выполнение упражнения 203 (спишите, расставляя пропущенные знаки препинания): 1. <i>Волнуясь кон...ица л...тит.</i> – <i>Волнуясь, конница летит.</i></p> <p>- Творческое задание – выполнение упражнения 226 (составьте и запишите предложения, соответствующие данным схемам).</p> <p>V. Объяснение нового материала. - Изучение орфограммы «Правописание частицы <i>не</i> с деепричастием»: работа с учебником, чтение правила.</p>	<p>Учитель непосредственно подготовил учащихся к восприятию нового материала во время проверки домашнего задания и опроса учащихся.</p> <p>Объяснение нового материала заняло 8 мин.</p> <p>Теоретические знания еще раз закрепляются на практике.</p> <p>Упражнение выполняется в виде комментированного письма; один ученик работает у доски, остальные – на местах в тетрадях. Над первыми четырьмя предложениями ребята работают совместно, три последние списывают самостоятельно с последующей проверкой.</p> <p>Упражнение выполняется в течение 7 мин. На выполнение и проверку упражнения ушло 4 мин.</p> <p>3 мин.</p>

Хронологическая запись урока	Комментарий студента
<p>VI. Закрепление.</p> <p>- Выполнение упражнения 204 (спишите пословицы, раскрывая скобки и расставляя знаки препинания).</p> <p>- Выполнение упр. 222 (устно) (переведите предложения на русский язык. Укажите деепричастия. Какими членами предложения они являются?)</p> <p>- Выполнение упр. 230 (устно) («Проверь себя»).</p> <p>1. <i>Встречаясь со взрослыми или входя в помещение, здоровайся первым...</i></p>	<p>4 мин.</p> <p>4 мин.</p> <p>Упражнение построено на использовании правил поведения ребят в общественных местах. Учащиеся читают правило поведения, находят деепричастия и деепричастные обороты, объясняют расстановку знаков препинания.</p> <p>3 мин.</p>
<p>VII. Домашнее задание к следующему уроку: §16, с. 76-77; упр. 213, 219.</p>	<p>Учитель объясняет, как правильно выполнить домашнее задание.</p> <p>2 мин.</p> <p>Учитель не успел подвести итог урока.</p>

После хронологической записи урока студент предлагает подробный анализ урока (во время устного анализа урока присутствуют учитель-предметник, студент, методист-предметник).

При анализе урока по языку рекомендуется ответить на такие вопросы:

1. Какова была цель данного урока, правильно ли она была поставлена (четкость целевой установки урока)?
2. Правильно ли была определена и сформулирована тема урока?
3. Каково место этого урока по отношению к другим урокам, данному разделу?
4. Каков тип урока, его структура, в чем заключается отличие его структуры от структуры других уроков и насколько удачно был избран именно такой вариант построения урока, оправдались ли предположения плана учителя и конспекта урока?
5. Имели ли место отступления от намеченного заранее плана, чем они были вызваны и оправданы ли с методической точки зрения; как отразились эти отступления от плана на ходе урока?
6. Каково содержание предполагавшегося на уроке материала с научной точки зрения; не было ли неправильных определений понятий, выводов, ошибок в терминологии, формулировке правил; полностью ли соответствует он теме и цели урока?

7. Не был ли перегружен урок теоретическим материалом или упражнениями; не вела ли перегрузка материала к торопливости в уроке, поверхностности объяснений; достаточно ли оставалось времени для закрепления нового материала; все ли намеченное учителем в его плане удалось выполнить; была ли соблюдена необходимая равномерность темпа ведения урока; не был ли скомкан конец урока из-за недостатка времени у учителя?

8. Как, в какой форме осуществлялись на уроке задачи развития речи и развития мышления учащихся?

9. Каковы по своему характеру тексты, использованные на уроке для упражнений и иллюстраций при объяснении нового теоретического материала; доступность их для понимания учащимися без дополнительных разъяснений; разнообразие по содержанию и наличию тех грамматических или орфографических явлений, изучению которых посвящается урок; художественность, занимательность текстов, отражение в них современности?

10. Каковы упражнения, использованные на уроке, их виды, разнообразие, степень оправданности выбора для данного урока именно тех, а не иных видов упражнений?

11. Имело ли место на данном уроке применение принципа наглядности?

12. Как на уроке был использован учебник, на каких этапах и в какой форме, не снижалась ли при этом активность учеников?

13. Какая была применена методика объяснения нового и повторения пройденного; учитывался ли при этом характер объясняемого или повторяемого материала, степень его доступности и усвоения учащимися, были ли сделаны все необходимые выводы по материалу урока, четкость и доступность их формулировок; как широко применяются разнообразные методы преподавания русского языка на уроках данного учителя; не являлся ли в методическом отношении данный урок трафаретным в ряду других уроков?

14. Устанавливалась ли и в какой форме связь между материалом данного урока и материалом предыдущих уроков?

15. Какие способы, формы опроса и учета знаний учащихся (как полученных ранее, так и полученных на данном уроке) были применены учителем?

16. Полностью ли оправдывается характер задания, предложенного учащимся на дом: вид упражнений, их объем, соответствие теме урока, как было проведено разъяснение задания?

17. Степень активности учеников на уроке; самостоятельность их в работе; заинтересованность учеников и дисциплина; не было ли со стороны учителя недооценки сил учащихся, выразившейся в ведении урока на слишком легком материале?

18. Поведение учителя: умение держаться в классе, умение охватить вниманием класс, внимание отстающим; речь учителя; имели ли место случаи нарушения литературной нормы?

19. Итоги урока: качество знаний и навыков учащихся, прочность и сознательность усвоения, в какой мере достигнута основная цель урока?

При **анализе урока литературы** рекомендуется ответить на такие **вопросы**:

1. Место этого урока в структуре общей темы; эффективность формулировки; обращение к теме на протяжении урока, во время подведения итогов.

2. Целесообразность постановки целей (образовательной, воспитывающей, развивающей) в зависимости от темы урока; целесообразность методов и приемов для эффективной реализации целей урока.

3. Структура урока и ее соответствие типу урока.

4. Учебные ситуации:

а) организация урока:

- готовность к уроку классной комнаты, учащихся, учителя;

- организация учащихся: мобилизация внимания, требования к подготовке учебного места;

б) содержание и методика проверки знаний, умений и навыков учащихся:

- содержание вопросов для индивидуального и фронтального опроса, бесед, самостоятельных творческих работ;

- дифференцированность подхода к проверке знаний, умений и навыков учащихся;

- качество ответов учащихся;

- активность класса;

- подведение результатов проверки знаний;

- оценка ответов учащихся;

в) содержание и методика изучения нового материала:

- объем и система знаний, о которых ведет речь учитель;

- научность и воспитательная направленность учебного материала, его жизненная необходимость;

- систематичность и последовательность рассказа, образность, доступность, связь с уже изученным материалом, перспективность;

- цель и задачи самостоятельного изучения школьниками учебного материала;

- проблемные вопросы и познавательные задания;

- активизация познавательной деятельности, способы повышения интереса и внимания учащихся на отдельных этапах урока;

- привлечение учащихся к творческой деятельности, способы повышения интереса и внимания учащихся на отдельных этапах урока;

- роль и место демонстрационных материалов, таблиц и других наглядных учебных пособий;
- использование классной доски;
- ценность и необходимость записей в рабочих тетрадях;
- роль и место разнообразных видов работы с учебником;
- работа с дополнительной литературой;
- методика учета знаний, умений и навыков учащихся в процессе изучения нового материала.

5. Содержание и методика закрепления нового материала: разнообразие видов работ, их целесообразность и эффективность.

6. Содержание и методика домашнего задания: объем и виды домашнего задания; советы по выполнению домашнего задания.

7. Подведение итогов урока:

- кто подводит итоги – учитель или учащиеся?;
- общие итоги: достигнуты ли цели урока? как полно раскрыта тема урока? уровень научно-теоретической и методической подготовки учителя на уроке.

8. Советы и пожелания¹.

Отчетная документация

1. Календарно-тематическое планирование уроков русского языка и русской литературы, украинского языка и украинской литературы, зарубежной литературы на период прохождения педагогической практики (переписывается у учителя-предметника).

2. Хронологическая запись 5-ти уроков (по одному уроку русского языка и русской литературы, украинского языка и украинской литературы, зарубежной литературы) с комментариями студента-практиканта.

3. Письменный анализ вышеназванных 5-ти уроков.

1.2. Вимоги з педагогіки (методист – викладач кафедри педагогіки ДДПУ)

Завдання практики

1. Ознайомитися з навчально-виховним процесом школи.
2. Проаналізувати план навчальної роботи класу у відповідності до вимог національного виховання.

Аналізуючи план навчальної роботи, звернути увагу на:

- цілісність і перспективність;
- різноманітність змісту, форм і методів навчально-виховної роботи;
- урахування конкретних умов життєдіяльності й навчання даного класу, навчального рівня та вихованості учнів;
- забезпечення послідовності й систематичності у навчально-виховній роботі;

¹ Варианты схем предметного анализа урока смотри еще: *додаток 5, с. 70-73.*

- наукове й практичне обґрунтування змісту методів і форм діяльності, виходячи з мети й завдань всебічного розвитку учнів, підготовки їх до реального життя;

- узгодженість у плануванні навчальної, виховної й громадської роботи;

- наявність колективної й персональної відповідальності за виконання плану.

3. Ознайомитися з функціями класного керівника. Провести бесіду із класним керівником.

Орієнтовні запитання до бесіди:

1. Чи давно має класне керівництво?

2. Яка атмосфера (морально-психологічний клімат) у класі? Яка роль відводиться виховній роботі?

3. Чи є в класі активна група?

4. Як часто класний керівник працює з активом? Хто з дітей найбільш допомагає в проведенні виховної роботи?

5. Чи є в класі важкі діти, яку роботу з ними проводить класний керівник і актив?

6. Які засоби частіш за все використовуються у виховній роботі з класом?

7. Які засоби використовуються в роботі з батьками учнів?

8. Який характер взаємовідносин учителя з учнями та їх батьками?

9. Які засоби виховної роботи використовуються в позакласній роботі?

4. Відвідати не менше 20 уроків.

5. Провести групову бесіду на морально-етичну тему відповідно до педагогічних вимог.

6. Підготувати і провести виховний захід.

Звітна документація

1. Щоденник педагогічних спостережень студента-практиканта.

2. План виховної роботи на період проходження практики (переписується у класного керівника).

3. Конспект бесіди з рецензією класного керівника.

4. Розробка сценарію виховного заходу з рецензією класного керівника.

Зразки звітної документації

1. Щоденник

(титульна сторінка)

Студента-практиканта _____

Факультету _____ курсу _____

Практика проводиться в школі № __ міста _____ в __ класі.

Груповий керівник _____

Директор школи _____

Заступник директора з навчально-виховної роботи _____

Організатор позакласної та позашкільної роботи _____

Класний керівник _____
Адреса школи _____ Телефон _____

Приблизний зміст щоденника педагогічної практики студента-практиканта.

Щоденник повинен містити:

- список учнів та позначку про їх особливості, захоплення, нахили;
- розклад дзвінків у школі;
- розклад уроків у закріпленому класі;
- графік позакласних заходів студента-практиканта;
- план роботи класного керівника на період проходження студентом практики;
- результати спостереження й аналізу відвіданих виховних заходів вчителя та студентів;
- поточні завдання керівників практики та аналіз їх виконання.

Приклад запису в щоденнику педагогічних спостережень одного дня.

5/09/2011.

На сьогодні в індивідуальному плані було заплановано спостереження уроків у 5-А класі, а на 6-му уроці – проведення класної години.

Прийшла до школи раніше, щоб допомогти вчителю підготуватися до своїх уроків, а також обговорити з ним питання до класної години.

На уроках були присутні: вчитель Даниленко Л.В., методист, а також студенти, які проходять практику в цій школі. Після проведення уроків вчителем-предметником усі разом їх проаналізували.

На класній годині була проведена профорієнтаційна бесіда. Ставилися питання про вибір професії, реалізацію себе в житті. Діти наводили приклади, розповідали, де й ким працюють їх батьки. Вони відкрито говорили про свої мрії, про свої можливості, вимоги до тієї чи іншої професії.

Діти вирішили, що на наступну класну годину запросять до себе батьків, щоб краще ознайомитися з їх професіями.

3. Схема оформлення конспекту бесіди на морально-етичну тему

Дата проведення _____

Мета _____

Завдання _____

Обладнання _____

Хід бесіди

1. Вступна частина.

Актуальність бесіди. Підготовка учнів до сприймання (за допомогою питань вчитель з'ясовує наявність досвіду учнів з теми обговорення).

2. Основна частина:

- а) виступи вчителя та учнів;
- б) питання для обговорення;
- в) обмін думками;

3. Заключна частина.

Підведення підсумків. Прийняття в ході обговорення пропозицій з даного питання; формування в учнів моральних цінностей, почуттів; оцінка негативних дій, якостей, вчинків; формування вміння відстоювати свою думку; формування культури спілкування.

4. Рекомендації до написання сценарію виховного заходу.

Сценарій має два аспекти – пізнавальний і прикладний, художній і психолого-педагогічний, які програмують не лише побудову матеріалу, а й виховний вплив на учасників, їх майбутню реакцію і поведінку. В основу створення сценарію повинні бути покладені конкретні реальні події. За своєю природою сценарій вимагає певного дійства, відтвореного в яскравій образній формі. Герой повинен бути особою, характер та вчинки якої пізнають учні, від імені цього героя автор може подати певні висновки.

Отже, образне вирішення теми – перший і найважливіший художньо-педагогічний прийом реалізації документального матеріалу у сценарії. Наступним важливим принципом реалізації документального матеріалу є чіткий добір фактів, покладених в основу сценарію. Справжню художню й пізнавальну цінність має той сценарій, матеріали якого відповідають історичній достовірності та покликані служити ідеалам гуманізму.

Отже, документальний характер сценарію – це одна з важливих особливостей роботи по формуванню в учнів добра, честі, совісті, правди, гідності.

Іншою, не менш значущою особливістю сценарію, є те, що він має активний характер, побудований на реальних діях учасників, тобто передбачає не лише організацію матеріалу, а й аудиторію.

Спостереження за учнями та їх опитування показали, що правильно підібрана організаторами асоціативна образність ігрового дійства створює необхідну атмосферу, допомагає емоційному настрою учнів.

Сценарій передбачає літературно-драматичну розробку матеріалу. Тому він складається з окремих елементів дійства, де розкривається тема, показуються переходи від однієї частини до іншої, виявляється орієнтована спрямованість усіх виступів. Використовуються художні твори або уривки з них.

Розглянемо основні етапи створення сценарію.

Вибір теми.

Обираючи тему сценарію, необхідно визначити моральну, політичну, виробничу або навчальну проблему, в центрі якої завжди повинна бути людина або група людей.

Визначення теми й осмислення її як проблеми допомагає правильно *сформулювати ідею* – основну думку, головний висновок, зміст задуму, оцінку подій, явищ. Якщо тема сценарію розуміється як проблема, то ідея – це шляхи її вирішення.

Сюжет.

В сюжеті мають бути відображені характерні, цікаві для конкретної аудиторії життєві події, що пов'язані між собою і послідовно розвиваються. Сюжетну лінію необхідно будувати послідовно. При створенні сценарію слід зауважити, що незважаючи на єдині закони драматургії, в кожному з них мають бути присутні творча індивідуальність, особиста позиція, особисті якості сценариста, співзвучні з життям і діяльністю шкільного колективу. Сценарна справа – це художній процес зі своїми складностями, удачами й невдачами (зразок див.: *додаток 3, с. 61*).

1.3. Вимоги з психології (методист – викладач кафедри загальної психології ДДПУ)

В умовах розвиваючого навчання необхідність психологічного обґрунтування прийомів і методів, які використовує вчитель на уроці, набуває особливого значення. Психологічне мотивування навчального процесу передбачає врахування загально-психологічних закономірностей, засвоєння вікових і індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності учнів. Важливо при цьому весь час бути в курсі того, як впливає навчання на розвиток особистісних якостей учнів (інтелектуальних, моральних, емоційно-

вольових), щоб у ході навчального процесу удосконалювати методи педагогічного впливу. Виконання завдання з психолого-педагогічного аналізу уроку як основної форми навчально-виховного процесу, дає можливість придбати певні уміння в цьому напрямку.

Психолого-педагогічний аналіз уроку входить складовою частиною у загально-педагогічний і методичний аналіз і спрямований на розгляд питань, пов'язаних з психологічним обґрунтуванням методичних прийомів, які студент-практикант обирає при підготовці та проведенні уроку. Аналізу підлягає організуюча діяльність вчителя й пізнавальна діяльність учнів на уроці: їх сприйняття, увага, робота пам'яті, мислення та емоційно-вольові особливості. Психологічний аналіз уроку проводиться на основі спостереження й чіткого протокольного запису ходу уроку. На основі протокольного запису та його психологічної інтерпретації складається психолого-педагогічна характеристика уроку.

Схема протоколу уроку

1. Дата _____
2. Школа, клас _____
3. Учитель _____
4. Предмет, тема уроку _____

Етапи уроку	Діяльність учителя на кожному етапі уроку. Методи і прийоми, які використовуються	Діяльність учнів на кожному етапі уроку. Характеристика пізнавальної активності учнів в результаті використання вчителем відповідних методів	Психологічна інтерпретація явищ, які спостерігаються
-------------	---	--	--

Орієнтовна схема психолого-педагогічного аналізу комбінованого уроку (при аналізі інших типів уроку в схему вносяться відповідні корективи).

1. Організаційний етап.

Як забезпечувалась організація уваги і сприймання учнів на початку уроку?

2. Перевірка вивченого матеріалу:

а) якими засобами учитель організовує і підтримує увагу учнів під час опитування, як організовує їх сприймання?

б) чи забезпечують прийоми, які використовує вчитель, активізацію мислення учнів?

в) чи використовує вчитель прийоми, що викликають пізнавальний інтерес до вивченого?

3. Вивчення нового матеріалу:

а) якими прийомами забезпечує учитель організацію уваги й сприймання учнів під час пояснення нового матеріалу? Як довго увага залишається зосередженою і стійкою?

б) які шляхи активізації мислення учнів? Якими прийомами мислення озброює вчитель учнів? Як організовується робота по засвоєнню понять учнями?

в) аналіз мовлення вчителя й учнів з точки зору його змістовності, чіткості формулювань, виразності, образності і т.д.;

г) питання вчителя, які активізують мислення учнів (питання, невдало сформульовані вчителем; питання, що вселяють впевненість; питання, що повторюються; питання, які вимагають односкладних відповідей тощо);

г) яку роботу проводить учитель під час пояснення, щоб викликати пізнавальний інтерес, емоційний відгук у учнів (почуття здивування, допитливості, захоплення)?

4. Закріплення нового матеріалу:

а) які об'єм, точність відтворення і міцність збереження матеріалу в пам'яті учнів?

б) чи спирається учитель під час закріплення тільки на запам'ятовування учнями того, що було викладено на уроці, чи спеціально поставленими запитаннями викликає активність мислення, тим самим забезпечуючи зосереджену увагу?

5. Загальні висновки до уроку:

а) наскільки ефективними виявились прийоми і методи навчальної діяльності, використані вчителем на кожному етапі уроку?

б) як здійснювався облік загальнопсихологічних закономірностей, вікових і індивідуальних психологічних особливостей учнів на уроці?

в) чи досягнуті психологічні цілі уроку; забезпечення розуміння і засвоєння матеріалу, активізація пізнавальної діяльності учнів, створення умов для відповідних позитивних зрушень у психічному розвитку учнів?

Примітка. Інші варіанти орієнтовної схеми психолого-педагогічного аналізу уроку наведено в *додатку 4, с. 65.*

Звітна документація

Психолого-педагогічний аналіз одного уроку.

Всі студенти повинні виконати **письмовий звіт про педагогічну практику**, в якому проаналізувати свою діяльність у школі; чи вдалося встановити контакт із педагогічним колективом, класним керівником, учнями, якщо ні – визначити причину. Які професійно особистісні якості вдалося реалізувати, які небажані якості виявились під час роботи з дітьми (орієнтовну схему звіту з педагогічної практики розміщено в *додатку 2, с. 60*).

Звітну документацію студент III курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар) зобов'язаний підготувати та подати груповому керівнику у двотижневий термін після закінчення практики.

РОЗДІЛ 2. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар)

Студенти IV курсу російсько-українського відділення проходять педагогічну практику в 5-9-х класах загальноосвітніх закладів I-III ступенів м. Слов'янська. У виключних випадках педагогічна практика може проходити за місцем проживання за умови наявності відповідної бази.

Тривалість практики – 5 тижнів.

Практика передбачає:

1. Ознайомлення зі школою, бесіду з директором, його заступником, організатором позакласної та позашкільної виховної роботи, ознайомлення з органами учнівського самоврядування.
2. Знайомство із класом, в якому студент буде проходити педагогічну практику; ознайомлення з роботою класного керівника, бесіду з класним керівником.
3. Ознайомлення з роботою вчителів-предметників російської мови та літератури, зарубіжної літератури.
4. Проведення та аналіз робочих та контрольних уроків з російської мови та літератури, зарубіжної літератури.
5. Проведення та аналіз позакласних заходів.
6. Складання психологічної характеристики учня.
7. Виконання завдання зі шкільної гігієни.

Студентам 4 та 5 курсів, що знаходяться на індивідуальному графіку, працюють у навчальних закладах за обраною спеціальністю не менше півроку та виконують обов'язки класного керівника, практика з педагогіки та психології зараховується на основі поданої характеристики з оцінкою директора (завуча) школи й довідкою з місця роботи з обов'язковим зазначенням номера наказу, дати прийому на роботу, та тижневого навантаження

Студентам, котрі працюють за спеціальністю, але не є класними керівниками, практика зараховується тільки зі спеціальності.

Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених вищим навчальним закладом. Студент, котрий востаннє отримав негативну оцінку з практики в комісії, відраховується з вищого навчального закладу.

2.1. Предметные требования (методист – преподаватель кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы ДГПУ или преподаватель кафедры общего, германского и славянского языкознания)

Студенты прикрепляются к опытным учителям русского языка и литературы, зарубежной литературы.

Задачи практики

1. Студенты знакомятся с основной документацией, которую ведут учителя-предметники.

2. Переписывают календарно-тематический план по русскому языку и литературе, зарубежной литературе на период прохождения практики.

3. В течение 1-й недели студенты посещают уроки русского языка и литературы, зарубежной литературы; знакомятся с классом, в котором будут работать.

4. В течение 2-4-й недели студенты проводят рабочие уроки русского языка и литературы, зарубежной литературы (по 3 урока).

5. В течение 5-й недели студенты проводят контрольные уроки русского языка и литературы, зарубежной литературы (по 1 уроку).

6. В период практики студенты знакомятся с работой лингвистического и литературного кружков, переписывают планы работы кружков; по возможности принимают участие в их работе.

7. В период практики студенты знакомятся со школьными кабинетами языка и литературы, переписывают план работы кабинета на учебный год.

8. В период практики студенты проводят предметные внеклассные мероприятия (одно – по литературе, одно – по языку).

Отчетная документация

1. Календарно-тематический план по русскому языку и литературе, зарубежной литературе на период прохождения практики (переписывается у учителя-предметника).

2. Конспекты рабочих уроков по русскому языку и литературе, зарубежной литературе (9 конспектов; оформляются в общей тетради) (образцы конспектов уроков см. в *приложении 6, с. 74*).

3. Конспекты контрольных уроков по русскому языку и литературе, зарубежной литературе (3 конспекта; оформляются на отдельных листах в папках) с обязательной рецензией учителя-предметника и группового методиста.

4. Конспекты сценариев внеклассных мероприятий¹ по языку (1 конспект) и литературе (1 конспект) (образец – см. в *приложении 7, с. 92*).

¹ Напомним, что к внеклассным предметным мероприятиям относятся конференции, олимпиады и конкурсы по языку и литературе, викторины, встречи с писателями,

5. Плани роботи лінгвістического и літературного кружков (переписываються у учителя-предметника).

2.2. Вимоги з педагогіки (методист – викладач кафедри педагогіки ДДПУ)

Завдання практики

1. Ознайомитися з навчально-виховним процесом школи.
2. Проаналізувати план навчальної роботи класу в відповідності до вимог національного виховання.
3. Ознайомитися з функціями класного керівника.
4. Зробити аналіз педагогічної ситуації: описати певну педагогічну ситуацію, що відбулася в процесі спілкування з учнями; проаналізувати її причини, умови та шляхи рішення (наскільки вони ефективні або неефективні, чому).
5. Провести групову бесіду на морально-етичну тему відповідно до педагогічних вимог.
6. Підготувати й провести виховний захід.

Звітна документація

1. План виховної роботи на період проходження практики (переписується у класного керівника).
2. Аналіз педагогічної ситуації.
3. Конспект бесіди з рецензією класного керівника.
4. Конспект сценарію виховного заходу з рецензією класного керівника.

2.3. Вимоги з психології (методист – викладач кафедри загальної психології ДДПУ)

Обов'язком кожного вчителя й класного керівника є вивчення особистості школяра. Учитель повинен добре знати психічні властивості кожного учня, що є однією з найважливіших умов індивідуального підходу. Вивчення школяра та складання психологічної характеристики передбачає знання студентом основних закономірностей психічного розвитку та методів дослідження деяких аспектів психіки учня.

Мета завдання.

1. Навчитися орієнтуватись в особливостях психіки учнів, властивостях їх особистості, здійснювати їх психологічний аналіз, формулювати педагогічні висновки та рекомендації.
2. Вміти фіксувати результати вивчення особистості учня й складати письмову психологічну характеристику.

Методи вивчення.

1. *Метод спостереження.* Вивчається зовнішня сторона поведінки учнів як основа для проникнення у внутрішні особливості особистості. Спостереження може бути суцільним або вибіркоким, але в будь-якому випадку носить аналітичний характер. Головна умова успішного спостереження – доказовість психологічного значення зовнішніх проявів поведінки; різноманітні факти, які характеризують поведінку учня, обов'язково фіксуються в щоденнику спостережень.

2. *Метод бесіди.* Зручний при першому знайомстві з учнем, дає можливість отримати деякі дані про його інтереси, мотиви діяльності. Запис даних проводиться відразу ж після бесіди, але за відсутністю учня.

3. *Метод аналізу продуктів діяльності.* Цей метод дає можливість одержати додаткові дані, які можуть характеризувати особистість учня. Аналізу підлягають результати різноманітної діяльності учня: твори, перекази, розв'язання задач, малюнки, різноманітні вироби тощо.

4. *Метод анкетування.* Може бути використаний для отримання даних про інтереси, переконання, моральні ідеали учня. Пропонується зразок анкети по виявленню деяких біографічних даних учня, а також його емоційного ставлення до подій свого життя:

- а) Які спогади твого дитинства є найяскравішими?
- б) Які спогади у твоєму житті є найгіркішими?
- в) Чи були в твоєму житті будь-які серйозні зміни?
- г) Хто з людей найбільше вплинув на тебе?

5. *Метод експерименту.* Дозволяє більш об'єктивно й швидко отримати дані про різні психологічні особливості учня, дає можливість їх вимірювання та кількісної обробки.

Вивчатися можуть риси особистості та окремі психічні пізнавальні процеси учня, наприклад, особливості уваги, пам'яті, мислення учня тощо. Наведемо кілька експериментальних методик, які можуть застосовуватися в процесі вивчення учня.

Експеримент 1

Мета дослідження: визначення типу пам'яті методом відтворення слів.

Матеріал та обладнання: чотири картки з рядами слів, секундомір.

1	2	3	4
Літак	Метелик	Собака	Місяць
Лампа	Ноги	Парта	Молоко
Яблуко	Свічка	Хліб	Камінь
Олівець	Журнал	Гай	Вовк
Гроза	Машина	Гриб	Зошит
Птах	Стовп	Човен	Тарілка
Вітер	Сіно	Ковзани	Стілець
Папуга	Сумка	Зірка	Плаття
Дерево	Земля	Кімната	Вікно
Книга	Ніж	Окуляри	Квітка

Процедура дослідження: завдання може виконуватися як індивідуально, так і в групі.

Досліджуваному пропонуються одна за однією чотири групи слів для запам'ятовування на слух, при зоровому сприйманні, при моторно-слуховому сприйманні, при комбінованому сприйманні.

Експериментатор читає перший ряд слів з інтервалом 4-5 секунд між словами (слухове запам'ятовування). Після 10-секундної перерви дитина записує на аркуші слова, які запам'ятала, і відпочиває 10 хвилин (це час відпочинку між усіма серіями).

У другій серії експериментатор протягом 40-50 секунд показує учню слова 2-го ряду (зорове сприймання), які після 10-секундної перерви учень також записує.

У третій серії експериментатор читає вголос слова третього ряду, а учень кожне з них "записує" рукою у повітрі (моторно-слухове запам'ятовування). Після 10-секундної перерви відтворює на аркуші.

Слова четвертого ряду дитина знову сприймає на слух, одночасно слідкує за карткою, тихо повторює кожне слово і "записує" його в повітрі (комбіноване запам'ятовування). Знову пише слова, які запам'ятала, на аркуші.

Обробка результатів.

Для кожного ряду підраховується коефіцієнт С:

$$C = A:10 \times 100\%,$$

де А – кількість правильно відтворених слів.

Чим ближче показник до 100%, тим краще розвинений у досліджуваного даний тип пам'яті. Порівняння чотирьох коефіцієнтів дозволить зробити висновок про перевагу в учня певного типу пам'яті.

Експеримент 2

Мета дослідження: виявлення здібностей до узагальнення та виділення суттєвих ознак.

Матеріал та обладнання: секундомір, протокол, бланк методики "Четвертий зайвий":

- 1) книга, портфель, чемодан, гаманець;
- 2) пічка, електроплитка, духовка, свічка;
- 3) годинник, терези, окуляри, термометр;
- 4) човен, тачка, мотоцикл, велосипед;
- 5) ялинка, дуб, троянда, верба;
- 6) дідусь, учитель, батько, мати;
- 7) молоко, сир, хліб, вершки;
- 8) хвилинка, секунда, вечір, година;
- 9) літак, птах, бджола, метелик;
- 10) Василь, Іванов, Семен, Петро.

Процедура дослідження.

Дослідження проводиться індивідуально. Інструкція досліджуваному: "Серед чотирьох слів кожної серії є одне зайве. Його треба виключити."

Закресли те слово, яке не підходить за змістом до інших трьох". Експериментатор фіксує час та правильність виконання завдання.

Обробка результатів.

У відповідності з ключем результати оцінюються в балах: за кожну правильну відповідь учень отримує 2 бали, за неправильну – 0.

КЛЮЧ: 1) книга; 2) свічка; 3) окуляри; 4) човен; 5) троянда; 6) учитель; 7) хліб; 8) вечір; 9) літак; 10) Іванов.

Інтегральний показник підраховується шляхом підсумовування балів за правильні відповіді та віднімання від них показника часу виконання. Якщо учень витратив на виконання завдання менше 250 секунд, поправка на час складає 0, якщо від 250 до 330 секунд – 2 бали, при часі виконання більше 330 секунд – 4 бали.

Вимоги до характеристики.

1. Розкриваючи ту чи іншу властивість особистості учня, необхідно давати якомога повніший опис, використовуючи для цього найбільш характерні факти поведінки та дані обстежень.

Наявність фактичного матеріалу та аргументації психологічних висновків – обов'язкова ознака характеристики.

2. Глибина характеристики буде визначатися рівнем розкриття психологічних причин розвитку відповідних особистісних якостей учня та рекомендованих заходів педагогічного впливу з урахуванням цих причин.

3. Характеристика пишеться на папері формату А4, на титульній сторінці вказується, на кого і коли вона складена. Зазначається також, протягом якого часу проводилось вивчення учня і якими методами.

Орієнтовна схема психологічної характеристики учня

1. Загальні відомості про учня:

- а) прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, клас, школа;
- б) особливості зовнішності, фізичний розвиток, стан здоров'я;
- в) склад сім'ї, її моральний і культурний рівень, професія батьків;
- г) мотиви вибору даного учня для складання характеристики.

2. Навчальна діяльність, дисципліна, ставлення до колективу:

- а) ставлення учня до школи, навчання, праці;
- б) успішність із різних предметів в минулому і поточному навчальному році;
- в) поведінка на уроках, перервах, поза школою;
- г) відношення до вчителів, товаришів; з ким товаришує, мотиви дружби; моральні якості друзів, місце учня в колективі;
- г) участь у житті колективу, класу, школи; якість виконання громадських доручень; пасивність, її причини, шляхи подолання.

3. Спрямованість особистості:

- а) ідеал школяра; ким він хоче бути, до чого прагне в житті;
- б) якими галузями науки, мистецтва, літератури, техніки, спорту цікавиться;
- в) до чого має нахили; глибина, стійкість інтересів.

4. Розумовий розвиток:

- а) повнота, глибина, синтезованість сприймання; спостережливість;
- б) властивості уваги під час уроку: обсяг, розподіл уваги, легкість переключення, глибина концентрації та стійкість уваги (прослідкувати на різних уроках);
- в) швидкість, точність, міцність запам'ятовування навчального матеріалу; володіння прийомами свідомого запам'ятовування; тип пам'яті;
- г) швидкість мислительних процесів, кмітливості; глибина, точність мислення, вміння робити висновки й узагальнення; ступінь розвитку мовлення; грамотність письма;
- г) рівень розвитку загальних розумових здібностей; наявність спеціальних здібностей: математичних, літературних, лінгвістичних, музичних, спортивних тощо.

5. Морально-вольові, емоційні риси характеру:

- а) моральні риси характеру: скромність, правдивість, ввічливість або хвастливість, грубість тощо; самооцінка;
- б) особливості волі: обдуманість або імпульсивність дій, вчинків (працює рівно або ривками, доводить почату справу до кінця або пасує перед труднощами);
- в) швидкість виникнення емоційних станів; сила, стійкість та виразність почуттів, врівноваженість або нахил до змін настрою;
- г) тип темпераменту (особливості нервової системи – сила, врівноваженість, рухливість нервових процесів, здатність до витримування фізичних та нервово-психічних навантажень, швидкість входження в нову діяльність та здатність до швидкого припинення активності).

Характеристика закінчується висновками, які відтворюють основні особливості учня, вказуються шляхи та засоби зміцнення позитивних і ліквідації негативних якостей.

Звітна документація:

Психологічна характеристика учня.

2.4. Рекомендації до самостійної роботи зі шкільної гігієни

Одним із завдань педагогічної практики на IV курсі є вивчення гігієнічних умов навчання учнів і, якщо потрібно, приведення їх до належних вимог. Ця робота складається з 5 завдань.

Завдання 1. Гігієнічна оцінка навчально-виховної роботи.

Раціональна організація навчальної та трудової діяльності учня повинна бути на озброєнні кожного вчителя та обов'язково використовуватися ним у процесі роботи.

Правильна організація навчальних занять забезпечує збереження та укріплення здоров'я учнів. Згідно з гігієнічними нормами на сьогодні максимальне навчальне навантаження учнів 5-8 класів – 30 годин, 9-11 класів – 36 годин.

Однією з необхідних умов раціональної організації навчальної роботи є дотримання оптимальності в розподілі уроків згідно з динамікою працездатності учнів протягом робочого дня й тижня (таблиці 1, 2).

Таблиця 1

Таблиця зміни працездатності учнів протягом тижня

Дні тижня	Працездатність (в балах)
1.Понеділок	98
2.Вівторок	105
3.Середа	109
4.Четвер	96
5.П'ятниця	95,5
6.Субота	94

Примітка. Оцінка нормальної працездатності прийнята за 100 балів.

Таблиця 2

Гігієнічна шкала важкості предметів для учнів 5-11 класів (%)

Дисципліна	Клас				
	5	6	7	8	9-11
1. Математика	72	95	100	98	66
2. Укр. мова	64	92	72	88	-
3. Укр. література	31	54	43	58	17
4. Рос. мова	44	71	69	69	15
5. Рос. література	26	42	42	68	10
6. Іностр. мова	51	65	68	7	54
7. Зар. література	30	50	48	51	-
8. Історія України	33	43	34	42	-
9. Правознавство	-	-	-	-	20
10. Географія	39	47	37	36	-
11. Біологія	58	46	66	100	-
12. Фізика	-	-	71	90	52
13. Хімія	-	-	-	34	53
14. Охорона життя	14	17	27	-	-
15. Музика	10	10	28	28	-
16. Образотв. мистецтво	22	24	10	-	-
17. Народознавство	16	30	43	-	-
18. Фізкультура	36	32	39	27	-
19. Естетика	20	30	35	-	22

Для виконання першого завдання студент повинен ознайомитися з тижневим та денним розкладом уроків у класі, дати гігієнічну оцінку

правильності розподілу навчального навантаження протягом дня і тижня, дати аналіз розкладу уроків, де вказати:

- 1) рівномірність розподілу уроків по дням тижня та по годинам;
- 2) тижневе навчальне та трудове навантаження;
- 3) в які дні й години виставлені найбільш важкі уроки;
- 4) наявність подвоєних уроків і по яким предметам;
- 5) зміни працездатності учнів протягом тижня.

Рекомендується при аналізі тижневого розкладу провести зіставлення якості успішності та правильності складеного розкладу на кожний день. Необхідно враховувати, що найбільше навчальне навантаження повинне припадати на середину тижня, а найменше – на понеділок і на суботу. Після аналізу результатів виконаного завдання необхідно дати педагогічні рекомендації, скласти приблизний розклад уроків для свого класу з урахуванням гігієнічних вимог.

Завдання 2. Гігієнічна оцінка уроку.

Відомо, що головною формою навчання учнів у школі є урок. Його тривалість, зміст, структура, методика, умови проведення повинні відповідати всім педагогічним та гігієнічним вимогам.

Необхідно враховувати, що тривалість активної уваги у школярів 5-8 класів до 30 хвилин, а у школярів 9-11 класів – до 35 хвилин. Бажано під кінець 3-го уроку провести фізкультхвилинку (4 хвилини) у старших класах. Застосовуючи теоретичні знання на практиці, студент повинен дати гігієнічну оцінку уроку та виявити фактори, які впливають на рівень працездатності школярів протягом дня або одного уроку.

Схема гігієнічної оцінки уроку

1. *Умови зовнішнього середовища в класі:*
 - а) мікроклімат (температура, освітленість, вологість повітря);
 - б) провітрювання класу до уроку;
 - в) дотримання учнями правильної робочої пози.
2. *Організація уроку:*
 - а) тривалість пояснення нового матеріалу, характер пояснення;
 - б) врахування динаміки працездатності учнів протягом уроку;
 - в) використання наочності (які види, кількість, розміщення);
 - г) використання ТЗН (види ТЗН, тривалість їх використання, розташування ТЗН по відношенню до учнів – відстань, висота, в якій частині уроку використовується ТЗН);
 - г) використання засобів активізації уваги й попередження стомлення учнів (фізкультхвилинка, переключення видів діяльності);
 - д) дисципліна, ступінь уважності, шум.
3. *Висновки.*
4. *Педагогічні та гігієнічні рекомендації.*

Спостерігаючи за поведінкою, увагою і позою учнів, визначити, чи настає в них стомлення і яка його фаза. На основі зібраних фактів треба

провести їх аналіз і запропонувати заходи з підготовки та проведення уроку. Провести бесіду на тему “Гігієна розумової праці школяра”.

Завдання 3. Гігієнічна оцінка режиму дня.

Оцінка режиму дня та загального навантаження учнів є головною ланкою навчально-виховної роботи в школі.

Режим дня школярів передбачає наступні компоненти:

- 1) навчальні заняття в школі та вдома;
- 2) відпочинок з максимальним перебуванням на свіжому повітрі;
- 3) регулярне та достатнє харчування;
- 4) гігієнічно повноцінний сон.

Приблизна схема режиму дня школярів 5-8 класів, які навчаються у першу зміну.

7.00	підйом
7.00-7.30	ранкова гімнастика, водні процедури, туалет, прибирання ліжка
7.30-7.50	сніданок
7.50-8.30	дорога до школи (прогулянка)
8.30-14.30	заняття у школі
14.30-15.00	дорога зі школи (прогулянка)
15.00-15.30	обід
15.30-17.00	перебування на свіжому повітрі
17.00-19.30	підготовка уроків (з 5-10-хвилинними перервами через кожні 45 хвилин), прибирання книг і робочого місця
19.30-21.00	вечеря та вільні заняття (читання літератури, заняття музикою, допомога по господарству)
21.00-21.30	готування до сну, догляд за оджею, взуттям, вечірній туалет
21.30-7.00	сон

Приблизна схема режиму дня для школярів 5-8 класів, які навчаються у другу зміну

7.00	підйом
7.00-7.30	ранкова гімнастика, водні процедури, туалет, прибирання ліжка
7.30-7.50	сніданок
7.50-8.30	перебування на свіжому повітрі (прогулянка)
8.30-11.00	підготовка уроків (з 5-10-хвилинними перервами через кожні 45 хвилин), прибирання книг і робочого місця
11.00-11.30	вільні заняття (читання літератури,

11.30-13.00	музика, допомога по господарству)
13.00-13.30	перебування на свіжому повітрі
13.30-14.00	обід
14.00-19.30	дорога до школи (прогулянка)
19.30-20.00	заняття в школі
20.00-21.00	дорога додому (прогулянка)
	вечеря та вільні заняття (читання літератури, заняття музикою, допомога вдома)
21.00-21.30	готування до сну, догляд за одежею, взуттям, вечірній туалет
21.30-7.00	сон
Приблизна схема режиму дня для школярів 9-11 класів, які навчаються в першу зміну	
7.00	підйом
7.00-7.30	ранкова гімнастика, водні процедури, туалет
7.30-7.50	сніданок
7.50-8.30	дорога до школи (прогулянка)
8.30-14.30	заняття в школі
14.30-15.00	дорога додому
15.00-15.30	обід
15.30-17.00	перебування на свіжому повітрі
17.00-20.00	підготовка уроків (кожні 45 хвилин перерви по 5-10 хвилин)
20.00-21.30	вечеря та вільні заняття
21.30-22.00	готування до сну, догляд за одежею, взуттям, вечірній туалет
22.00-7.00	сон

Уставом загальноосвітньої школи передбачена наступна найбільш ефективна тривалість домашніх занять: для 5-8 класів – 2-2,5 години, для 9-11 класів – 3 години.

Працездатність учнів під час підготовки домашніх завдань вище, якщо цьому передував активний відпочинок на свіжому повітрі. Загальна тривалість перебування на свіжому повітрі повинна складати не менше 1,5-2 години.

Виходячи з цього завдання, доцільно підготувати бесіду на тему „Мій режим дня”.

Завдання 4. Оцінка фізичного розвитку та стану здоров'я учнів

Важливим показником стану здоров'я і функціональних можливостей організму школярів є їх фізичний розвиток. На кожному віковому етапі фізичний розвиток характеризується комплексом морфологічних та функціональних властивостей організму. Тому вчитель повинен знати

основні показники фізичного розвитку учнів.

Таблиця 1

Показники зросту і маси тіла у старшокласників

Стать	Хлопчики	
<i>Вік (роки)</i>	<i>Зріст (см)</i>	<i>Маса (кг)</i>
11	143,4 + 5,7	35,4 + 6,4
12	150,0 + 6,4	41,2 + 7,4
13	156,6 + 8	45,8 + 8,2
14	162,2 + 7	51,2 + 7,3
15		
16		
17		

Стать	Дівчатка	
<i>Вік (роки)</i>	<i>Зріст (см)</i>	<i>Маса (кг)</i>
11	144,58 + 7,0	34,7 + 7,06
12	152,8 + 7,0	44,05 + 7,48
13	156,8 + 6,2	48,7 + 9,1
14	160,8 + 6,3	51,3 + 7,3
15		
16		
17		

Дані про стан здоров'я (слух, зір, серцеву діяльність, хронічні захворювання тощо) студент виписує в спеціальну таблицю з індивідуальної картки дитини, яка знаходиться у шкільного лікаря.

Таблиця 2

Таблиця показників розвитку та стану здоров'я учнів

Прізвище та ім'я учня	Зріст	Маса	Стан зору	Стан здоров'я

На основі аналізу отриманих даних студент повинен встановити, як впливає стан здоров'я учнів на їх навчання, дисципліну, відносини в колективі.

При оцінці стану здоров'я студентам рекомендуємо керуватися критеріями Г.Н.Сердюковської.

1 група.

Здорові діти. Це учні, які не мають хронічних захворювань, мають нормальний фізичний розвиток, з нормальними функціональними показниками життєвих систем.

2 група.

Учні, які мають певні морфологічні та функціональні відхилення, не пов'язані з патологією, ослаблені діти, що часто хворіють на гострі захворювання.

3 група.

Учні, що мають хронічні захворювання на стадії компенсації помітних відхилень загального стану організму (тонзиліт, ревматизм та ін.).

4 група.

Учні, що мають хронічні захворювання в стадії компенсації з частими порушеннями загального стану організму без значних змін в самопочутті.

5 група.

Учні, хворі хронічними захворюваннями в стадії компенсації, за станом здоров'я не можуть відвідувати загальноосвітню школу.

Необхідно визначити учнів різних груп здоров'я та дати рекомендації щодо індивідуального підходу у вихованні дітей, визначити "рівні здоров'я" учнів у класі. Показник "рівня здоров'я" представляє собою відношення числа здорових (1 група) і практично здорових дітей (2 група) до загального числа дітей класу. Цей показник визначається за формулою.

$$M = \frac{n_1 + n_2}{n} \cdot 100\%,$$

де М – показник "рівня здоров'я" класу; n_1 – кількість учнів 1 групи; n_2 – кількість учнів 2 групи; n- загальна кількість учнів класу.

Після розрахунків студент повинен зробити аналіз отриманих даних і надати рекомендації щодо роботи з учнями, які мають відхилення в здоров'ї.

Завдання 5. Санітарно-гігієнічна оцінка класного приміщення.

Метою завдання є встановлення санітарно-гігієнічного стану класної кімнати, кабінетів і майстерень.

Відомо, що мікроклімат класних кімнат і кабінетів суттєво впливає на працездатність учнів, і тому студент повинен дати гігієнічну оцінку мікроклімату. Сюди входить температурний режим (санітарні норми 16-22⁰ С), вологість повітря і ступінь провітрювання. Останнє обчислюється шляхом віднесення сумарної площі кватирок або фрамуг до площі підлоги.

Коефіцієнт провітрювання: $K = \frac{S_{\text{кватирок}}}{S_{\text{підлоги}}}$

(Норматив: не менше 0,02).

Для гігієнічної оцінки приміщення необхідно встановити площу на одного учня (S_1): $S_1 = \frac{S \text{ підлоги}}{n}$, де n – кількість учнів в класі.

(Норматив: 1,25 м² на учня).

А також об'єм повітря (V_1) на одного учня. Для цього треба об'єм приміщення (V) поділити на кількість учнів в класі (n):

$V_1 = \frac{V}{n}$ (норматив: 4м³ на учня).

Важливим моментом є і умови освітлення:

1. Природне освітлення.

$I = \frac{S_1}{S_2}$, де

I – коефіцієнт освітлення,

S_1 – площа вікон,

S_2 – площа підлоги.

Норматив: для класу, майстерень, кабінетів – 0,25.

2. Штучне освітлення:

$I = \frac{n}{S}$, де n – загальна потужність ламп освітлення в класі,
 S – площа підлоги.

Нормативи: 42-48 Вт на 1м² для ламп накаливання та 21-22 Вт на 1 м² для люменісцентних.

Особливу увагу треба звернути на відповідність класних меблів росту та віку учнів, наявність маркіровки і розміщення учнів за партами із врахуванням зору, слуху, порушення осанки учнів.

Характеристика меблів:

а) кількість і номера парт;

б) відстань між рядами;

в) відстань від дошки до останньої парти (норматив – не більше 9 м).

Таблиця 1

Основні розміри парт, столів та стільців

Кольорове маркування	Група меблів	Зріст дітей (см)	Висота столу зі сторони сидячого	Висота переднього краю сидіння
Жовта	А	до 130	54	32
Червона	Б	131-145	60	36
Блакитна	В	146-160	66	40
Зелена	Г	161-175	72	44
Біла	Д	вище 175	78	48

В кінці звіту зі шкільної гігієни даються аналіз отриманих результатів дослідження та висновки про відповідність фактичних умов гігієнічним вимогам.

Результати проведеної роботи повинні бути оформлені у вигляді звіту об'ємом в 8-10 сторінок.

Зміст звіту:

- 1) короткий літературний огляд по темі завдання;
- 2) методика виконання завдання (вказати послідовність виконання);
- 3) схеми обстеження, анкети, результати дослідження, протоколи хронометражу уроку, аналіз результатів;
- 4) висновки;
- 5) рекомендації;
- 6) список використаної літератури.

До звіту додаються розширені тези бесіди чи лекції й путівка, які підписані класним керівником та завучем чи директором школи.

На титульному листі звіту треба вказати:

1. Назва практики.
2. Час проходження практики.
3. Прізвище та ініціали студента.
4. Курс, факультет, відділення.
5. Школа, клас, де студент проходить практику.
6. Керівник практики зі шкільної гігієни.

Рекомендована література:

1. Антропова М.В. Гигиена детей и подростков. – М.: Медицина, 1982. – 334 с.
2. Белецкая В.И. и др. Школьная гигиена. – М.: Просвещение, 1983. – 160 с.
3. Волков В.В., Горобец Л.В. Задания по школьной гигиене. – Славянск, 1988. – 7 с.
4. Гигиена детей и подростков / Под ред. В.И. Кардашенко. – М.: Медицина, 1988. – 512 с.
5. Инструкция по охране труда при работе на компьютерах / ВДОП 2.00-5.04-96. – Харьков, 1999. – 12 с.
6. Сулла М.Б. Охрана труда. – М.: Просвещение, 1989. – 272 с.

Усі студенти повинні виконати **письмовий звіт про педагогічну практику** (орієнтовну схему звіту з педагогічної практики розміщено в *додатку 2, с. 60*), а також заповнити **відомість-характеристику** (бланк цього документа видається студентам-практикантам факультетським керівником педпрактики, зразок див.: *додаток 11, с. 103*).

Звітну документацію студент ІV курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар) зобов'язаний підготувати і подати груповому керівнику в двотижневий термін після закінчення практики.

РОЗДІЛ 3. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар)

Студенти V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення проходять педагогічну практику в 9-11-х класах загальноосвітніх закладів I-III ступенів м. Слов'янська. У виключних випадках педагогічна практика може проходити за місцем проживання за умови наявності відповідної бази.

Тривалість практики – 6 тижнів.

Практика передбачає:

1. Ознайомлення зі школою, бесіду з директором, його заступником, організатором позакласної та позашкільної виховної роботи, ознайомлення з органами учнівського самоврядування.
2. Знайомство з класом, в якому студент буде проходити педагогічну практику; ознайомлення з роботою класного керівника, бесіду з класним керівником.
3. Ознайомлення з роботою вчителів-предметників з російської мови та літератури, української мови та літератури, зарубіжної літератури.
4. Проведення та аналіз робочих та контрольних уроків з російської мови та літератури, української мови та літератури, зарубіжної літератури.
5. Проведення та аналіз позакласних заходів.
6. Складання психологічної характеристики класу.

3.1. Предметные требования (методисты – преподаватель кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы или кафедры общего, германского и славянского языкознания, кафедры украинского языка и литературы ДГПУ)

Студенты прикрепляются к опытным учителям русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы.

Задачи практики

1. Студенты знакомятся с основной документацией, которую ведут учителя-предметники.
2. Переписывают календарно-тематический план по русскому языку и литературе, украинскому языку и литературе, зарубежной литературе на период прохождения практики.
3. В течение 1-й недели студенты посещают уроки русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы; знакомятся с классом, в котором будут работать.

4. В течение 2-5-й недели студенты проводят рабочие уроки русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы (по 4 урока).

5. В течение 6-й недели студенты проводят контрольные уроки русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы (по 1 уроку).

6. В период практики студенты знакомятся с работой лингвистического и литературного кружков, переписывают план работы кружка; проводят по одному занятию в каждом из кружков.

7. В период практики студенты проводят предметные внеклассные мероприятия (по русской или украинской литературе, по русскому или украинскому языкам).

Отчетная документация

1. Календарно-тематический план по русскому языку и литературе, украинскому языку и литературе, зарубежной литературе на период прохождения практики (переписывается у учителя-предметника).

2. Конспекты рабочих уроков по русскому языку и литературе, украинскому языку и литературе, зарубежной литературе (20 конспектов; в том числе конспект урока литературы родного края).

3. Конспекты контрольных уроков по русскому языку и литературе, украинскому языку и литературе, зарубежной литературе (5 конспектов) с обязательной рецензией учителя-предметника и методиста.

4. Конспекты внеклассных мероприятий по русскому или украинскому языкам (1 конспект) и по русской или украинской литературе (1 конспект).

5. План работы лингвистического и литературного кружков (переписывается у учителя-предметника).

6. Конспекты занятий лингвистического (1 конспект) и литературного (1 конспект) кружков.

3.2. Вимоги з педагогіки (методист – викладач кафедри педагогіки ДДПУ)

Завдання практики

1. Ознайомитися з навчально-виховним процесом школи.
2. Проаналізувати план навчальної роботи класу в відповідності до вимог національного виховання.
3. Виконувати функції класного керівника.
4. Провести групові бесіди на морально-етичні теми відповідно до педагогічних вимог.
5. Підготувати і провести виховні заходи.
6. Відвідати учнів вдома.
7. Прийняти участь в батьківських зборах.

Звітна документація

1. План виховної роботи на період проходження практики (переписується у класного керівника).
2. Конспект бесіди з рецензією класного керівника.
3. Конспект сценарію виховного заходу з рецензією класного керівника.
4. Протокол проведення батьківських зборів.

3.3. Вимоги з психології (методист – викладач кафедри загальної психології ДДПУ)

Вивчення класного колективу учнів є необхідною умовою успішного здійснення педагогічної діяльності. Тільки володіючи постійною інформацією про характер взаємин учнів у класі, можна визначити рівні сформованості колективу, ставити завдання подальшого його розвитку, вибирати форми і методи виховної роботи. Вивчення класу і складання його психологічної характеристики передбачає знання студентом основних психологічних закономірностей, що характеризують взаємовідношення людей в групах і колективах, та методи їх дослідження.

Мета завдання

1. Навчитись орієнтуватися в характері ділових і особистих взаємовідносин учнів у колективі, давати їм психологічну інтерпретацію з подальшими педагогічними висновками.
2. Оволодіти умінням дослідження класного колективу і складання його письмової психологічної характеристики.

Методи вивчення

При виконанні завдання слід зробити акцент на психологічній характеристиці класного колективу, яку включено в контекст загальнопедагогічних питань. Безпосередньо психологічним аспектом є вивчення міжособистісних взаємин учнів у колективі. Саме характер цих взаємин визначає виховну роль колективу. Складність їх вивчення полягає в тому, що, якщо ділові стосунки розташовані на поверхні і регулюються певними правилами і вимогами, то особистісні взаємини між учнями часто є прихованими від безпосереднього спостереження і відповідно такими, що менше регулюються.

1. Методика «Мій клас».

Для вивчення особливостей ставлення учнів до свого класу можна використати опитувальник Ю.З.Гільбуха «Мій клас».

Методика складається з 15 питань, поділених на 5 блоків. В кожному блоці – 3 питання, перше з яких виявляє ступінь задоволеності учня шкільним життям, друге – його оцінку рівня конфліктності в класі, третє – ступінь згуртованості класу.

Питання методики подаються на бланку, що має форму таблиці. Заповнення опитувальника учнем в середньому триває 5-10 хвилин.

Правила обчислювання (в колонці "Для вчителя"):

Питання, поряд з якими в колонці "Для вчителя" відсутній символ "О" (зворотній), оцінюються балом "3" при відповіді "Так" і балом "1" при відповіді "Ні". Питання з символом "О" оцінюються в зворотному відношенні – тобто при відповіді "Так" – 1 бал, а при відповіді "Ні" – 3 бали. Питання, що залишилися без відповіді, або з відповідями, які дані з порушенням правил, оцінюються в 2 бали.

Підсумовування даних, одержаних при заповненні анкети, здійснюється за такою системою:

- ступінь задоволеності (сумуються бали за питаннями № 1,4,7,10,13);
- ступінь конфліктності (сумуються бали за питаннями № 2,5,8,11,14);
- ступінь згуртованості (сумуються бали за питаннями № 3,6,9,12,15).

В нашому прикладі показник задоволеності класом дорівнює 10 балам, конфліктності – 9, згуртованості – 12.

"Мій клас"

№	Пам'ятай, що ти характеризуєш свій нинішній клас, яким він є сьогодні	Підкресли свою відповідь		Для вчителя (практиканта)	
		Так	Ні		
1.	Дітям подобається вчитися в нашому класі	<u>Так</u>	Ні		3
2.	Діти в класі завжди б'ються одне з одним	Так	<u>Ні</u>		1
3.	В нашому класі кожен учень – мій друг	Так	<u>Ні</u>		1
4.	Деякі учні нещасливі в нашому класі	<u>Так</u>	Ні	О	1
5.	Діти в нашому класі сперечаються одне з одним	<u>Так</u>	Ні		3
6.	З деякими учнями нашого класу я не дружу	Так	<u>Ні</u>	О	3
7.	Учні нашого класу із задоволенням навчаються	Так	<u>Ні</u>		1
8.	Багато дітей класу не можуть спокійно спілкуватися з однокласниками	<u>Так</u>	Ні		3
9.	Усі учні в нашому класі товаришують між собою	<u>Так</u>	<u>Ні</u>		2
10.	Деякі учні не люблять свій клас	Так	<u>Ні</u>	О	3
11.	Окремі учні завжди намагаються настояти на своєму	Так	<u>Ні</u>		1
12.	Учні нашого класу добре ставляться одне до одного	<u>Так</u>	Ні		3

13.	Наш клас веселий	Так	Ні		2
14.	Діти в нашому класі багато сваряться	Так	<u>Ні</u>		1
15.	Наш клас – дружний	<u>Так</u>	Ні		3

2. Соціометричне дослідження

При підготовці психологічної характеристики класу дослідження міжособистісних стосунків у класі за соціометрією є **обов'язковим**.

Результативність соціометрії багато в чому залежить від психологічної підготовки учнів до опитування. Тому до проведення експерименту необхідно приступати не раніше, ніж через два тижні після початку практики, коли студент-практикант і клас звикнуть одне до одного. Щоб уникнути відмови учнів від участі в дослідженні, слід популярно викласти учням завдання опитування і запевнити в повному збереженні його таємниці.

Для проведення експерименту учням роздається папір (соціометричні картки). Якщо є можливість, на дошці записуються прізвища всіх учнів класу, прізвища нумеруються за порядком. Спочатку записуються прізвища всіх хлопців, а потім – дівчат. Необхідно зробити так, щоб список хлопчиків закінчувався прізвищами учнів із активу класу (школи), або прізвища членів активу класу (хлопців і дівчат) повинні бути записані поряд. Все це робиться для зручності обробки даних.

Кожен учень ставить у правому верхньому кутку соціометричної картки свій номер за списком, записаним на дошці. Потім учням даються питання: "Назви прізвища трьох однокласників, яких би ти запросив до себе на день народження"; "Уяви собі, що ти можеш поїхати в туристичну подорож за кордон і взяти з собою трьох однокласників. Кого ти вибереш?" Можна задавати й інші запитання.

Обов'язкова умова – кожен учень повинен записати на соціометричній картці номери кількох учнів класу за списком.

Після цього картки збираються і опрацьовуються за допомогою соціометричної матриці.

Соціометрична матриця

		Кого обирають										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Хто обирає												
1	Артамонов											
2	Діянов											
3	Овчаренко											
4	Приходько				*					*		
5	Федотов											
6	Шамсутдінов											
7	Алексеева											
8	Жиганова				*					*		
9	Калякіна											
10	Лазарева											
11	Резніченко											

Кількість виборів												
Кількість взаємних виборів												

Примітка. По вертикалі записуються прізвища всіх учнів. По горизонталі – їхні порядкові номери. У відповідних клітинках знаком + позначають, кого вибрав кожен з учнів. Знаком 0 + позначають взаємний вибір. Потім по вертикалі підраховують кількість отриманих виборів і взаємовиборів кожного учня.

Відповіді, що знаходяться в лівому верхньому секторі (в даному прикладі з 1 по 6 номер), показують вибори і взаємовибори між хлопцями. У правому нижньому секторі будуть відмічені вибори і взаємовибори між дівчатами (в даному прикладі з 7 по 11 номер), в центральному секторі (з 5 по 9 номер) між членами активу класу, в правому верхньому і лівому нижньому секторах – між хлопцями і дівчатами. Виходячи з даних матриці, можна підрахувати індекс групової згуртованості

$$i = \frac{\text{число взаємних виборів}}{\text{теоретично можливе число взаємних виборів}}$$

Теоретично можливе число взаємних виборів знаходиться множенням кількості учнів, що взяли участь в експерименті, на число 3. Число взаємних виборів підраховується за даними матриці через знаходження їх кількості. Чим ближче до одиниці величина індексу, тим більше згуртований клас. Разом з тим необхідно враховувати, що величина індексу не свідчить про позитивну чи негативну суспільну спрямованість згуртованості. Ставлення учнів один до одного виражається в соціограмі у вигляді схеми, яка наочно показує потребу бути поряд, реально чи в думках, в якійсь певній ситуації, що задана питанням.

На основі соціометричної матриці будується соціограма. При складанні схеми взаємовідносин учнів у соціограмі прийняті певні символи (мал. 1).

У соціограмі можна представити весь клас чи взаємини тільки між хлопцями або тільки між дівчатами, або між членами активу класу. Наприклад, якщо в класі 9 дівчат, то відносини між ними на соціограмі можуть мати такий вигляд (мал. 2). Аналогічно будуються соціограми для груп хлопчиків і активу класу, для всього класу.

3. Методика вивчення мотивів виборів і взаємовиборів

При вивченні міжособистісних відносин методом вибору і взаємовибору важливо знати мотиви, які лежать в основі надання переваги одним учням над іншими. Ці дані можуть мати значення для визначення рівня сформованості колективу. Досліджено, наприклад, що на початкових стадіях формування колективу основна увага в мотивуванні переваг надається зовнішнім особливостям поведінки товаришів: "комунікабельний", "такий, що зацікавить", "дотепний", "модно одягається" тощо. На більш

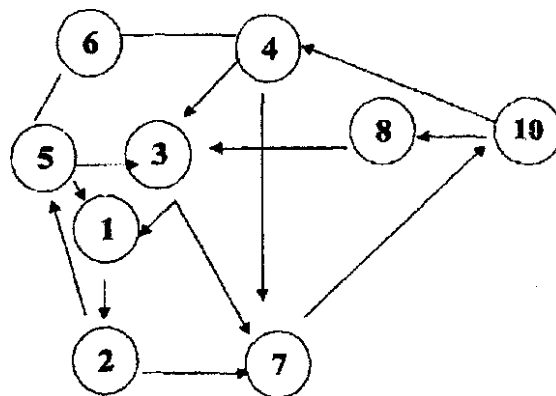
високому рівні сформованості колективу звертається увага вже на якості особистості – "працелюбний", "чесний", "правдивий", "принциповий" тощо.

Одним з методів виявлення мотивів вибору може послужити твір (краще анонімний) "Наш клас". Учасникам експерименту пропонується розкрити у творі (це може бути просто анкета) такі питання:

1. Чи однаково я ставлюсь до своїх однокласників?
2. Чому я до одних ставлюсь краще, ніж до інших?
3. Чи задоволений я ставленням однокласників до мене?
4. Хто мої найближчі друзі в класі і чому я дружу з кожним із них?

Малюнок 1

Малюнок 2

Одержані таким чином дані можна співставити з результатами проведеного раніше опитування методом вибору і взаємовибору (при умові участі в обох експериментах одних і тих же школярів).

Схема – зразок психологічної характеристики класу

1. *Загальні відомості про колектив:* кількість учнів, з них хлопців і дівчат, віковий склад. Коли сформувався колектив?

2. *Керівництво колективом:*

а) хто входить в актив класу, яке місце займають ці учні в системі міжособистісних відносин?

б) наскільки офіційне положення членів активу класу (староста) відповідає їх фактичному впливові на учнів в організації життя колективу?

в) чи є в класі учні, які не входять в актив, але за своїм впливом займають положення "лідерів"? Який характер цього лідерства ("ініціатори", "виконавці", "натхненники" тощо)?

г) які особисті особливості класного керівника та ступінь його впливу на колектив? Який характер відносин між класом, активом, з одного боку, та класним керівником, з іншого?

3. Взаємовідносини в колективі:

а) як співвідносяться ділові та особисті взаємовідносини в колективі (співпадають чи розходяться і т.ін.)? Ступінь згуртованості колективу;

б) чи є в класі окремі групи, на чому вони засновані, яку позицію займають по відношенню до мети і завдань колективу?;

в) чи є в класі "відторгнені" учні, коли вони зайняли таке положення та з яких причин?;

г) які особисті якості сприяли популярності одних учнів і низькому статусу інших?;

г) наявність конфліктів у колективі, їх характер і причини виникнення.

4. Колективна діяльність класу:

а) як міжособистісні відносини в класі впливають на основні форми колективної діяльності учнів?;

б) навчальна діяльність. Рівень успішності і дисципліни, критика і самокритика. Роль активу класу в підвищенні успішності і покращенні дисципліни в класі;

в) участь колективу в суспільному житті школи, позашкільних закладах;

г) характер і ступінь виразності суспільно-політичних, професійних, естетичних, технічних, спортивних та інших інтересів школярів. Форми й засоби задоволення інтересів;

г) участь колективу в суспільно-корисній праці.

5. Висновок.

Підсумкова частина характеристики повинна бути стислою та добре аргументованою. У ній дається не тільки оцінка організованості колективу (рівня його розвитку) і характеру міжособистих відносин, але і намічаються шляхи подальшого удосконалення навчально-виховного процесу в класі, підвищення ролі колективу в навчанні і вихованні школярів.

Примітка. При виконанні завдань з психології на IV-V курсах можна використовувати допоміжну літературу:

1. Гильбух Ю.З. Темперамент и познавательные способности школьника. – К., 1993. – 123 с.

2. Практикум по возрастной и педагогической психологии / Авт.-сост. Е.Е. Данилова; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Academia, 1999. – 160 с.

3. Практикум по возрастной и педагогической психологии / Под ред. А.И. Щербакова. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с.

4. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.: ВЛАДОС, 1996. – 528 с.

5. Фридман Л.М., Пушкина Т.А., Каплунович И.Я. Изучение личности учащегося и ученических коллективов. – М.: Просвещение, 1988. – 206 с.

Звітна документація:

1. Психологічна характеристика класу.
2. Соціометрична матриця.

Всі студенти повинні виконати **письмовий звіт про педагогічну практику** (орієнтовну схему звіту з педагогічної практики розміщено в *додатку 2, с. 60*), а також заповнити **відомість-характеристику** (бланк цього документа видається студентам-практикантам факультетським керівником педпрактики, зразок див.: *додаток 11, с. 103*).

Звітну документацію студент V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар) зобов'язаний підготувати і подати груповому керівнику в двотижневий термін після закінчення практики.

РОЗДІЛ 4. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для магістрантів російсько-українського відділення філологічного факультету (V курс, стаціонар)

Магістранти проходять педагогічну практику в загальноосвітніх закладах (9 семестр), в Донбаському державному педагогічному університеті або в іншому вищому учбовому педагогічному закладі III-IV рівня акредитації (10 семестр).

4.1. Предметні вимоги до педагогічної практики магістрантів у 9 навчальному семестрі (методист – викладач кафедри української мови та літератури ДДПУ)

Протягом 9 семестру магістранти проходять практику в якості вчителя української мови та літератури, зарубіжної літератури.

Тривалість практики – 3 тижні.

Основні завдання виробничої педагогічної практики

1. Формування у практикантів умінь проводити уроки з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності.
2. Виховання професійно значущих якостей особистості вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті.
3. Закріплення, поглиблення і збагачення психолого-педагогічних та спеціальних знань у процесі їх використання при розв'язанні конкретних педагогічних завдань у старших класах.
4. Вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.
5. Ознайомлення із сучасним станом навчально-виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, з передовим педагогічним досвідом.
6. Формування адекватної професійної самооцінки.
7. Закріплення та поглиблення професійних знань і умінь студентів відповідно до змісту програм навчальних дисциплін, яке має забезпечити якісне викладання цих дисциплін.
8. Використання сучасних надбань методики викладання у старших класах сучасної школи. Здійснювати дидактичну та методичну обробку наукового матеріалу для перетворення його в матеріал для викладання навчальних дисциплін.
9. Використання у навчально-виховному процесі різних видів контролю знань.
10. Підготовка та забезпечення якісного проведення виховних заходів з використанням різноманітних форм виховної роботи з учнями.
11. Формування вмінь проводити науково-дослідницьку роботу.

У процесі педагогічної практики відбувається:

- виховання у студентів стійкого інтересу до професії вчителя, потреби педагогічної самоосвіти;
- закріплення, поглиблення та синтезування психолого-педагогічних, методичних, мовних та літературних знань у процесі їх використання для вирішення конкретних навчальних завдань;
- свідоме застосування студентами теорії навчання в практичній діяльності, усвідомлення їх професійної значущості;
- формування та розвиток професійних навичок та вмінь;
- розвиток у студентів вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в школі, передовим педагогічним досвідом;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Зміст виробничої практики у старших класах

1. Ознайомлення зі специфікою роботи школи, ліцею, коледжу.
2. Планування навчально-виховного процесу та проведення уроків і позакласних заходів з української мови і літератури та зарубіжної літератури.
3. Відвідування з наступним аналізом уроків та позакласних заходів з означених дисциплін.
4. Участь у роботі методичного об'єднання учителів-словесників, семінарах студентів-практикантів.
5. Вивчення системи роботи вчителя-словесника, спрямованого на формування в учнів стійкого інтересу до предмета.
6. Оволодіння вміннями виховання учнів на уроці засобами мови.
7. Опанування знань та вмінь з питань підготовки та проведення позакласної роботи з мови та літератури, тижнів рідної мови, бесід.
8. Вивчення наукової літератури за змістом дослідницької роботи студента-практиканта.
9. Узагальнення фахового досвіду з рідної мови та літератури в даній школі.
10. Наукові спостереження, вивчення досвіду, проведення елементів експериментального дослідження за темами магістерських робіт.

Навчально-виховна робота студента-практиканта здійснюється у чотири етапи.

На **початковому** етапі педпрактики, що триває перший тиждень, студент здійснює таку роботу:

1. Знайомиться з класом, вивчає робочий журнал, розклад уроків та інші документи.
2. Складає індивідуальний план роботи на час проходження педпрактики, подає його на підпис керівникам педпрактики.

3. Відвідує уроки вчителя, позакласні заходи, бере участь в їх обговорюванні та аналізі.

4. Складає тематичний план серії уроків.

5. Складає загальний розклад уроків, які проводять студенти; взаємовідвідування уроків у однокурсників, де вказуються прізвища студентів – основних рецензентів уроків; позакласні заходи; одного дня на тиждень для самостійної роботи; проведення наукового дослідження із зазначеної тематики.

На **основному** етапі педпрактики студент здійснює таку діяльність:

1. Проводить не менше 5 уроків на тиждень.

2. Студент допускається до проведення уроків тільки за наявності певного конспекту уроку, підписаного вчителем, методистом.

3. Студент відвідує уроки та бере участь в аналізі не менше 5 уроків, що проводять вчителі-словесники та студенти-практиканти згідно з розкладом відвідування.

4. Студент відвідує позакласні виховні заходи, які проводять вчителі та практиканти, бере участь в їх аналізі (не менше двох). Один із заходів може бути контрольним, до нього додається конспект, який затверджується методистом. Після проведення заходів аналізується та оцінюється методистом.

5. Студент бере участь у методичних семінарах і виступає на них з доповідями.

6. Упродовж двох останніх тижнів студент проводить контрольні уроки з української мови (1), української літератури (чи) зарубіжної літератури (1) з наступним рецензуванням.

7. Під час практики практикант знайомиться з роботою лінгвістичного та літературного гуртків, переписує план роботи гуртка, проводить одне заняття.

8. Проводить предметні позакласні заходи (1 – з фахової дисципліни).

9. Надає допомогу вчителю у виготовленні наочності, використанні ТЗН, проведенні додаткових занять з предмета, проводить індивідуальну роботу з слабкими учнями або учнями, які мають успіхи у вивченні предметів гуманітарного циклу.

10. Практикант допомагає у підготовці батьківських зборів за узгодженою з класним керівником темою (або за власним бажанням).

На **заключному** етапі педпрактики студент готує звітні матеріали.

Звітна документація

1. Звіт про педагогічну практику (організаційну, навчально-виховну, методичну та дослідницьку роботу, узагальнення педагогічного досвіду вчителя-словесника).

2. Індивідуальний план роботи на період практики.

3. Щоденник педагогічних спостережень.

4. Плани-конспекти уроків (10-15, у тому числі й контрольних).

5. Повні конспекти двох контрольних уроків з рецензією вчителя-предметника або методиста.

6. Докладний конспект виховного заходу з мови чи літератури. Аналіз заходу.

7. Наочність, яка використовувалася упродовж практики, додається до звітної документації.

4.2. Вимоги з педагогіки (методист – викладач кафедри педагогіки ДДПУ)

Завдання практики

1. Ознайомитися з навчально-виховним процесом школи.
2. Проаналізувати план навчальної роботи класу в відповідності до вимог національного виховання.
3. Виконувати функції класного керівника.
4. Провести групові бесіди на морально-етичні теми відповідно до педагогічних вимог.
5. Підготувати і провести виховні заходи.
6. Відвідувати учнів вдома.
7. Приймати участь в батьківських зборах.

Звітна документація

1. План виховної роботи на період проходження практики (переписується у класного керівника).
2. Конспект бесіди з рецензією класного керівника.
3. Конспект сценарію виховного заходу з рецензією класного керівника.
4. Протокол проведення батьківських зборів.

4.3. Вимоги з психології (методист – викладач кафедри загальної психології ДДПУ)

Вивчення класного колективу учнів є необхідною умовою успішного здійснення педагогічної діяльності. Тільки володіючи постійною інформацією про характер взаємин учнів у класі, можна визначити рівні сформованості колективу, ставити завдання подальшого його розвитку, вибирати форми і методи виховної роботи. Вивчення класу і складання його психологічної характеристики передбачає знання студентом основних психологічних закономірностей, що характеризують взаємовідношення людей в групах і колективах, та методи їх дослідження.

Мета завдання

1. Навчитись орієнтуватися в характері ділових і особистих взаємовідносин учнів у колективі, давати їм психологічну інтерпретацію з подальшими педагогічними висновками.
2. Оволодіти умінням дослідження класного колективу і складання його письмової психологічної характеристики.

Звітна документація:

1. Психологічна характеристика класу.
2. Соціометрична матриця.

Орієнтовна схема психолого-педагогічного аналізу шкільної групи (класу)¹

Загальні відомості про склад класу

Назва школи, класу. Кількість учнів, з них: хлопців, дівчат. Зміни в складі класу та в складі вчителів, що працюють з цим класом, порівнюючи з попереднім роком. Наявність другорічників.

Сім'ї учнів

Сім'ї, батьки яких підтримують постійний зв'язок зі школою, добре організовують виховання дітей. Сім'ї, обставини в яких не сприяють бажаному розвитку особистості учня. Причини.

Дисципліна та успішність класу

Загальна характеристика успішності, її динаміка. Відношення до окремих навчальних предметів. Причини. Стан дисципліни на уроках та в позаурочний час. Причини порушень.

Позакласне та позашкільне життя

Види позакласних та позашкільних занять. Відношення до них. Особливості впливу цих занять на розвиток окремих учнів та процеси у середині групи. Розподіл громадської роботи та відношення до неї.

Основні ціннісні орієнтації, цільові установки, ідеали.

Структура групи та особливості міжособистісних відносин

Лідери, особливості їх особистості та вплив на групу. Учні з маргінальним статусом. Причини їх крайнього положення в групі. Внутрігрупові норми відношень та поведінки. Групова сумісність, згуртованість. Мотиви та цілі спільної діяльності. Групова самовизначеність, комфортність, незалежність. Працездатність, стійкість групи. Традиції. Взаємодопомога та взаємовиручка, критика по відношенню один до одного, прагнення до співпереживання подій. Внутрігрупові санкції.

Особливості процесу прийняття групових рішень та їх реалізація

Лідери думок. Лідери-організатори. Особливості виконання прийнятих рішень.

Принципи та методи педагогічної взаємодії з групою, які, виходячи з її особливостей, можуть забезпечити найбільш ефективний вплив на групу, найбільш ефективно управління групою. Оцінка ефективності та обґрунтованості тих методів роботи з групою, які використовує класний керівник.

Педагогічні висновки та рекомендації

Враховуючи те, що група є важливим фактором формування особистості учня, вказати ближні та перспективні завдання і методи педагогічно доцільного розвитку групи.

Примітка: Докладніше про вимоги з психології див. розділ 3.3 (с. 35).

¹ Інший варіант див.: с. 39-40

4.4. Вимоги до педагогічної практики магістрантів у 10 навчальному семестрі

Протягом 10 семестру магістранти проходять практику в якості викладача російської мови та літератури вищого навчального закладу.

Тривалість практики – 3 тижні.

Метою педагогічної практики є оволодіння магістрантами сучасними методами, формами організації навчання в галузі їх майбутньої професії, формування у них на ґрунті одержаних у вищому навчальному закладі знань професійних умінь та навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної діяльності, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати.

Основними завданнями педагогічної практики магістрантів є:

1. Поглиблення зв'язку теоретичних знань на основі практичного навчання з реальним педагогічним процесом, використанням їх у розв'язанні конкретних навчальних і виховних завдань, формування у магістрантів психологічної готовності до роботи в навчальних закладах III і IV рівня акредитації.

2. Формування у магістрантів педагогічних умінь та навичок практичної діяльності в вузі, враховуючи особливості організації різних форм та видів навчальної діяльності студентів. Використовування сучасних надбань методики викладання у вищій школі. Здійснення дидактичної та методичної обробки наукового матеріалу з психолого-педагогічних досліджень для перетворення його в матеріал для викладання навчальних дисциплін.

3. Оволодіння сучасними методами та формами педагогічної діяльності, новими прогресивними технологіями навчання. Формування вміння вести спостереження та аналізувати навчально-виховну роботу в вузі.

4. Використання в педагогічному процесі різних видів контролю знань, рівня сформованості умінь та навичок студентів у процесі викладання лінгвістичних дисциплін та спеціальних методик.

5. Забезпечення підготовки та якісного проведення виховних заходів з використанням різноманітних форм виховної роботи зі студентами.

6. Формування вміння щодо організації та керівництва студентською науковою роботою.

7. Формування творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності та адекватної професійної самооцінки.

8. Організація та проведення науково-дослідної та експериментальної роботи відповідно теми магістерської роботи.

9. Ознайомлення магістрантів з різними видами роботи кафедри та документацією кафедри.

10. Закріплення, поглиблення та збагачення громадсько-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань у процесі їх використання при розв'язанні конкретних педагогічних завдань. Формування творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності. Поглиблення у студентів

любові до педагогічної професії, прагнення поповнювати педагогічні знання, бути ініціативним та творчим фахівцем, активно впроваджувати в життя творчі пошуки щодо організації та розвитку системи викладання російської мови, літератури та методики їх викладання у вищих навчальних закладах освіти.

Під час педагогічної практики магістрант повинен оволодіти **знаннями:**

- визначати організаційно-педагогічну та логіко-психологічну структуру різних форм занять із студентами, доцільність змісту залежно від поставленої мети;
- встановлювати ефективність вибору методів і прийомів навчання, засобів навчання, шляхи активації пізнавальної діяльності та навичок самостійної роботи студентів;
- визначати ефективність унаочнення навчального процесу, діагностувати рівень оволодіння студентами навчальним матеріалом;
- визначати конкретні навчально-виховні завдання, виходячи з загальної мети виховання з урахуванням соціально-психологічних особливостей колективу;
- спостерігати й аналізувати навчально-виховну роботу, корегувати її;
- планувати й проводити науково-педагогічні дослідження, самостійно оцінювати якість своєї роботи та власні досягнення;
- готувати конспекти лекцій, семінарських і практичних занять, виготовляти наочні посібники (таблиці, схеми, дидактичний матеріал, моделі тощо), розробляти тести, контрольні питання для проведення проміжного та рубіжного контролю;
- проводити й аналізувати заняття в дидактичному, психологічному і методичному аспектах з урахуванням сучасних вимог до нього, робити висновки з аналізу занять про роль навчання у формуванні особистості студента;
- здійснювати керівництво педагогічною практикою студентів у шкільних закладах, аналізувати результати спостережень за проведенням студентами-практикантами навчально-виховної роботи з учнями, діагностувати рівень засвоєння ними навчального матеріалу;
- розробляти конспекти виховних заходів, вміти провести виховний захід із студентами різних курсів;
- оволодіти навичками організації науково-технічною творчістю студентської молоді, здійснювати консультування студентів з питань проведення наукових досліджень та написання курсових і дипломних робіт.

Зміст практики

1. Магістранты знаються с деловой документацией кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы и кафедры общего, германского и славянского языкознания.

2. Знакомятся с материальной базой кафедры кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы и кафедры общего, германского и славянского языкознания, оснащением учебных аудиторий.

3. Знакомятся с академической группой, в которой будут проходить практику.

4. Знакомятся с календарно-тематическим планированием по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русского языка, методике преподавания русской литературы.

5. Посещают лекционные и практические занятия по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русского языка, методике преподавания русской литературы. Ведут хронологическую запись посещенных занятий с собственными комментариями; составляют письменный анализ посещенных занятий.

6. Знакомятся с планированием работы лингвистического и литературного кружков; посещают занятия кружков, проводят занятия лингвистического и литературного кружков (по 1 занятию).

7. Проводят внеаудиторные предметные мероприятия по русскому языку и по русской литературе.

8. Знакомятся с работой куратора. Участвуют в кураторских часах.

9. Ведут психолого-педагогические наблюдения за студенческой академической группой, представляют психологический анализ деятельности студентов.

10. Посещают заседания кафедры, составляют протокол заседания кафедры.

11. Проводят рабочие лекционные и практические занятия по русскому языку (1 лекция, 1 практическое занятие), русской литературе (1 лекция, 1 практическое занятие), методике преподавания русской литературы (1 лекция, 1 практическое занятие) в течение второй недели практики.

12. Проводят контрольные лекционные и практические занятия по русскому языку (1 лекция, 1 практическое занятие), русской литературе (1 лекция, 1 практическое занятие), методике преподавания русской литературы (1 лекция, 1 практическое занятие) в течение третьей недели практики.

13. Ведут психолого-педагогические наблюдения за академической группой, составляют ее психолого-педагогическую характеристику.

14. Готовят задания для осуществления контроля знаний студентов.

15. Изготавливают наглядные пособия к курсам русского языка, русской литературы, методики преподавания русского языка, методики преподавания русской литературы.

Отчетная документация:

1. Календарно-тематическое планирование по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русского языка, методике преподавания русской литературы на один семестр.

2. Хронологическая запись посещенных занятий с комментариями магистранта. Письменный анализ посещенных занятий.
3. Конспекты рабочих занятий по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русской литературы (6 конспектов).
4. Конспекты контрольных занятий по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русской литературы (6 конспектов).
5. План работы лингвистического и литературного кружков.
6. Конспекты проведенных занятий лингвистического и литературного кружков (2 конспекта).
7. Конспекты внеаудиторного предметного мероприятия по русскому языку (1 конспект) и по русской литературе (1 конспект).
8. План работы куратора на один семестр.
9. Психологический анализ деятельности студентов.
10. Психолого-педагогическая характеристика академической группы.
11. Протокол заседания кафедры.
12. Комплекты вопросов к зачету по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русской литературы и комплекты экзаменационных вопросов по русскому языку, русской литературе, методике преподавания русской литературы.
13. Наглядные пособия к курсам русского языка, русской литературы, методики преподавания русского языка, методики преподавания русской литературы (4 пособия).

Вимоги з педагогіки

Мета: підготувати магістрантів до організації та проведення виховної роботи в навчальних закладах III-IV рівня акредитації.

Завдання:

1. Ознайомлення зі специфікою організації виховної роботи в даних закладах.
2. Закріплення, застосування знань, умінь з педагогіки.
3. Відвідування та педагогічний аналіз лекції, практичного заняття з предмету за фахом за наступними схемами:

Схема педагогічного аналізу лекції:

- а) тема, мета, завдання;
- б) відповідність змісту, меті;
- в) прийоми активізації студентів;
- г) професійна спрямованість;
- д) педагогічна майстерність. Реалізація принципів навчання;
- є) висновки та рекомендації .

Схема педагогічного аналізу практичного заняття:

- а) тема, мета завдання;
- б) структура заняття;
- в) готовність студентів до заняття;
- г) методи проведення та прийоми активізації;
- д) організація самостійної роботи;

- є) оцінка відповідей, мотивація;
 - ж) педагогічна майстерність.
4. Проведення виховної роботи з групою студентів:
- а) складання плану кураторів;
 - б) розробка бесіди;
 - в) розробка та проведення виховного заходу;
 - г) вивчення мотивації вибору професії.

Звітня документація

1. Педагогічний аналіз лекції та практичного заняття.
2. План виховної роботи.
3. План-конспект виховного заходу.
4. Дослідження з мотивації вибору професії.
5. Звіт з магістерської практики.

Вимоги з психології

Завдання і методи управління розвитком студентською групою

Академічна студентська група відноситься до типу так названих малих соціальних груп. Основними характеристиками малих соціальних груп є: «групові потреби», «групові цілі і цінності», «групові інтереси», «структура групи», особливості «прийняття групових рішень», «внутрігрупові санкції».

Особливості академічної студентської групи, які можуть бути описані за допомогою названих вище характеристик, істотно визначають процес і результат становлення професійно значущих якостей особистості студента в ході його фахової підготовки в стінах навчального закладу. Тому одне з завдань, яке необхідно виконати під час педагогічної практики, буде полягати в тому, щоб, виходячи з результатів психолого-педагогічного аналізу властивостей і особливостей академічної студентської групи, обґрунтувати і сформулювати найближчі і перспективні задачі педагогічно доцільного розвитку студентської групи і запропонувати конкретні методи рішення цих задач. Запропоновані методи рішення задач розвитку групи повинні бути подані у виді опису конкретних дій і процедур, які, будучи реалізовані в даних конкретних умовах, дозволять домогтися прогресивного розвитку властивостей даної академічної студентської групи.

Критерії оцінювання кафедрою загальної психології результатів психологічної практики магістрантів ДДПУ

Кожний параметр виконаного завдання оцінюється визначеною кількістю балів. Максимальна сума отриманих магістрантом балів, згідно з якою оцінюється рівень виконаного завдання, дорівнює 10.

Параметри і їх «вага» у складі інтегральної оцінки рівня виконання завдання: коректність використання понятійного і концептуального апарату психології (2 бали); обсяг і значущість використаного при аналізі фактичного матеріалу (2 бали); докладність і глибина аналізу фактичного матеріалу (2 бали); ступінь обґрунтованості висновків і рекомендацій попереднім аналізом (2 бали); прикладна значущість психологічних рекомендацій (2 бали).

Схема психолого-педагогічного аналізу властивостей і особливостей академічної студентської групи

Загальні відомості про студентську групу

Навчальний заклад, факультет, курс, назва групи. Кількість студентів у групі: спільне і відповідно до статевої приналежності.

Сім'я студентів. Рівень матеріальної забезпеченості. Професії батьків. Наскільки сприятливо сімейні обставини позначаються на процес фахової підготовки студентів.

Загальна характеристика успішності студентів

Динаміка успішності. Відношення студентів до окремих навчальних предметів. Причини.

(Використовувати анонімне анкетування або інтерв'ювання).

Види внутрігрупових занять і захоплень студентів.

Відношення до них. Особливості впливу цих занять на розвиток окремих студентів і процеси усередині студентської академічної групи. Розподіл суспільної роботи і відношення до неї.

(Використовувати анонімне анкетування або інтерв'ювання).

Основні групові ціннісні орієнтації і цільові настанови

(Рекомендується використовувати: методику «Q-сортування» В. Стефансона для діагностики основних тенденцій поведінки в реальній групі й уявлень про самого себе, методику О.Ф. Потьомкіна «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-споживчій сфері»; методику М. Рокича «Ціннісні орієнтації в малій соціальній групі»).

Структура групи й особливості міжособистісних відношень.

Лідери, особливості їхньої особистості й особливості впливу на групу. Внутрігрупові норми відношень і поведінки. Групова сумісність, згуртованість. Основні мотиви й цілі спільної діяльності. Працездатність, стійкість групи. Критика по відношенню одне до одного, готовність до співпереживання подій. Внутрігрупові санкції.

(Можливо використання: Методика діагностики міжособистісних відношень у малій соціальній групі (соціометрія); Методика оцінки психологічної атмосфери в групі А.Ф. Фідлера; Методика «Ціннісні орієнтації особистості»).

Особливості процесу прийняття групових рішень і їхньої реалізації

Лідери думок. Лідери-організатори. Їх особистісні особливості й особливості їхнього впливу на групу. Процес і особливості виконання прийнятих групових рішень.

(Необхідно використовувати дані, отримані шляхом застосування зазначених вище методик).

Принципи і методи педагогічної взаємодії з групою, що виходячи з їх особливостей, можуть забезпечити найбільш ефективний педагогічний доцільний вплив на групу, найбільш ефективно управління групою. Оцінить ефективність і обґрунтованість тих методів роботи з групою, які використовуються на факультеті.

(Можливо використання методики В.П. Захарова й А.А. Журавльова «Визначення стилю керівництва колективом»).

Педагогічні висновки і рекомендації.

Зважаючи на те, що академічна студентська група є важливим чинником фахового становлення особистості студента, обґрунтувати і сформулювати найближчі і перспективні задачі педагогічно доцільного розвитку групи й описати конкретні методи процедури можливого рішення цих задач у даних конкретних умовах функціонування групи.

Психолого-педагогический анализ деятельности студентов

Одним из основополагающих принципов психологии является принцип деятельности, в соответствии с которым свойства человеческой психики **проявляют** себя в деятельности и **развиваются** в процессе деятельности. Управление процессом развития необходимых свойств психики студента протекает как процесс организации его деятельности. На основе анализа реальной деятельности студентов можно определить способы повышения эффективности управления деятельностью студентов на тех или иных уровнях этого управления (уровня студенческого самоуправления, уровня кураторов академических групп, уровня управления учебно-познавательной деятельностью студентов той или иной кафедры, уровня управления деятельностью студентов деканатом).

Проведение психолого-педагогического анализа деятельности студентов предусматривает следующее.

Необходимо случайным образом выбрать примерно 30 студентов определенного курса того факультета, на котором магистрант проходит практику. Затем провести опрос каждого студента (анкетирование либо интервьюирование), в результате которого определить структуру деятельности каждого студента в течение **типичной** для него недели. Необходимо выяснить интенсивность каждого отдельного вида деятельности и время, которое на него затрачивается в течение типичной недели.

Кроме названных выше показателей определяются:

1. Субъективная значимость каждого отдельного вида деятельности (возможно использование десятибалльной шкалы оценивания);
2. Степень удовлетворенности каждым отдельным видом деятельности (десятибалльная шкала оценивания);
3. Мотивы отдельных составляющих структуры деятельности;
4. Собственные представления студентов о желательной структуре деятельности.

Количественные показатели, полученные в ходе опроса, заносятся в таблицу (см. ниже), **обобщаются** и наряду с другими данными подвергаются качественному анализу. Итогом проведенного анализа должны быть сформулированные магистрантом выводы (должны содержать обоснованные представления о соответствии реальной структуры деятельности студентов желательной для обеспечения достаточно эффективной подготовки будущего профессионального педагога) и рекомендации (магистрант должен

сформулировать обоснованные предложения относительно оптимизации деятельности студентов; эти предложения должны быть адресованы тем структурам, которые выполняют функции организации деятельностью студентов).

Количественные показатели результатов психолого-педагогического анализа деятельности студентов

№	Ф.И.О.	Количество затраченных часов в неделю										
		Занятия в вузе	Самоподготовка	Чтение худ. лит.	СМИ	Спорт	Хобби	Работа по дому	Прогулка на свежем воздухе	Общение с друзьями	Посещение культурно-массовых меропр.	Другие виды деятельности
1	Кузьменко А.В.	26	10	15	4	14	7	7	28	30	10	
2	Дрозд А.О.	30	10	0	10	6	2	1	12	10	0	
3	Повелица А.В.	20	20	7	10	36	3	2	48	10	1	
4	Верба Н.Н	20	20	5	20	6	5	3	10	10	5	
5	Кулик Н.С.	35	7	1	6	6	0	2	0	12	0	
6	Романов О.М.	36	6	5	5	5	10	2	3	15	6	
7	Гонтар С.В.	36	7	5	5	10	2	1	3	20	1	
...											
30	Калмыков А.С.	32	15	3	11	4	3	1	20	30	12	
Среднестатистический показатель количества затраченных часов в неделю		30	10	5	9	11	4	2	16	17	4	
Среднестатистический показатель значимости каждого вида деятельности (по 10-тибалльной шкале)		9	7	4	5	8	5	4	9	9	4	
Среднестатистический показатель степени удовлетворенности каждым видом деятельности (по 10-тибалльной шкале)		8	7	6	7	8	5	5	9	8	4	

Отчетная документация

1. Психолого-педагогическая характеристика группы.
2. Психолого-педагогический анализ деятельности студентов.

РОЗДІЛ 5. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV-V курсів російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання, для магістрантів V курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання

5.1. Загальні вимоги до проведення педагогічної практики для студентів IV-V курсів заочної форми навчання

1. Студенти-заочники, робота яких не пов'язана з педагогічною діяльністю, повинні пройти дві педагогічні практики за спеціальністю без відрива від виробництва:

- 1) 4 курс, VIII семестр – 2 тижні;
- 2) 5 курс, IX семестр – 4 тижні.

2. Студенти, що працювали за спеціальністю, але протягом 5 років не пов'зані з педагогічною діяльністю, повинні пройти одну чотирьохтижневу педагогічну практику в передостанньому семестрі.

3. Студенти-заочники, що працюють за спеціальністю не менш, ніж один рік, звільняються від проходження практики.

4. Студенти, що працюють у системі освіти не за обраною у вузі спеціальністю, повинні пройти одну чотирьохтижневу практику без відриву від виробництва в передостанньому семестрі.

Примітка. Робота за спеціальністю підтверджується довідкою зі школи із вказівкою номера наказу про прийняття на посаду з тижневим навантаженням.

Після проходження педагогічної практики студенти здають на кафедру загального та російського мовознавства і теорії та історії літератури такі **документи**:

1. *Відомість-характеристику на студента-практиканта (характеристика засвідчується печаткою).*

2. *Звіт.*

3. *Конспекти уроків.*

4. *Конспект сценарію виховного заходу.*

Студенти-заочники, що не пройшли в зазначені строки педагогічну практику, або ті, що отримали за неї незадовільну оцінку, до державних іспитів не допускаються.

5.2. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання

Студенти IV курсу російсько-українського відділення проходять педагогічну практику в 9-11 класах загальноосвітніх закладів I-III ступенів за місцем проживання.

Тривалість практики – 2 тижні (8 семестр).

Педагогічна практика на IV курсі заочного відділення проводиться з російської мови та літератури.

Практика передбачає:

1. Ознайомлення зі школою, бесіду з директором, його заступником, організаторами позакласної та позашкільної роботи, органами учнівського самоврядування.

2. Знайомство з класом, в якому студент буде проходити педагогічну практику, ознайомлення з роботою класного керівника, бесіду з класним керівником.

3. Ознайомлення з роботою вчителів-предметників російської мови та літератури.

4. Проведення та аналіз робочих та контрольних уроків з російської мови та літератури.

5. Проведення та аналіз позашкільних виховних заходів.

Примітка: Педагогічна практика на IV курсі проводиться з однієї дисципліни – російська мова і література.

Предметные требования (методист – преподаватель кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы).

Для прохождения практики рекомендуется прикреплять студентов к опытным учителям русского языка и литературы, зарубежной литературы.

Задачи практики:

1. Студенты знакомятся с основной документацией, которую ведут учителя-предметники, в том числе с календарно-тематическим планированием по русскому языку и литературе на период прохождения практики.

2. В течение первой недели студенты посещают уроки русского языка и литературы, знакомятся с классом, в котором будут проходить практику, проводят по 2 рабочих урока русского языка и русской литературы, анализируют их.

3. В течение второй недели студенты проводят 2 контрольных урока русского языка и 2 контрольных урока русской литературы.

4. В период практики студенты знакомятся с работой лингвистического и литературного кружков, с работой кабинета русского языка и литературы, переписывают планы работы.

5. В период практики студенты проводят по одному внеклассному воспитательному мероприятию (по плану воспитательной работы классного руководителя).

Отчетная документация:

1. Календарно – тематический план по русскому языку и литературе на период прохождения практики (переписывается у учителя-предметника).
2. Конспекты контрольных уроков (2 конспекта по языку; 2 конспекта по литературе).
3. Конспект внеклассного воспитательного мероприятия.

5.3. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання

Студенти V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення (заочна форма навчання) проходять педагогічну практику в 9-11 класах загальноосвітніх закладів I-III ступенів за місцем проживання.

Тривалість практики – 4 тижні (9 семестр).

Педагогічна практика на V курсі проводиться з російської мови і літератури та української мови і літератури, зарубіжної літератури.

Практика передбачає:

1. Ознайомлення зі школою, бесіду з адміністрацією школи, органами учнівського самоврядування.
2. Знайомство з класом або класами, в яких студент буде проходити практику, ознайомлення з роботою класного керівника, бесіду з класним керівником.
3. Ознайомлення з роботою вчителів-предметників російської мови та літератури, української мови та літератури, зарубіжної літератури.
4. Проведення та аналіз робочих та контрольних уроків з російської мови та літератури, української мови та літератури, зарубіжної літератури.
5. Проведення та аналіз позашкільного виховного заходу.

Предметные требования (методисты – преподаватель кафедры общего и русского языкознания и теории и истории литературы, кафедры украинского языка и литературы).

Задачи практики:

1. Знакомство студентов с учебной документацией, которую ведут учителя русского языка и литературы и украинского языка и литературы, зарубежной литературы.
2. Ознакомление практикантов с календарно-тематическими планами дисциплин, составляющих основу практики.
3. В течение первой и второй недель студенты посещают уроки

русского языка и литературы и украинского языка и литературы, зарубежной литературы, анализируют их и проводят по 2 рабочих урока по каждой из дисциплин.

4. В течение третьей и четвертой недель практиканты проводят по 2 контрольных урока по русскому языку, русской литературе, украинскому языку и украинской литературе, зарубежной литературе.

5. Практика предусматривает знакомство с работой кабинетов русского языка и литературы, украинского языка и литературы, зарубежной литературы, знакомство с работой лингвистических и литературных кружков, планами их работы.

6. В период практики студенты проводят по одному внеклассному воспитательному мероприятию (согласно плану воспитательной работы классного руководителя).

Отчетная документация:

1. Календарно-тематические планы по русскому языку и литературе, украинскому языку и литературе, зарубежной литературе на период прохождения практики (переписываются у учителей-предметников).

2. Конспекты контрольных уроков (по 2 конспекта по русской и украинской литературам, русскому и украинскому языкам, зарубежной литературе).

3. Конспект внеклассного воспитательного мероприятия.

5.4. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для магістрантів V курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання

Керівництво практикою магістрантів заочної форми навчання планується з розрахунку норм часу денної форми навчання.

Тривалість практики:

✓ 9 семестр – 3 тижні; магістранти проходять практику в загальноосвітніх навчальних закладах;

✓ 10 семестр – 3 тижні; магістранти проходять практику у вищих навчальних закладах.

Вимоги до практики магістрантів заочної форми навчання співпадають з вимогами до практики магістрантів денної форми навчання (див.: Розділ 4. «Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для магістрантів російсько-українського відділення філологічного факультету» (V курс, стаціонар), с. 42).

ДОДАТОК 1. Обов'язки студентів-практикантів

1. Студент-практикант виконує всі види навчально-виховної роботи в школі, передбачені програмою педпрактики, ретельно готується до кожного заняття та позакласного заходу, будучи для учнів зразком організованості, працелюбності та ввічливості.

2. Практикант дотримується правил внутрішнього розпорядку школи, розпоряджень адміністрації та керівників педпрактики. У випадку невиконання пред'явлених умов він може бути усунутий від проходження практики.

3. Студенту, усунутому від педпрактики, або педпрактика якого визнана незадовільною, радою факультету призначається повторене проходження педпрактики без відриву від навчальних занять в університеті.

4. Під час практики кожен студент повинен щодня приходити до школи не пізніше як за 15 хвилин до початку навчальних занять або позакласних заходів, незалежно від наявності своїх уроків, і знаходитися у школі щодня мінімум 6 годин. Запізнення в школу прирівнюється до запізнення на обов'язкові заняття в університеті. Під час хвороби студента-практиканта пред'являється відповідний медичний документ.

5. Студенти-практиканти зобов'язані систематично вести документацію з педпрактики, завжди мати її при собі та при першій вимозі пред'являти керівникам педпрактики. В призначений термін повинні представити звіт про педпрактику груповому методисту.

6. На період педпрактики один із студентів призначається старостою групи, в обов'язки якого входить виконання організаційних доручень керівників педпрактики.

ДОДАТОК 2. Орієнтовна схема звіту з педпрактики

1. Місце практики: коротка характеристика школи, склад учителів, дисципліна та успішність учнів, матеріальна база школи.
2. Як був проведений перший день у школі та весь перший період практики? Що ви придбали в результаті його?
3. Як пройшла ваша перша зустріч з класом? Як ви ставились до учнів, як вони ставилися до вас?
4. Як ви готувались до проведення виховних заходів? В чому були труднощі?
5. Як ви активізували діяльність учнів під час проведення виховних заходів?
6. Як ви організовували й проводили виховну роботу з учнями? Якими методами виховання користувались?
7. Як ви вивчали індивідуальні особливості учнів, як використовували це в своїй виховній роботі?
8. Який з методів роботи дав найбільш ефективний наслідок?
9. Як практично здійснювався розроблений вами план виховної роботи?
10. Яку психолого-педагогічну й методичну літературу використали при підготовці до проведення виховного заходу?
11. Яку виховну роботу було проведено в класі, яка її результативність?
12. В яких загальношкільних заходах брав участь?
13. Участь у керівництві учнівськими гуртками.
14. Як допомагав у роботі редколегії класу?
15. Які книги прочитали й обговорили в класі? Ставлення дітей до позакласного читання.
16. Яку художню самодіяльність підготував і провів у класі?
17. Робота по впровадженню "Правил для учнів". Яких успіхів досягнуто в моральному вихованні учнів?
18. Яка робота велася з батьками?
19. Як у класі було організовано самообслуговування та суспільно-корисну працю учнів?
20. Яку допомогу надав практикант учителеві (наочні посібники, виготовлені практикантом під час педпрактики)?
21. Які поради й допомогу одержав від методиста, вчителя, директора, завуча, організатора позашкільної роботи?
22. Що дала педпрактика студенту? Її позитивні моменти та хиби.
23. Пропозиції щодо поліпшення проведення педпрактики.
24. Дата й підпис практиканта.

ДОДАТОК 3. Сценарій свята “Калина – символ України”

Обладнання: кетяги калини, коровай, прикрашений калиною.

Звучить пісня:

*Край долини кущ калини
Нахилився до води,
Ти скажи, скажи, калино,
Як попала ти сюди.*

Учитель: Важко уявити собі на Україні подвір’я в селі, де б не ріс цей чудовий кущ. Майже в усіх народів є улюблені дерева-символи. У канадців, скажімо, – клен; у росіян – берізка і горобина, а у нас – верба і калина. “Без верби і калини нема України”, – говориться у народному прислів’ї. На всій планеті росте понад 200 видів калини, а в Росії лише 8. У нас в Україні росте більш як 100 видів чарівних кущів, оспіваних в піснях, легендах, казках та віршах.

Сьогодні ми вирушимо з вами калиновими шляхами й побачимо, що калина є вірною супутницею людини від її народження до останніх днів.

Учень читає вірш Шевченка “Зацвіла в долині...”.

1. На зеленій гілочці, розгалуженій зверху, почіплялися пурпурові намистинки. Це ягоди калини. Розмістилися вони купкою на тонесеньких ніжках. Ці плоди соковиті, кисло-солодкі, з гіркуватим смаком усередині, з плоскуватою кісточкою.

Калина росте в лісі, на лугах, по берегах річок, на городах високими кущами. Зацвітає навесні білими суцвіттями, а ягоди досягають пізньої осені. Навіть коли вже випаде сніг, вони ще виграють на гілках яскравими вогниками. Калина з давніх-давен увійшла в побут людей не лише як їстівний продукт, а й як окраса. Узимку нею прикрашають святковий стіл.

2. Здавна дівчина і калина поєднувались і порівнювались в піснях і переказах. Чому? Послухаємо, про що розповідає народна легенда:

Колись на Україну напали турки і татари. Усе нищили на своєму шляху, а дівчат і хлопців забирали в полон. І ось одного разу хотіли забрати в полон першу красуню села. Але дівчина почала тікати. І була б утекла, та на лихо зачепилася за дерево своїм червоним намистом. Намисто розірвалося, посипалися на землю червоні намистинки. Забрали вороги красуню, і там вона загинула. А червоні намистинки зійшли, з них вирости прекрасні кущі з червоними ягідками. Назвали їх люди калиною. З того часу і росте на землі цей кущ.

Пісня: “Чи я в лузі не калина була...”

3. Калина завжди була уособленням дівочої краси. Люблять її і в Україні. На Вінниччині є великі калинові гаї. Про один з них йдеться у легенді, що використав Стельмах у повісті “Щедрий вечір”.

Послухайте:

Давно це було. На одне село напали турки і татари. А в селі було весілля. І дівчата, щоб не потрапити в полон, кинулись тікати від ординців у непрохідне болото та там і потопилися. Незабаром на тому місці виріс калиновий гай: взимку весь в червоних гронах, а влітку, кажуть люди, звідти часто чути стони.

Український ліричний танець.

4. Образ калини входить в нашу свідомість ще з раннього дитинства разом з маминою колисковою, з маминою казкою, піснею.

5. Ось як про це співається в пісні:

Пісня “На калині мене мати колихала”.

6. У народі цінують калину за її цілющі властивості. З ягід варять кисіль, біля кожної оселі, а особливо біля криниць, садять калинові кущі, щоб вода холодною була. Наруга над калиною вкривала людину ганьбою. Дітям, щоб не рвали цвіту, казали: “Не ламайте калину, бо накличете морози”.

Пісня :“Не ламай калину...”

*Не ламай калину коло хати,
Бо вона заплаче, наче мати.
Не рубай тополю коло двору,
Бо зустрінешся з бідною.
Не ламай калину, не рубай тополю,
Своє щастя журавлине.
Не стріляй у птаха,
Не ламай калину.
Краще їй онуків принеси.*

7. Дитина підростала. Мама й бабуся чи ще хтось розповідали їй казку про калинову сопілку:

Давно жила в селі одна бідна родина: батько, мати й син. Коли син підріс, то пішов по світу щастя-долі шукати. Ішов він, ішов, бачить – росте на дорозі куц калини. Сів він під ним відпочити. А калина так ласкаво шепотить гілочками, наче хоче йому щось розповісти. Юнак відрізав з калини сопілку і зіграв. Як же він здивувався, коли заговорила калина людським голосом.

*Ой помалу – малу, юначе, грай.
Та не врази мого серденька вкрай.
Мене сестриця зі світу згубила.
В моє серденько гострий ніж устромила.*

Коли юнак дійшов до села, він розповів людям про дивну пригоду. І вони повідали йому про ту страшну трагедію, що трапилась тут, де виросла калина. Бабина дочка, заздрячи красі і працелюбності дідової дочки, убила її, закопала у лісі. На місці, де пролилася кров бідної дівчини, виріс кущ калини. Навесні він зацвітав білим цвітом, улітку ховав подорожніх від спеки і дощу, а восени і взимку пломенів червоними кетягами.

Пісня: “Ой в лісі калина”.

8. Калина оспівана в багатьох творах наших письменників-класиків: Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки (діти читають вірші).

9. Калина була символом дівочого кохання, вірності, свідком дівочих радощів і смутків. Дівчата довіряли їй свої найпотаємніші мрії.

Не обходиться без калини і такий важливий народний обряд, як весілля. Дівчата прикрашали калиною коровай. У багатьох весільних піснях є слова про калину:

*Ой у нас в селі нова новина:
Зацвіла у лузі калина.
Не так у лузі, як на селі,
А в молодій Галі та й на столі.*

Коли був готовий вінок, співали іншої:

*Ой луговая калина,
Ой лугом ішла – шуміла.
А з лугу прийшла – говорила:
- Ой чи дома, дома дружечки?
Загадаю я їм ділечко:
Звийте Галі вілечко.*

(Дівчата в українських костюмах прикрашають коровай, співають):

*Понад садом стежечка, а в саду доріжечка.
Там Маруся ходила, цвіт калини ламала.
Цвіт калини ламала та в пучечки в'язала.
Та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.
До личенька рівняла та матінки питала:
- Чи буду така я, як калинонька ця?
- Будеш, донечко, будеш, поки у мене будеш,
Як підеши від мене, спаде красонька з тебе.*

10. Калина – це пам'ять про матір – найдорожчу в світі людину.

Пісня: “Летіла зозуля”.

11. Калина – це пам’ять про тих, хто не повернувся з боїв. Не повернувся юнак до рідного порога, разом з ним сумує і калина.
(Лине сумна мелодія).

*Опустила кетяги калина
Вся в зажурі, краще б не цвісти.
Хто її чекав, вже не прилине.
Вже йому до неї не прийти.*

За традицією на могилах загиблих садили калину. Проводжаючи людину в останню путь, труну обвивали цвітом калини або її гронами. Це відбито у класичній літературі. У баладі Шевченка “Причинна” є такі слова:

*Прийшли вони з корогвами.
Задзвонили в дзвони.
Поховали громадою, як слід, по закону.
Посадили над козаком явір та ялину,
А в головах у дівчини – червону калину.*

Учитель: Живе образ калини не тільки в піснях та легендах, а й у прислів’ях та приказках. Хто з вас знає їх?
(Діти називають).

Тож нехай завжди життя прикрашає калина, хай приносить вона в ваш дім лише радість і щастя.
(Діти пригощають всіх коропаєм, прикрашеним калиною).
Звучить музика.

ДОДАТОК 4. Психолого-педагогічний аналіз уроку (орієнтовні схеми)

Варіант 1

I. Загальні відомості.

Дата, школа, клас, прізвище вчителя, кількість присутніх і відсутніх учнів, який урок за розкладом. Підготовленість приміщення до заняття (чисто, провітрено, добре освітлення); готовність учнів до роботи (чи в усіх є підручники, зошити, ручки, зручно вони розміщені на партах і т.п.); коли розпочався урок (своєчасно – за дзвінком чи були згаяні робочі хвилини).

Тема і дидактична мета уроку. Як визначено освітнє, виховне й розвивальне завдання, чи доведено цілі уроку до свідомості школярів, яким способом – безпосередньо чи опосередковано.

II. Тип і структура уроку.

1. Відповідність типу і структури уроку його меті.
2. Чіткість структури уроку. Розподіл часу.

III. Оцінка змісту навчального матеріалу.

1. Відповідність вимогам програми, підручника, відповідність досягнень науки віковим особливостям і підготовці учнів.
2. Оцінка навчального матеріалу з точки зору освітніх, виховних і розвиваючих можливостей, їх реалізація.
3. Оцінка навчального матеріалу з точки зору завдань загальної і професійної освіти.
4. Оцінка навчального матеріалу з точки зору єдності теорії і практики, знань, умінь і навичок, зв'язку з місцевою практикою.
5. Достовірність фактичного матеріалу (чи не припустився учитель помилок під час пояснення або в доборі вправ).

IV. Оцінка методів, прийомів і засобів навчання.

1. Методи роботи вчителя та учнів, співвідношення в роботі вчителя та учнів.
2. Прийоми активізації пізнавальної діяльності та стимулювання творчої ініціативи учнів.
3. Створення проблемних ситуацій, застосування елементів дослідницького навчання; співвідношення пошукових, репродуктивних і тренувальних методів.
4. Самостійна робота учнів на уроці.
5. Наочні посібники, ТЗН, слово вчителя і наочність (наскільки вдало підібрано наочні посібники, ТЗН, роздатковий матеріал; оцінка методики їх використання).
6. Види, методи і форми перевірки та оцінки знань, умінь і навичок учнів.

V. Оцінка ефективності окремих етапів уроку.

1. Перевірка домашнього завдання:

а) чи перевірялись знання, уміння і навички учнів за домашнім завданням, як розширювались і поглиблювались;

б) які методи і прийоми застосовувались: фронтальне чи індивідуальне опитування, письмові чи усні тренувальні вправи, самостійна робота учнів тощо;

в) чи всі учні виконали домашнє завдання;

г) чи з'ясовано і виправлено виявлені помилки;

г) об'єктивність оцінювання знань, умінь і навичок учнів, дотримання критеріїв та загальноприйнятих педагогічних вимог.

2. Вивчення нового навчального матеріалу:

а) подача учителем нового матеріалу (евристична бесіда, елементи проблемності, самостійне опрацювання за підручником або дидактичними матеріалами тощо), рівень усвідомленості учнями виучуваного;

б) дотримання послідовності й системи у викладі;

в) виділення у темі головного, істотного, що полегшило б сприймання, осмислення, запам'ятовування навчального матеріалу;

г) зв'язок нового з раніше вивченим матеріалом як з даного, так і з суміжних предметів, логічна послідовність окремих видів навчальної роботи;

г) міжпредметні зв'язки;

д) зацікавленість учнів матеріалом уроку;

е) правильність, своєчасність у відповідності з програмою вживання наукової термінології учителем та учнями;

е) однозначність і правильність постановки вчителем запитань.

3. Закріплення вивченого:

а) робота, направлена на краще запам'ятовування учнями вивченого;

б) оптимальний добір матеріалу для різних видів навчальної роботи, закріплення, повторення, систематизація й узагальнення;

в) застосування прийомів самоконтролю (читання підручника, відтворення матеріалу вголос, подумки, переказування сусідові по парті тощо);

г) помилки та способи їх виправлення;

г) способи формування умінь і навичок;

д) застосування засвоєних знань на практиці, їх подальше поглиблення (які усні, письмові та практичні роботи виконувалися для цього);

е) диференційованість завдань відповідно до індивідуальних особливостей учнів.

VI. Розвиток учнів на уроці.

1. Розвиток самостійності й творчих сил учнів.

2. Навчання учнів прийомам логічного мислення, порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування, індукції, дедукції.

3. Розвиток образного мислення дітей.

4. Навчання дітей самостійно переносити знання та вміння у нову ситуацію, знаходити проблему у новій функції об'єкта, самостійно комбінувати відомі способи для виконання певного завдання, бачити різні способи виконання завдання, будувати принципово „нові”.

5. Навчання дітей вичленовувати основні ознаки предметів і явищ, добирати істотні, узагальнювати їх у понятті, що формувалось.

6. Підбір вправ, які потребують пошуку й обов'язкового контролю за кожною дією.

7. Закріплення знань включенням їх у нові зв'язки з раніше вивченим і з новими життєвими фактами.

8. Навчання дітей прийомам логічної аргументації, всебічного розгляду предметів, плануванню роботи.

9. Розвиток фізичних сил школярів.

VII. Виховна робота на уроці.

1. Формування елементів наукового світогляду: природничо-наукових (розуміння природних явищ і процесів, ставлення до природи), гносеологічних (пізнання світу), суспільних (виконання обов'язків учнів, громадських доручень) тощо.

2. Моральні якості особистості, що формувалися в учнів на уроці.

3. Формування відповідального ставлення до праці, культура праці.

4. Естетичне виховання, зокрема формування естетичного ставлення до навколишнього, на якому матеріалі проводилось (програмовому чи додатково підібраному).

5. Створення умов для реалізації активної внутрішньої позиції учнів щодо навколишнього середовища.

6. Здійснення індивідуального підходу у вихованні учнів.

VIII. Морально-психологічний клімат на уроці.

1. Поведінка учнів на уроці:

а) рівень зацікавленості, сумлінності, дисциплінованості;

б) активна розумова праця;

в) цілеспрямованість і зосередженість уваги;

г) напруженість у роботі сильних і слабких учнів;

г) регуляція поведінки дітей (зацікавленість матеріалом, загальною робочою атмосферою в класі, волею вчителя тощо);

д) порушення дисципліни, їх причини, ставлення учнів до порушників.

2. Стиль роботи вчителя на уроці:

а) володіння класом, вміння зосередити увагу учнів, створити робочу атмосферу, підтримувати дисципліну;

б) вміння організувати роботу, зацікавити нею дітей, підвищити їхню активність;

в) володіння творчими методами й прийомами навчання;

г) знання дитячої психології (легко розуміє учнів, правильно визначає особливості пізнавальної діяльності кожного), рівень знань, вихованості учнів;

г) особистість учителя (спостережливість, вдумливість, винахідливість, акуратність, вимогливість, зовнішній вигляд, культура мовлення, поза, міміка, жестикуляція тощо);

д) культура педагогічної праці;

е) авторитет учителя в учнів.

3. Взаємини вчителя та учнів, педагогічний такт.
4. Настрій учителя та учнів на уроці.
5. Емоційність уроку.

IX. Загальна оцінка уроку.

1. Позитивні моменти уроку, досягнення мети і завдань уроку.
2. Недоліки, помилки, аналіз їх причин.
3. Поради і рекомендації на майбутнє.

Варіант 2

I. Общие сведения об уроке

1. Дата, класс, учебный предмет, Ф.И.О. учителя.
2. Тема и цель урока.
3. Оборудование.

II. Начало урока

1. Предварительная организация класса:
 - а) взаимное приветствие учителя и учащихся;
 - б) проверка отсутствующих;
 - в) проверка внешнего состояния класса;
 - г) проверка рабочих мест, рабочей позы и внешнего вида учащихся;
 - д) организация внимания.

Проанализируйте, нужно ли приветствовать, проверять присутствующих, выяснять причины отсутствия, заботиться о порядке в классе и одежде учащихся, о правильном положении их за партой, воспитывать в детях любовь к чистой, красивой, уютной обстановке, честное отношение дежурных к своим обязанностям. Как это сделал учитель?

2. Сколько времени заняло начало урока? Рационально ли оно организовано?

III. Объяснение

1. Организация внимания. Как?

Например. «Внимание!», или «Сегодня очень интересная тема», или учитель называет тему, раскрывает ее практическое значение и переходит к объяснению.

2. Пронаблюдайте за речью, темпом изложения, дикцией, голосом, позой, настроением учителя.

3. Как учитель заинтересовал детей новой темой, с чего начал объяснение (какими словами), создана ли проблемная ситуация.

4. Чередовал ли учитель свой рассказ с вопросами к учащимся, демонстрацией?

5. Интересно ли было ученикам работать на уроке?

6. Развито ли у учителя профессиональное умение распределять внимание на всех и каждого?

IV. Закрепление знаний

1. Наблюдалось ли стимулирование мышления учащихся?
2. Как и какие вопросы задавал учитель?
3. Поощрялись ли ответы?

Проанализировать.

V. Причины нарушения порядка на уроке

1. Причины, связанные с общим настроением класса:

- обусловленные воздействием извне;
- нарушения, связанные с внутренней жизнью класса;
- нарушения, связанные ненормальными взаимоотношениями ученика и учителя;
- нарушения, вызванные болезнью учащегося.

2. Какие меры принимал учитель для восстановления порядка: переключал внимание учащихся на полезную работу; меры, рассчитанные на сознание учащихся, на «устрашение», изоляцию нарушителя; нейтральное замечание, приятное для детей?

3. Владеет ли учитель в это время мимикой, выражением лица, умеет ли он использовать шутку?

VI. Вывод

Какими качествами обладает учитель, в чем его педмастерство (педтакт, авторитет)?

VII. Дать письменный анализ в такой форме:

Дата, класс, учебный предмет, Ф.И.О. учителя

Тема: _____

Цель: _____

Оборудование: _____

<i>№ п/п</i>	<i>Содержание и ход урока</i>	<i>Замечания по каждому этапу</i>

ДОДАТОК 5. Схеми предметного аналізу уроків

Мета і зміст аналізу уроку

Аналіз уроку – важлива ланка професійної підготовки студентів у період педагогічної практики. Він має на меті:

- поглиблювати знання з методики;
- розвивати дослідницькі вміння;
- здійснювати конструктивне планування;
- удосконалювати організаційно-професійні уміння;
- сприяти формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Конкретні завдання проведення аналізу уроку:

- оволодіти вміннями щодо фіксованого спостереження за діяльністю вчителя або студента-практиканта та правильного її інтерпретування;
- навчити визначати шляхи усунення помічених недоліків з урахуванням причин їх виникнення та конкретних умов навчання;
- оволодіти вміннями самоаналізу, що дозволяє порівнювати свої дії з прийнятими в методиці еталонами, шукати та знаходити ефективні прийоми навчання, розвитку та виховання учнів, умінням оперативно перебудовувати накреслені дії залежно від конкретних змін у навчальній ситуації.

Схема загального аналізу уроку

I. Цілеспрямованість уроку:

1. Визначити тему уроку, місце уроку в ситуативно тематичному циклі, тип уроку.
2. Назвати цілі уроку: практичні, загальноосвітні, розвиваючі, виховні.
3. Встановити відповідність поставлених цілей, місця уроку в тематичному циклі та типу уроку.

II. Структура і зміст уроку:

1. Назвати етапи уроку у їх послідовності.
2. Встановити відповідність прийомів навчання основним цілям уроку.
3. Оцінити раціональність співвідношення тренувальних і мовленнєвих вправ.
4. Назвати допоміжні засоби навчання, що використовувались, оцінити їх доцільність та ефективність.
5. Визначити розвиваючу, освітню, виховну цінність матеріалу уроку й завдань, їх відповідність віковим інтересам учнів.

III. Активність учнів на уроці:

1. Визначити основні форми взаємодії вчителя та учнів на уроці, їх місце (на якому етапі, для вирішення яких завдань) та ефективність.
2. Окреслити прийоми стимулювання розумової та мовленнєвої активності учнів.

IV. Мовленнєва поведінка вчителя:

1. Визначити відповідність мовлення вчителя мовній нормі, його адаптованість до рівня підготовки учнів і вимог шкільної програми.
2. Оцінити чіткість і доступність формулювання вчителем завдань для учнів.

V. Результативність уроку:

1. Виявити результативність знань учнів на уроці.
2. Визначити відповідність рівня сформованості навичок та вмінь поставленим цілям.
3. Оцінити об'єктивність та мотиваційний потенціал виставлених вчителем оцінок.

Схема поглибленого аналізу уроку

I. Цілеспрямованість уроку:

1. Визначити практичну, виховну, розвиваючу, загальноосвітню мету уроку.
2. Встановити відповідність цілей уроку його місцю в тематичному циклі, типу уроку та етапу навчання.

II. Структура та зміст уроку:

1. Назвати етапи уроку.
2. Співвіднести їх послідовність і розподіл у часі з поставленими цілями та віковими особливостями учнів і конкретними умовами навчання.
3. Дати детальну характеристику зафіксованим етапам уроку.

Початок уроку:

- визначити форму проведення уроку та оцінити мотиваційний потенціал, відповідність віковим особливостям і рівню підготовки учнів;
- сформулювати навчальні завдання початку уроку та визначити їх зв'язок з цільовою установкою уроку;
- встановити відповідність використаних прийомів поставленим цілям;
- оцінити ефективність використаних засобів навчання;
- охарактеризувати мовленнєву поведінку вчителя.

Основна частина уроку (з урахуванням наявності конкретних ланок уроку):

а) подача мовного матеріалу:

- визначити адекватність прийомів навчання етапам формування навичок, труднощам засвоєння даного матеріалу і рівня підготовки учнів;
- оцінити рівень вмотивованості та спрямованості подачі навчального матеріалу, забезпечення розумової активності учнів;
- назвати використані прийоми поточного контролю та оцінити їх адекватність поставленим цілям;
- визначити виховний, освітній, розвиваючий потенціал використаних прийомів та їх відповідність віковим особливостям учнів;
- оцінити мовленнєву поведінку вчителя;

б) активізація дій учнів у використанні навчального матеріалу:

- встановити відповідність та послідовність завдань етапам формування умінь і навичок;

- визначити співвідношення некомунікативних і умовно комунікативних завдань та оцінити їх раціональність з урахуванням труднощів засвоєння навчального матеріалу;

- оцінити рівень вмотивованості та спрямованості навчальних завдань;

- визначити прийоми активізації роботи всіх учнів та оцінити ефективність прийомів з урахуванням вікових особливостей учнів;

- встановити зв'язок завдань уроку з виконаним домашнім завданням, оцінити ефективність форм його перевірки;

- назвати використані допоміжні засоби навчання, оцінити ефективність та відповідність віковим особливостям учнів і рівня їх підготовки;

- визначити прийоми поточного контролю та оцінити їх адекватність поставленим завданням;

- визначити виховний, розвиваючий, освітній потенціал використаних прийомів навчання;

- оцінити мовленнєву поведінку вчителя;

в) практика учнів у спілкуванні:

- оцінити рівень вмотивованості та ситуативної забезпеченості спілкування учнів;

- назвати прийоми активізації роботи всіх учнів;

- визначити адекватність прийомів контролю його об'єктам;

- встановити зв'язок завдань уроку з виконаним домашнім завданням та оцінити ефективність форм його перевірки;

- визначити виховний, розвиваючий, освітній потенціал використаних прийомів навчання;

- оцінити мовленнєву поведінку вчителя;

Завершення уроку:

- оцінити своєчасність і чіткість пояснення домашнього завдання, його доцільність і мотивуючий потенціал;

- визначити рівень практичного оволодіння учнями навчального матеріалу;

- оцінити об'єктивність виставлених оцінок, їх мотиваційний і виховний потенціал.

III. Результативність уроку.

1. Визначити ступінь успішності виконання плану уроку.

2. Встановити відповідність досягнутого на уроці рівня сформованості навичок та умінь поставленим цілям.

IV. Рекомендації щодо удосконалення уроку.

Залежно від результатів уроку сформулюйте конкретні поради щодо:

- поліпшення вибору методичних прийомів навчання;
- забезпечення вмотивованості і мовленнєвої спрямованості вправ;
- удосконалення організаційних форм уроку;
- раціональність використання допоміжних засобів навчання;
- поліпшення мовленнєвої поведінки вчителя.

ДОДАТОК 6. Зразки планів-конспектів уроків з російської мови, зарубіжної літератури, української мови, української літератури

6.1. План-конспект урока по русскому языку (5 класс¹)

Тема. Контрольная работа по теме «Фонетика».

Цель: проверить знания учащимися основных понятий фонетики, орфоэпии и орфографии (тестовые задания), а также умение воспринимать текст при самостоятельном чтении молча.

Оборудование: раздаточный материал.

Ход урока

I. Тестовые задания

Вариант 1

1. В каком слове нужно писать **а**?
 - а) Прод..лбить щель.
 - б) Дог..дался о произошедшем.
 - в) Р..дились в зоопарке.
 - г) Прогл..тил комара.
2. В каком слове нужно писать **п**?
 - а) Открыть гардеро.. .
 - б) Обойти прору..ь.
 - в) Попасть в сугро.. .
 - г) Первый эта..
3. В какой из групп слов правильно поставлены ударения?
 - а) Арбу́з, докуме́нт, инстру́мент.
 - б) Квартáл, краси́вее, ве́рба.
 - в) Призы́в, портфе́ль, прóстыня.
4. В какой группе слова неправильно разделены для переноса?
 - а) Чуд-ный, се-стра, взгля-ни-те.
 - б) О-ку-ни, на-у-ка, у-да-ре-ни-е.
 - в) Хо-дит, про-из-но-ше-ние, сто-ле.
5. Выполните фонетический разбор слова *мороз*.
6. Запишите пословицу по транскрипции.
[Паслóв'ица фс'эм д'ила́м памóщ'н'ица]

Вариант 2

1. В каком слове нужно писать **я**?

¹ Ориентируемся на программу: Російська мова. 5-12 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.Г. Озерова, Г.О. Михайлівська, Л.В. Давидюк, В.І. Стативка, К.І. Бикова. – Чернівці, 2005. – 156 с.; на учебник: Русский язык. 5 кл.: Учебник для общеобразоват. учеб. заведений с русским языком обучения / Е.И. Быкова, Л.В. Давидюк, Е.С. Снитко. – К., 2005. – 288 с.

- а) Прив..зять бантик.
 - б) Пов..рнуть ключ.
 - в) Поч..сать за ушком.
 - г) Выд..рнул шнур.
2. В каком слове нужно писать **т**?
- а) Гла..кий валун.
 - б) Разлившаяся жи..кость.
 - в) Починить изгоро..ь.
 - г) Получить отве.. .
3. В какой из групп слов правильно поставлены ударения?
- а) Раку́шка, реме́нь, свобо́днее.
 - б) Сантиме́тр, средстvá, крапивá.
 - в) Укра́инский, фарфо́р, коры́сть.
4. В какой группе слова неправильно разделены для переноса?
- а) Со-ста-вля-ет, не-пра-виль-ный, ско-рей.
 - б) Да-ле-кий, да-рить, марш-рут.
 - в) Съ-ел, у-те-се, ма-йка.
5. Выполните фонетический разбор слова *ягода*.
6. Запишите пословицу по транскрипции.
[Б'ис пасл'ов'ицы н'и пражив'ош]

Примечание: Правильное выполнение заданий 1, 2 оценивается в 1 балл; заданий 3, 4 – в 2 балла; заданий 5, 6 – в 3 балла.

II. Чтение молча

Чаще всего в качестве почтальонов люди использовали голубей. Но это не единственные птицы, способные осуществлять связь. В Древнем Риме в качестве почтальонов использовали ласточек. Выпущенные на волю птицы возвращались к родному гнезду и доставляли хозяевам привязанное к лапке послание. При этом оказалось, что ласточки возвращались домой быстрее, чем голуби.

Задолго до развития авиации первое письмо из Европы в Африку доставил журавль. В 1892 году один житель юга России поймал журавля, привязал к его ноге письмо и выпустил его. В письме был указан адрес и просьба сообщить, где журавль будет пойман или убит. Журавль попал в руки людей в Судане.

Случается, что и в наши дни птицы исполняют обязанности почтальонов. Аккуратным и исполнительным связистом оказался страус. В Африке, между местечками Чачве и Кучве, расположенными на расстоянии двадцать километров друг от друга, нет телефонной связи. Нет и автобусного сообщения. Ходить пешком далековато, да и жарко. А жители селений нуждались в связи между родственниками и знакомыми. И вот кому-то пришла в голову мысль использовать для этого страуса, конечно, специально обученного. Страус оправдал все надежды жителей и стал регулярно доставлять почту. На шею ему вешают почтовую сумку, кладут в неё письма

и отправляют в соседнее местечко. Набрав скорость, страус исчезает за горизонтом. А минут через 20-30 необычный курьер, поднимая на дороге облако пыли, появляется в соседнем селении. Говорят, что страусу доверяют даже денежные отправления: честность птицы вне всякого сомнения. Опасаться, что страусиная почта может пропасть вместе с почтальоном, не приходится: зоркая и сильная птица не боится мелких хищников вроде гиены или шакала. А от льва её спасают длинные ноги. В случае опасности африканский страус делает шаги 4-5 метров длиной и развивает скорость до 70 километров в час. И на лошади не догонишь такого скорохода.

В американском городе Нью-Порт в почтальоны попал пингвин Густав. Ручной пингвин был любимцем школьника – сына начальника одного из почтовых отделений. Мальчику часто приходилось разносить почту, а во время каникул делать это даже дважды в день. Смешливый мальчик привлек на помощь Густава. Пингвин быстро запомнил адреса подписчиков и стал доставлять им почту вместо мальчика. Правда, первое время не обошлось без нареканий. Новый почтальон так медленно ковылял, что утренние газеты попадали подписчикам в лучшем случае к обеду. Чтобы ускорить доставку почты, мальчик научил пингвина бегать на роликовых коньках. И дело пошло на лад. Все остались довольными: и подписчики, и мальчик, у которого стало больше свободного времени. А Густав оказался обладателем почётного титула «единственного в мире пингвина-почтальона».

III. Вопросы по тексту

1. Кого в Древнем Риме использовали в качестве почтальонов?
 - а) Воробьёв;
 - б) ласточек;
 - в) стрижей.
2. Кто доставил первое письмо из Европы в Африку?
 - а) Журавль;
 - б) аист;
 - в) лебедь.
3. Страус стал почтальоном между селениями в Африке. Каково расстояние между ними?
 - а) 3 километра;
 - б) 20 километров;
 - в) 50 километров.
4. Почему жители не беспокоятся за безопасность страуса?
 - а) Потому что там нет хищников;
 - б) потому что страус силен и может легко сразиться с любым животным;
 - в) потому что от любого хищника страус может убежать.
5. Каково имя удивительного пингвина-почтальона?
 - а) Карл;
 - б) Густав;
 - в) Джордж.

6. Почему сначала у подписчиков были нарекания на пингвина?

- а) Потому что он терял почту;
- б) потому что он рвал газеты;
- в) потому что опаздывал с доставкой.

Примечание: каждый правильный ответ оценивается в 1 балл.

6.2. План-конспект урока по зарубежной литературе (9 класс)

Тема: «В.Шекспир «Гамлет». Мучительные размышления главного героя о добре, справедливости, чести. Многогранность шекспировских характеров (второй урок по трагедии).

Цели урока: раскрыть причины и суть конфликта главного героя с действительностью, многогранность шекспировских характеров; показать, что искоренение зла недостойными методами разрушительно для человеческой личности; развивать у учащихся навыки анализа художественного текста, умения выделять главное и обобщать сказанное.

Тип урока: комбинированный.

Оборудование: текст трагедии, репродукции к произведению, тексты стихотворений Б.Пастернака «Гамлет»; А.Блока «Я – Гамлет. Холодеет кровь...»; М.Цветаевой «Диалог Гамлета с совестью».

Ход урока

I. Организационный момент.

II. Актуализация опорных знаний учащихся.

1. Слово учителя.

Шекспир не первый, кто «пересказал» историю-легенду о Гамлете. Однако его произведение – трагедия о том, как человек открывает для себя существование зла в мире. «Век расшатался, но скверней всего, что я рожден восстановить его!»

Восстановить нравственность века – значит выразить несогласие с общим миропорядком, вступить в конфликт со всем и всеми. Это бесперспективно, у этого конфликта нет разрешения, потому что в арсенале человека нет средств, способных восстановить абсолютную нравственность в мире, способных побороть демоническое начало в человеке, направить его волю только на совершение добрых дел.

Шекспир утверждает гуманистическую мысль: нельзя искоренить зло в мире, «исправить век» насильственными действиями. Внутренний долг каждого человека самому освободиться от власти зла.

2. Беседа с учащимися по содержанию I и II актов трагедии.

Опорные вопросы:

- О каких переменах в государстве и почему говорит Горацио?
- Что известно о прошлом Дании и ее бывшем короле (отце Гамлета)?
- По словам Марцелла, «в державе датской» завелась какая-то гниль?

Какая?

– Полоний тоже говорит о нравах этого времени и государства. Это его личное мнение или общепризнанная точка зрения? Как это характеризует героя?

– Почему «быть честным – по нашим временам значит быть единственным из десяти тысяч»?

– Какие же люди живут в датском королевстве?

– Отличается ли от них Гамлет? Чем?

III. Объявление темы урока. Постановка его целей и задач.

1. Слово учителя.

Перед нами возникает изумительный по духовному богатству облик человека. Гамлет – выдающаяся личность. Его отличает поразительная многосторонность. Мы чувствуем в нем задатки государственного деятеля, видим его как воина и борца, замечаем его философские способности и глубокое понимание искусства. Но такому человеку довелось жить в веке, который, по его собственным словам, «расшатался». Гамлет не может с этим примириться – он не такой.

2. Беседа с учащимися по вопросам с элементами комментированного чтения.

– Докажите, что Гамлет обладает тонко чувствующей душой.

(Скорбь от умершем отце, горе из-за поспешного второго брака матери, чувства к Офелии, друзьям).

– Как Гамлет относится к окружающим: дяде, Полонию, Лаэрту?

– Почему умерший король «был человек в полном смысле слова»? Что это значит для Гамлета?

– Прочитайте сцену встречи Гамлета с Призраком. «Какие черты характера «появляются» у Гамлета? Как он относится к услышанному? Почему теперь его девиз – «Прощай, прощай и помни обо мне».

(Наблюдаем зарождение в герое стремления к правде, борьбе, видим его колебания, но также мужество и решимость. Появляется мотив мести и проблема выбора).

– Каким образом Гамлет пытается выполнить данное Призраку слово?

(**Должен** наказать дядю; сначала претворяется безумным).

– Как подействовало «безумие» Гамлета на окружающих? Кто от него пострадал? Кто выиграл?

3. Работа над проблемными вопросами.

Блок А. «Гамлет и Офелия»

– Любил ли Гамлет Офелию?

– Кто виноват в гибели Офелии?

– Почему Офелия сходит с ума?

Сравнительный анализ стихотворений русских поэтов XX в. (Б.Пастернак, А.Блок, М.Цветаева). Чья позиция ближе вам? Учли ли поэты позицию Шекспира?

Блок Б. «Проблема выбора»

– Сильный или слабый человек Гамлет?

– Способен ли он на самопожертвование?

- Пылок он или холоден?
- Что заставляет Гамлета медлить с исполнением долга? Является ли это промедление бездействием?

IV. Обобщение по теме урока.

Трагедия Шекспира – это не просто трагедия мести. На первом месте автор поставил социально-нравственные и философские вопросы. Глубже своих предшественников раскрыл он душевный мир и психологию главных персонажей. Поэтому неоднозначно оценены нами образы Офелии, Лаэрта, Полония и, конечно же, Гамлета.

Характер Гамлета постоянно изменяется. Неизменной остается одна черта – его честность перед самим собой, перед судом своей совести. Гамлет – человек сильный и способный действовать. Он – одинокий борец за справедливость, хотя борется за нее теми же средствами и приемами, что и его «враги», от чего страдает, переживает трагедию ума.

V. Оценивание учащихся.

VI. Домашнее задание: дочитать трагедию до конца; дать письменный ответ на вопрос: «На какие вопросы пытается найти ответы Гамлет? В чем суть этих ответов?» (по монологу «Быть или не быть? Таков вопрос...»).

6.3. План-конспект уроку-зустрічі за творчістю А.Азімова (11 клас)

Тема: У гості до Айзека Азімова.

Мета: зацікавити особистістю і творчістю письменника (почуття патріотизму, ввічливість, турбота про людину, протест проти будь-якої форми насилля тощо). Розвивати вміння “світового зору” – “зіницею, як кожна людина, бачачи близько, краями ока вбирати те, що робиться в решті світу”.

Обладнання: портрет письменника, виставка його книжок, малюнки учнів – ілюстрації до фантастичних сюжетів.

Завдання для творчої групи учнів: один учень виступає від імені письменника, інші готують запитання, приносять книги, малюнки для виставки.

Тип уроку: урок-зустріч.

*Що поробиш – такий образ світу –
то втішає нас, то лякає.*

*Зрозуміти його подвійність, приймати
її сміливо і навчає фантастика.*

В.Греков

Ланцюжок навчальних ситуацій:

1. Актуалізація опорних знань (що вам відомо про А. Азімова?).
2. Словникова робота.
3. Слово вчителя (подорож до Америки).
4. Бесіда (година з Айзеком Азімовим).

5. Підсумки бесіди.
6. Домашнє завдання.
7. Підсумки уроку.

Частина дошки з портретом письменника закрита.

1. Актуалізація опорних знань.

У ч и т е л ь (читає напам'ять епіграф уроку і звертається до учнів):
Сьогодні на уроці ми спробуємо зрозуміти образ світу, який “то втішає, то лякає”, “його подвійність” через сприйняття всесвітньовідомим письменником-фантастом Айзеком Азимовим.

- Чи ви чули про такого письменника?
- Які його твори читали?
- Про що ці твори?

2. Словникова робота.

У ч и т е л ь. Зверніть увагу на слова, записані на дошці. В ході уроку ми будемо пояснювати значення їх, а ті, які вам здадуться найважчими, запишемо до словника. Найчастіше будемо використовувати слово *фантастика*. Поясніть це слово.

3. Слово вчителя.

Фантастика (з грецької – здатність уявляти) – це жанр літератури, а також твори, що описують явища й події нереальні, які насправді не існують, з казковими образами.

Здатність фантазувати – невід’ємна умова будь-якої творчої праці, але вона посідає особливе місце в літературі. Згадаймо образи билинних велетнів, Баби-Яги, а ще меч-кладенець, килим-літак, чоботи-скороходи, шапку-невидимку, русалок, джинів, гролів, ельфів тощо у фольклорі різних народів.

Не менш цікаві фантастичні образи у творчості письменників Ф.Рабле, В.Шекспіра, Г.Мора, Д.Свіфта, Т.Гофмана, А.Франса, Г.Уеллса, Ф.Кафки, К.Чапека, М.Гоголя, О.Гріна, М.Булгакова...

Цей ряд можна продовжити. Але сьогодні в нас інша мета.

Ми перенесемося у США в гості до людини, яку знає весь світ. Її здатність фантазувати сьогодні майже не має *аналогів* (подібність до іншого предмета або явища) у світі. Це – Айзек Азимов.

Ось ми вже у самому центрі Нью-Йорка, поблизу центрального парку, біля 33-поверхового будинку. Квартира, як це і повинно бути у письменника-фантаста, не на сьомому, а на тридцять третьому небі – на 33-у поверсі будинка-велета.

Зустрічає нас сам письменник! (Учитель відкриває дошку з портретом, звертає увагу учнів на підпис-*факсиміле* (точне відтворення будь-якого графічного оригіналу фотографічним способом, печаткою чи іншою репродукцією). Його зовнішність здалася нам несподіваною і екстраординарною: майже до самих плечей грива вже напівсивого волосся,

довгі білосніжні баки англійського лорда кінця минулого століття, картатий піджак, ковбойська сорочка, з-під коміра замість краватки звисає мотузка, протягнена через срібну пряжку. Якби не остання деталь, нам би здалося, що це – герой романів Діккенса або Теккерея.

Господар гостинно запрошує до квартири. Вздовж стін – стелажі з книжками. Увагу привертає велика скляна шафа, яка в сучасній квартирі з низькою стелею виглядає недоречно. Тут зібрано всі його книжки в порядку виходу з друку, кожна має свій порядковий номер.

4. *Бесіда.*

Учні і вчитель ставлять запитання, а учень, який виступає від імені письменника, відповідає.

У ч е н ь п е р ш и й. Ми знаємо Вас як одного з найбільш плідних письменників світу. Ось у шафі стоїть книжка під номером 200. Про що вона?

А. А. Це перший том автобіографії. Я веду щоденник з 14 років, та й пам'ять у мене досить добра. Скільки я написав книжок?.. Ще не всі полічив. Наприклад, я написав понад дві тисячі статей, час від часу вони виходять збірками... За це мене прозвали “невиправним *роботоманом*” (людина, яка не мислить себе без роботи й отримує найвище задоволення від неї). Справді, я дуже люблю процес творення книжки. Мені подобається сидіти за машинкою і спостерігати, як з'являються фрази.

У ч е н ь д р у г и й. Ми чули, що Айзек Азімов – “жива друкарська машинка”. Ви самі друкуєте?

А. А. Так. Я працюю один, без секретаря, *стенографістки* (фахівець, який записує усну мову способом стенографії – системи спеціальних умовних знаків), друкарки, *референта* (особа, яка складає або читає текст, реферат).

У ч е н ь т р е т і й. В Україні Вас знають як письменника-фантаста. Чи є у Вас твори інших жанрів?

А. А. Я не люблю, на відміну від багатьох інших письменників, випускати, подібно до сосисочної фабрики, одноманітну продукцію. Пишу наукову фантастику, детективи, оповідання, науково-популярні твори, дослідження з літературознавства...

У ч е н ь ч е т в е р т и й. Скільки років Ви займаєтесь літературною працею?

А. А. Почав писати з 11 років. Спочатку це була вимушена забава: я жив з батьками в одному з найбільш бідніших районів Брукліна. Книжок дома було обмаль, а я дуже любив читати. Тоді я сам почав писати оповідання. Серйозне ставлення до власної творчості прийшло, коли надрукували перше оповідання. До речі, одна з популярних моїх книжок “Я – робот” була написана саме в той час.

У ч е н ь п ' я т и й. Чи займаєтесь Ви чимось ще, окрім літературної праці?

А. А. В юності я розглядав публікації моїх оповідань як додаткове джерело заробітку, яке допомогло би мені навчатись у коледжі. Я мріяв стати

вченим-хіміком. Зрештою, я захистив дисертацію з хімії. І сьогодні, за університетською звичкою, мені подобається звертання “професор”. Ця професія допомагає в творчості, завдяки їй легко орієнтуюся в питаннях сучасної науки й техніки.

У ч и т е л ь. Чому ж письменник звернувся саме до жанру фантастики? Це засіб втечі від реалій сьогодення чи форма, яка найкращим чином допомагає описати свій ідеал суспільства майбутнього?

“...Робот не може вчинити шкоду людині або своєю бездіяльністю допустити, щоб людині була заподіяна шкода...” – так сформулював Азимов у книзі “Я – робот” один із законів робототехніки. Коли читаєш це оповідання, важко позбутися відчуття, що йдеться не про інструкції для механічних “людей”, а про сконцентровану в одну фразу людську мораль, еталон поведінки.

А. А. Я пишу про такий світ майбутнього, яким хотів би його бачити. Я не дозволяю собі повчати людей, але водночас не можу не попередити їх про жахливі наслідки, до яких може призвести гонка озброєння. Проти цього я завжди виступав.

У ч и т е л ь. Ви гуманіст не тільки у книжках, але й у житті, бо розглядаєте ті чи інші події лише з точки зору – шкоду чи користь вони приносять людству. Здавалося б, письменника-фантаста має втішати те, що розвиток сучасної науки виправдовує пророкування його колег-попередників. Писали про лазери – ось уже їх винайдено. Писали про “суперщити” з електромагнітних променів, які обороняли б від космічних прибульців цілі континенти, – і саме в цьому напрямі працюють нині вчені.

А. А. Сьогодні це дуже просте і страшне питання: буде жити чи загине наша цивілізація? Ядерна війна зумовить цілковите знищення не тільки всього людства, а й навколишнього середовища. Відновити життя тоді на нашій планеті буде практично неможливо.

У ч и т е л ь. Ваше ставлення до сучасності зрозуміле. Але який вихід Ви пропонуєте людству? Я пригадую коротеньке, але напрочуд вдале Ваше оповідання, під назвою “Необхідна умова”. Йдеться про повсталий у відповідь на людську бездушність суперкомп’ютер, який керував майже всією земною економікою. Машина несподівано відмовилася відповідати на запитання людей. Лише через кілька днів знайшовся вчений, який зрозумів причину неполадок і вніс необхідну умову – слова “будь ласка”. Почувши ці “чарівні” слова, машина запрацювала. Так якою ж повинна бути “необхідна умова”, щоб життя на нашій планеті було спокійне?

А. А. Для мене – це світ без ядерного озброєння, без воєн, без погроз. Я хочу бачити планету, де турбота про все людство буде нагальною потребою всіх, а не окремих урядів. А це можливо за умови, коли кожен зрозуміє, що його дім – уся планета! Мої батьки – вихідці з білоруського селища Петровичів. Я народився на смоленській землі, там, де і перший космонавт планети Юрій Гагарін. Жили ми у важкі часи, але батьки ніколи нічого поганого не говорили про батьківщину. Я давно не був на тій землі, але постійно відчуваю, що перебуваю ніби одразу в двох країнах – там, де

народився, і там, де працюю. Батьківська земля ніколи не забувається, хоч доля і закинула тебе далеко від неї.

У ч и т е л ь. Не кожен має нагоду поспілкуватися з письменником-фантастом. Хочу попросити Вас спробувати передбачити, якою буде наша планета після 2003 року.

А. А. 2095 рік: космос поблизу землі нагадує часом швидкісну нью-йоркську автомагістраль у час пік. У просторі біля земної кулі на *астероїдах* (малі планети сонячної системи, що обертаються навколо Сонця переважно між орбітами Марса та Юпітера) побудовані міні-міста. На Місяць та близькі до землі планети перенесена майже вся земна промисловість, там розташувалися шахти, заводи, фабрики, лабораторії тощо. Штучні супутники земної кулі перетворились на величезні космічні станції.

У ч и т е л ь. Час зустрічі, на жаль, завершується, а в нас ще чимало запитань. Пропоную блищопитування.

1. – Ви палите?

- Я не терплю тютюнового диму.

2. – Ваше ставлення до алкоголю?

- Не вживаю.

3. – З чим це пов'язано?

- Хочу прожити стільки ж, скільки прожив Бернард Шоу.

4. – Чи мріяли Ви про те, що станете колись одним із найвідоміших письменників-фантастів світу?

- Ні, ніколи.

5. – Яка Ваша книжка Вам найдорожча?

- Двотомник спогадів про моє життя.

6. – Найважчий жанр?

- Детективна новела.

7. – Яким буде наступне найвагоміше наукове відкриття?

- А ось цього передбачити не можна. Відкриття звуться великими тому, що з'являються несподівано.

5. *Підсумки бесіди.*

З а п и т а н н я.

1. Чи схвилювала вас зустріч з письменником? Чому?

2. Яке враження справив на вас Айзек Азимов як людина і як письменник?

3. З якими новими словами ви познайомилися? (фантастика, аналог, факсиміле, стенографістка, референт, астероїд).

6. *Домашнє завдання.*

Прочитати оповідання А.Азімова за власним вибором. Визначити (письмово) ідею прочитаного оповідання, а також продовжити фразу: “Мене особливо вразило від зустрічі з Айзеком Азимовим те, що...”.

7. Підсумки уроку.

Учні творчої групи отримують оцінки за індивідуальну роботу, інші – за фронтальну відповідь.

(За навчальним посібником: Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – С. 100-105).

6.4. План-конспект уроку з української мови

Тема: Орфограми в закінченнях дієслів. Правопис слів разом, окремо, через дефіс.

Мета:

- пригадати основні правила написання дієслів, правопис слів разом, окремо, через дефіс;
- розвивати писемне мовлення учнів, сприймання текстів на слух та письмове його відтворення;
- виховувати інтерес до витворів української літератури.

Обладнання: таблиці.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації вивченого.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Перевірка домашнього завдання.

2.Бесіда з учнями:

- Дієслово як частина мови. Неозначена форма дієслова;
- Особливі форми дієслова;
- Написання *не* з дієсловами;
- Вид дієслова (доконаний, недоконаний);
- Перехідні та неперехідні дієслова;
- Особа дієслів, число, час дієслів;
- Способи дієслів (умовний, наказовий, дійсний).

III. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя: «Дорогі діти! Ми з вами пригадали основні відомості про таку частину мови, як дієслово. Тепер ми перейдемо до вивчення сьогоднішньої теми і пригадаємо про орфограми в закінченнях дієслів та написанні частин мови разом, окремо та через дефіс».

IV. Повідомлення теми та мети уроку.

V. Вивчення матеріалу.

1. Робота з таблицями:

- Розглянути таблицю «Теперішній час». Які з дієслів таблиці належать до першої дієвідміни, а які – до другої? Як ви визначили? Чим відрізняються особові закінчення цих дієслів?

- За таблицею «Майбутній час» проаналізуйте закінчення дієслів простої форми доконаного виду майбутнього часу. В особових закінченнях яких дієслів теперішнього і майбутнього часу пишеться *e* (*є*), а в яких – *и* (*ї*)?

Сформулюйте обґрунтування орфограми «Букви *e (є), и (і)* в особових закінченнях дієслів».

2. Виконання тренувальної вправи.

Спишіть з дошки слова, вставляючи замість крапок пропущені букви. Як перевірити правильність написання особових закінчень?

Сад...мо, ко...мо, зна...те, бач...те, сад...ш, каж...ш, кле...мо, повідомля...мо, го...те, зника...те.

3. Запишіть дієслова *клеїти, купатися* в усіх особових формах теперішнього часу. Якої вони дієвідміни?

Увага! У 3-й особі однини дієслова із суфіксом *-ся* мають закінчення *-еть (-еть)*: *пише – пишеться, кує – кується.*

Дієслова *бути, їсти, дати, доповісти* в теперішньому і майбутньому часі мають відмінні від інших дієслів форми. Наприклад:

Однина

Множина

1-ша їм, поїм, дам

їмо, поїмо, дамо

2-га їси, поїш, даш

їсте поїсте, дасте

3-тя їсть, поїсть, дасть

їдять, поїдять, дадуть

4. Пригадайте відомості про чергування приголосних. Запишіть дієслова першої і другої дієвідмін, додаючи до неозначеної форми 1-ї і 2-ї особи однини теперішнього часу. Підкресліть букви, що позначають звуки, які чергуються. Запишіть за зразком поряд із парами слів ці звуки.

Зразок. Берегти – бережу, бережеш: [г] – [ж].

Товкти, колахати, різати, чесати, сипати. Садити, крутити, водити, косити, мастити, ловити.

5. Пояснення вчителя: «При творенні особових форм дієслів теперішнього і майбутнього простого часу доконаного виду в дієсловах першої дієвідміни перед усіма особовими закінченнями відбувається чергування приголосних: [г], [з] – [ж]; [х], [с] – [ш]; [к] – [ч]».

У дієсловах другої дієвідміни приголосні чергуються тільки при утворенні форм першої особи однини: [д] – [дж]: водити – воджу; [т] – [ч]: світити – свічу; [з] – [ж]: лазити – лажу; [с] – [ш]: косити – кошу; [ст] – [шч]: мастити – мащу; губні [б], [п], [в],[м], [ф] – губний і [л'] (і в третій особі множини): ловити – ловлю, ловлять; вабити – ваблю, ваблять.

6. Бесіда з учнями на тему: «Написання слів разом, окремо, через дефіс».

- Які іменники пишуться через дефіс?
- Які прикметники пишуться разом, а які через дефіс?
- Пригадати випадки написання неозначених займенників.
- Правопис прислівників разом, окремо, через дефіс.
- Написання прийменників.
- Правопис сполучників.
- Правопис часток.

7. Словниковий диктант.

Прослухати слова, записати їх. Якою частиною мови є кожне з них. Поясніть написання дефіса.

Тільки-тільки, хто-небудь, з-над, по-третє, зроду-віку, казна-де, будь-хто, гірко-солодкий, туди-сюди, темно-коричневий, будь-як, політико-економічний, тишком-нишком, куди-небудь, із-за, південно-західний, будь-що-будь, з-серед, ледве-ледве, видимо-невидимо, іди-бо, мовно-літературний, більш-менш, все-таки, як-от, автомобільно-тракторний, світло-червоний, ай-яй-яй, стільки-то, пів-Європи.

8. Прослухайте речення, записуючи слова, які пишуться через дефіс.

1. Хоч і не зовсім Маруся повеселішала, та усе-таки неначе стала потроху оживати (Г.Квітка-Основ'яненко). 2. З просіки, почувши кроки, зривається жовтогруда вівсянка, сідає на гілку (М.Стельмах). 3. Жила Олеся в батька-матері, не знаючи горя, ані лиха (Марко Вовчок). 4. Бач, яка худенька, маленька, тільки очі на пів обличчя – карі, гарні, чисті (Ю.Яновський). 5. Тече вода з-під явора ярмом на долину (Т.Шевченко). 6. На вихрасті голові казна-як тримається картуз старого фасону (О.Довженко). 7. Василько будь-що заповзявся наловити йому на юшку бобирів (О.Донченко). 8. Чорна баба-нічка темна: із давніх-давен покриває все на світі, як погасне день (Л.Глібов).

VI. Підсумок уроку.

Слово вчителя: «Сьогодні, діти, ми з вами дуже плідно попрацювали. Згадали всі випадки написання слів разом, окремо та через дефіс. Розглянули складні випадки написання особових закінчень дієслів».

VII. Домашнє завдання.

Завдання 1. Спишіть, розкриваючи дужки. Поясніть умови вибору правильного написання.

Мовно (літературний), блідо (рожевий), українсько (англійський), вагоно (ремонтний), складно (сурядний), кисло (солоний), військово (спортивний).

Завдання 2. Перекладіть українською мовою і запишіть, поясніть правопис цих слів в обох мовах.

Пол-Днепра, пол-океана, пол-лимона, полметра, пол-огурца, полстолетия, пол-Азии, пол-арбуза, полурока, полкомнаты, полтонны, пол-ящика, пол-листа, пол-луны.

VIII. Вмотивоване оцінювання учнів.

Теперішній час дієслова

Особа	Число	
	Однина	Множина
1-ша	жив <input type="text"/> у <input type="text"/> , мрі <input type="text"/> ю <input type="text"/> , мовч <input type="text"/> у <input type="text"/> , сто <input type="text"/> ю <input type="text"/>	жив <input type="text"/> ємо, мрі <input type="text"/> ємо, мовч <input type="text"/> имо, сто <input type="text"/> їмо
	жив <input type="text"/> еш , мрі <input type="text"/> еш , мовч <input type="text"/> иш , сто <input type="text"/> їш	жив <input type="text"/> ете, мрі <input type="text"/> ете , мовч <input type="text"/> ите , сто <input type="text"/> їте
3-тя	жив <input type="text"/> е <input type="text"/> , мрі <input type="text"/> є <input type="text"/> , мовч <input type="text"/> ить , сто <input type="text"/> їть	жив <input type="text"/> уть, мрі <input type="text"/> ють, мовч <input type="text"/> ать , сто <input type="text"/> ять

Майбутній час дієслова

Число	Особа	Вид, форма		
		Докон-й Проста форма	Недоконаний	
			Проста форма	Складна форма
Одн- на	1-ша	<i>вивезу посаджу</i>	<i>возитиму садитиму</i>	<i>буду возити буду садити</i>
	2-га	<i>вивезеш посадиш</i>	<i>возитимеш садитимеш</i>	<i>будеш возити будеш садити</i>
	3-тя	<i>вивезе посадить</i>	<i>возитиме садитиме</i>	<i>буде возити буде садити</i>
Мно- жина	1-ша	<i>вивеземо посадимо</i>	<i>возитимемо садитимемо</i>	<i>будемо возити будемо садити</i>
	2-га	<i>вивезете посадите</i>	<i>возитимете садитимете</i>	<i>будете возити будете садити</i>
	3-тя	<i>вивезуть посадять</i>	<i>возитимуть садитимуть</i>	<i>будуть возити будуть садити</i>

6.5. План-конспект уроку з української літератури (9 клас)

Тема: Старий Заповіт. Основні відомості про виникнення та складові частини Старого Заповіту.

Мета: систематизувати знання учнів про Біблію, ознайомити учнів з історією виникнення Старого Заповіту; розвивати логічне мислення, увагу, виховувати повагу до культури та релігійних поглядів різних народів.

Обладнання: репродукції картин Рафаеля із зображенням Мадонни.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда з учнями.

– Чому Веди, Біблія і Коран – це священні книги різних народів?

– Що, на ваш погляд, спільного між Ведами, Біблією і Кораном?

(Ці книги відображають багаторічний досвід різних народів, їхні моральні закони, звичаї. Вони дають уявлення про думки і вірування людей, їхні погляди на світ.)

III. Формування нових знань.

Лекція з елементами бесіди.

1. Основні відомості про Біблію.

Біблія (від грец. «книга») – священне Писання іудеїв та християн. Біблія має багато авторів: у різні часи цю книгу писали жителі трьох континентів – Азії, Африки, Європи.

Біблія написана трьома мовами (оригінали втрачені): давньоєврейською (іврит), арамейською, давньогрецькою.

На територію України Біблія потрапила в X столітті одночасно з прийняттям християнства. Старослов'янською мовою Біблію переклали Кирило й Мефодій (IX ст.).

Найдавнішою пам'яткою, що дійшла до нашого часу, є Остромирово Євангеліє. Повний текст Біблії в Україні з'явився завдяки князю Костянтину Острозькому в 1581 році. Острозька Біблія була надрукована церковнослов'янською мовою. Текст Єлизаветинської Біблії (1751 р.) став канонічним текстом. В основі цього тексту – наша Острозька Біблія 1581 року.

Перший переклад староукраїнською мовою зроблено в XVI ст. (1561 р., архімандрит Григорій, монастир у м.Пересопниця). Пересопницьке Євангеліє вважають нашою першою книгою, на якій під час інаугурації складає присягу президент України. Український переклад уперше було здійснено у другій половині XIX ст. Над перекладами Біблії працювали І.Нечуй-Левицький, П.Куліш, І.Пулюй, І.Огієнко. Повністю Біблія українською мовою була видрукувана у 1962 році.

- Згадайте, з яких частин складається Біблія, про що в них розповідається.

Складання схеми.

Біблія

(66 книг)

Старий Заповіт

(39 книг)

іврит (давньоєврейська мова), арамейська мова

Святе писмо християн

Історія народу Іудеї

Новий Заповіт

(27 книг)

давньогрецька мова
православні католики
святе письмо іудеїв і християн

Доповнення до схеми:

«Заповіт» – «угода», «домовленість» (між єврейським народом і іудейським богом Іеговою (Єговою, Яхве, Ягве)) про те, за якими законами повинен жити цей народ.

У Старому Заповіті відображено уявлення давніх євреїв про створення світу, вигнання людини з раю, всесвітній потоп, про початок єврейського (іудейського) народу. Зображена історія народу Іудеї: перемога, падіння, єгипетське рабство, важкий шлях до визволення, розквіт, занепад під натиском грізних завойовників.

Іудеї визнають тільки Старий Заповіт.

2. *Історія виникнення Старого Заповіту:*

а) Три історичні назви 1-ої частини Біблії: Ганах – П'ятикнижжя – Старий Заповіт.

Старий Заповіт з'явився у стародавній середземноморській державі Іудеї. Іудеї назвали свою священну книгу Танах. У книгах Старого Заповіту Бог постає як творець. Він створив світ і встановив закони, за якими має існувати світ. Головна ідея Танаху така: бог Ягве з-поміж усіх народів вибрав народ іудеїв, щоб привести його до слави і багатства. За це народ мусить бути у всьому покірним Ягве, подолати всі випробування, яким його піддаватиме Бог. Тільки довівши свою вірність, народ одержить від Бога винагороду. Головний зміст Старого Заповіту християни бачать у підготовці до приходу Месії.

Для довідок: *Месія або Помазаник* (іудеї помазаниками називали царів, першосвящеників, пророків) – це єврейське ім'я Ісуса. Ім'я «Ісус» походить від давньогрецького слова «йєшуа», що означає «Господь рятує» (іноді перекладають як «спаситель»). Слово «Христос» походить від давньогрецького слова Месія («машнах») і означає «помазаник»;

б) Основні герої Старого Заповіту.

Згадайте головних героїв Старого Заповіту і складіть схему;

Герої Старого Заповіту

1. Мойсей.

2. Царі (Саул, Давид, Соломон).

3. Богатирі (Давид, Голіаф, Самсон).

4. Іудейські пророки.

5. Патріархи (Авраам, його син Яків (Ізраїль), діти Ізраїлеві та інші).

Літературна вікторина «Чи знаєте ви героїв і події Старого Заповіту?»

1. Чия сила знаходилась у волосині? (Самсон)

2. Як звали дружину Самсона? Як вона ставилася до чоловіка? (Даліла)

3. Хто переміг філістимлянина Голіафа? (Давид)

4. Вважають, що першим царем держави Ізраїль був Саул, другим – Давид, а третім був найбагатший і наймудріший. Хто це? (Соломон)

5. Який афоризм, пов'язаний із Соломоном, ви знаєте? Що він означає? (Мудрість Соломона, Соломонів суд, Соломонове рішення)

6. Православні цю жінку називають Богоматір. Під яким ім'ям вона відома у католиків? (Мадонна) Кого із видатних художників можна назвати співцем Мадонни? (Рафаель) Звернути увагу на репродукції картин Рафаеля: «Сікстинська мадонна», «Мадонна Темпі», «Мадонна Конестабіле». (Цю картину Рафаель написав у 17 років; на ній художник, можливо, вперше зобразив Мадонну).

7. Поясніть смисл і походження висловів із Старого Заповіту:

- допотопні часи;
- після нас хоч потоп;
- вавилонське стовпотворіння;
- куштувати з дерева пізнання добра і зла;
- заборонений плід солодкий.

З якими біблійними героями пов'язані ці вислови?

8. Він допоміг єврейському народу врятуватися з єгипетського полону, який тривав 400 років; через нього бог Ягве передав іудеям 10 заповідей Господніх. (Мойсей)

Індивідуальне завдання: підготувати повідомлення про життя Мойсея;

в) Склад Старого Заповіту (4 частини).

- *П'ятикнижжя*

Автор – Мойсей. Розповідається про створення світу й людини, про Адама та Єву, про всесвітній потоп і спасіння Ноя, про розселення людей на землі, про будівництво Вавилонської вежі... Вважають, що Старий Заповіт почав писати пророк Мойсей понад 3 тисячі років тому.

- *Історичні книги*

Описана історія іудейського народу, серед них – чотири книги Царств. Містять вчення про благочестя (про життя згідно з вимогами віри): книга Іова, Псалтир (Псалми), приповідки царя Соломона, книга Екклесіястова, Пісня над Піснями Соломона тощо.

- *Книги давніх пророків* (Ісаї, Єремії, Даниїла та ін.). Пророки – посередники між Богом і людьми. Вони несли людям святе слово, вчили їх бути добрими і справедливими, чесними і милосердними.

IV. Пібиття підсумків

У Старому Заповіті (Танасі) можна знайти чимало розповідей про життя іудеїв в Єгипті. Про один із таких епізодів історії і йдеться в переказах про Йосипа, про життям якого ми довідаємося на наступному уроці.

V. Домашнє завдання

1. Прочитати оповідання про Йосипа.
2. Індивідуальне завдання: підготувати розповідь про життя Мойсея.

ДОДАТОК 7. Зразки конспектів позакласних предметних заходів

7.1. Сценарій «Лингвистический КВН “Часть речи – имя существительное”» (5 класс)

Сценарий «Лингвистический КВН “Часть речи – имя существительное”» разработан для учащихся пятых классов. В качестве целей этого внеклассного мероприятия предполагаются обобщение знаний учащихся об имени существительном как части речи, развитие лингвистического чутья учащихся. Такого рода совместные праздники способствуют воспитанию коллективизма, умению трудиться на свою команду, развивают упорство в достижении поставленной цели.

Потребуется несложное оборудование: магнитофон; кассета с песнями В. Шаинского; заранее подготовленные плакаты с зашифрованными словами.

Учитель. Сегодня мы проводим лингвистическую игру, в ходе которой повторим и обобщим то, что ранее узнали об имени существительном. У нас две команды – «Существинки» и «Лингвистята». За каждый правильный ответ команда получает одно очко. Частично верный ответ приносит команде половину очка. Если одна команда ответит неверно, вторая команда получает возможность заработать дополнительное очко. От имени команды может выступать только капитан. Он дает ответ на поставленный вопрос после консультации со своей командой. Капитан команды-победительницы выставляет членам своей команды оценки в соответствии со вкладом каждого в победу.

Итак, слово представителям команды «Существинки». Им первым предстоит защитить название команды, эмблему и обратиться с приветствием к команде соперников.

Представители команды «Существинки». Мы – Существинки, потому что любим все существенное. На нашей эмблеме – веселые человечки. Они сильны своей дружбой. Дружба всегда существенна. Она существовала всегда.

*Существинки – это половинки
Дружбы побеждающей большой.
Не увидите на ней пылинки,
И соринки тоже ни одной.
Мы сильны, когда мы вместе.
Вместе в классе честь по чести
Вас приветствуем сейчас
И желаем:*

(вся команда говорит хором)

В добрый час!

Учитель. С ответным словом выступают представители команды «Лингвистята».

Представители команды «Лингвистята».

Мы – Лингвистята, дружные ребята. Нам нравится наука о языке, но мы еще не познали всех ее тайн. На нашей эмблеме – буква «ѣ», которой уже нет в русском языке, но тайны остались. Мы надеемся их разгадать в будущем.

*Мы – лингвистята, а не аистята,
Незнайкам – лингвистический заслон.
Вы – дружные, вы – нужные ребята,
Мы шлем вам*

(кланяются)

ободряющий поклон.

Учитель. Вопрос команде «Существинки». Какие постоянные признаки присущи имени существительному? Члены команды совещаются.

Капитан «Существинок». Постоянными признаками у существительных являются: нарицательные они или собственные; одушевленные или неодушевленные; род имен существительных.

Учитель. Вопрос команде «Лингвистята». Какие непостоянные признаки присущи имени существительному?

Капитан «Лингвистят» (после совещания с членами команды). Непостоянными признаками у существительных являются число и падеж.

Учитель подводит предварительные итоги, оценивая названия команд, их эмблемы, приветствия и ответы на вопросы.

Учитель. «Подскажите словечко!» Я снова обращаюсь к членам команды «Существинки». Вам предстоит отгадать загадку и определить род найденного существительного.

*Золотистые доспехи,
Словно радуга, на нем.
Там, где моют ветви ивы,
Он в воде горит огнем.
Днем то быстрый, то ленивый,
Виден всем издалика.
Там, где моют ветви ивы,
За нос водит рыбака.
Любит ил в пруду и грязь
Шустрый, сильный князь –...*

Команда «Существинки» совещаются.

Капитан. *Карась*. Это существительное мужского рода.

Учитель. «Подскажи словечко!». Вопрос команде «Лингвистята». Вам, ребята, тоже надо не только подсказать словечко-отгадку, но и выполнить небольшое лингвистическое задание: определить, одушевленное это существительное или неодушевленное.

*В тихом, влажном уголке
Под высокой елкой
С тонкой тросточкой в руке
На подушке колкой*

*Он, как старый Дед Мороз,
Спрятался от солнца.
На травинках капли рос -
Для него оконца.
К мокрой шляпе мох прилип,
Прикрывает толстый...*

Члены команды «Лингвистята» совещаются.

Капитан. *Гриб*. Существительное неодушевленное.

Учитель. Сейчас обе команды получают другое задание, связанное не только с лингвистикой, но и со спортом. Сначала должны подумать «Существинки». Посмотрите внимательно на плакат.

Угадайте существительное, определите его число.

Члены команды совещаются.

Капитан. На плакате зашифровано слово *ракетка*. Оно здесь в единственном числе.

Учитель. А вот плакат для членов команды «Лингвистята». Задание то же самое.

Капитан. *Футболисты*. Это слово во множественном числе.

Объявляются предварительные итоги.

Учитель. Игра «Третий лишний». Первая тройка слов предназначена команде «Существинки». Нужно найти лишнее слово и доказать, почему именно оно является лишним.

Капитан (после совещания с членами команды). Здесь лишним является слово *партия*, оно женского рода, а два других слова – мужского рода.

Учитель. Теперь тройка слов для команды «Лингвистята».

Капитан (после совещания с членами команды). Лишним будет слово *космонавты*, потому что оно во множественном числе, а два других существительных – в единственном.

Учитель. Задание для команды «Существинки». Закончите пословицу. Найдите в ней существительные. Определите их падеж.

Капитан команды «Существинки». *Паиню паирут – руками не машут. Паиню* – винительный падеж. *Руками* – творительный падеж.

Учитель. Настал музыкальный момент. Команда «Лингвистята» прослушает фрагмент песни. Выпишите существительные, определите их падеж.

Включается магнитофон, звучит отрывок из песни В. Шаинского.

*Если с другом вышел в путь –
Веселей дорога...*

Капитан команды «Лингвистята» (после совещания с членами своей команды). *С другом* – творительный падеж, *путь* – винительный падеж, *дорога* – именительный падеж.

Учитель подводит окончательный итог соревнования и называет команду-победительницу.

7.2. Литературный брейн-ринг (6-7 классы)

Цель: обобщить и закрепить знания, полученные на уроках зарубежной литературы в 6-7 классах; развивать навыки логического мышления, аргументированно и лаконично давать ответы на поставленные вопросы.

Оборудование и наглядность: часы с секундной стрелкой; звонок; настольные лампы – 3; портреты писателей (А.П. Чехова, А.А.Ахматовой, А.С.Пушкина, Г.Х. Андерсена); словарь литературоведческих терминов; репродукция картины Леонардо да Винчи «Мона Лиза»; эмблемы команд, таблички с названием команд.

Ход брейн-ринга

1. Представление команд

Команды из 5-6 человек заранее выбирают название, девиз, эмблему и капитана команды.

Например:

1 команда – «Дети капитана Гранта».

Девиз: «Бороться и искать, найти и не сдаваться!»

2 команда – «Мушкетеры».

Девиз: «Один за всех и все за одного!».

3 команда – «Прометей» или «Данко».

Девиз: «Возьми свое сердце, зажги его смело, отдай его людям, чтоб вечно горело!».

2. Объяснение условий игры

В игре 7 туров, для ответа на вопрос дается одна минута на обсуждение. Право первого ответа имеет капитан той команды, которая первая зажгла настольную лампу на своем столе. Каждый правильный ответ на вопрос приносит один балл команде, в туре выигрывает та команда, у которой больше очков.

Между турами можно провести соревнование болельщиков команд, которые могут принести дополнительные баллы своим командам. Например: конкурс выразительного чтения стихотворений; конкурс инсценирования отрывков из художественного произведения и т.д.

3. Представление жюри

4. Вопросы для литературного брейн-ринга

I тур. Кому принадлежат слова?

а) «В человеке должно быть все прекрасно: и одежда, и лицо, и душа, и мысли...» (А. П. Чехов);

б) «Герой – это тот, кто творит жизнь вопреки смерти, кто побеждает смерть» (М.Горький);

в) «Ты в ответе за тех, кого приручил...» (Антуан де Сент-Экзюпери);

г) «Что за прелесть эти сказки, каждая из них – поэма» (А. С. Пушкин);

д) «Истинное добро со стороны того, кто творит его, имеет меньшую память, чем со стороны того, кто его принимает...» (*В.Распутин*).

II тур. Назовите автора этих строк и произведение:

а) «Знаете ли вы украинскую ночь? О, вы не знаете украинской ночи! Всмотритесь в неё. С середины неба глядит месяц. Необъятный небесный свод раздался, раздвинулся еще необъятней. Горит и дышит он. Земля вся в серебряном свете; и чудный воздух и прохладно-душен и полон неги, и движет океан благоуханий. Божественная ночь, очаровательная ночь!» (*Н.В.Гоголь. «Майская ночь или утопленница»*);

б) «У моря видел дуб зеленый!

Под ним сидел, и кот ученый

Свои мне сказки говорил.

Одну я помню: сказку эту

Поведаю теперь я свету...» (*А.С.Пушкин. «Руслан и Людмила»*);

в) «Невежда также в ослепленьи

Бранит науки и ученье,

И все ученые труды,

Не чувствуя, что он вкушает их плоды...»

(*И.А.Крылов. «Свинья под дубом»*);

г) «Вам не видать таких сражений!

Носились знамена как тени,

В дыму огонь блестел,

Звучал булат, картечь визжала,

Рука бойцов колоть устала,

И ядрам пролетать мешала

Гора кровавых тел» (*М.Ю.Лермонтов. «Бородино»*);

д) В славном городе во Ростове, у соборного попа, отца Левонтия, в утешение да на радость родителям, росло чадо единое – любимый сын Алешенька» (*Русская народная былина «Алеша Попович»*);

е) «Он показал людям восток и запад, научил их числам, письму и чтению, дал силу памяти, которую люди раньше не имели. Он построил для людей быстрый корабль и окрылил его белым льняным ветрилом...

Но и на этом не остановился благородный титан. Он вдохнул в людей волю, смелость, надежду, самоотверженность» (*Мифы Древней Греции. «Прометей»*);

ж) «Говорят, лев, который лишился сил, орел, утративший волю, и голубь, которого разлучили с подругой, погибают от разбитого сердца. Так можно ли было надеяться, что сердце этого непокоренного властелина выдержит этот тройной удар?

Он потерял и силу, и волю, и подругу. Я снял цепь с его могучей шеи. Один из ковбоев помог оттянуть труп под навес, где лежала Бланка. Мы положили Лобо возле неё и ковбой сказал: «Наконец-то ты нашел её. Теперь вы снова вместе» (*Эрнест Сетон-Томпсон. «Лобо – владыка Куррумпо»*);

з) «– Эй вы, слушайте! – закричал он, – сегодня вы так часто называли меня человеком (хотя с вами я остался бы волком до конца своих дней), что

чувствую справедливость ваших слов. Поэтому я уже не называю вас своими братьями, а собаками, как и подобает Человеку. О том, что вы сделаете и чего не сделаете, не вам судить. Это буду решать я, Человек! А чтобы вы лучше поняли, я, Человек, принес немного Красного Цветка, которого вы, собаки, так боитесь» (*Редьярд Киплинг. «Маугли»*);

и) «И старые лебеди склонили перед ним головы.

А он совсем смутился и спрятал голову под крыло, сам не зная зачем. Он был счастлив, но нисколько не возгордился – доброе сердце не знает гордости, он помнит то время, когда все его презирали и гнали. А теперь говорят, что он прекраснейший между прекрасными птицами» (*Г.К.Андерсен. «Гадкий утенок»*);

к) «Лил дождь. Он лил, не переставая, 7 лет подряд; тысячи и тысячи дней, с утра до ночи, без передышки дождь лил, шумел, барабанил, звенел хрустальными брызгами. Так навеки повелось здесь, на Венере, а в классе было полно детей, чьи отцы и матери прилетели застраивать и обживать эту дикую дождливую планету» (*Рэй Дуглас Бредбери. «Все лето в один день»*).

III тур. Кто автор этого произведения?

а) «Гулливер в стране лилипутов» (*Джонатан Свифт*);

б) «Приключения Шерлока Холмса» (*Артур Конан-Дойль*);

в) «Синюшкин колодец», «Медной горы хозяйка» (*П.П. Бажов*);

г) «Ночь перед Рождеством» (*Н.В. Гоголь*);

д) «Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо» (*Даниэль Дефо*);

е) «Три мушкетера» (*А. Дюма*);

ж) «Уроки французского» (*В.Г. Распутин*);

з) «Тринадцатый подвиг Геракла» (*Фазиль Искандер*);

и) «Хамелеон», «Толстый и тонкий» (*А.П. Чехов*);

к) «Пятнадцатилетний капитан» (*Жюль Верн*);

л) «Пеппи Длинный чулок» (*Астрид Линдгрен*);

м) «Мцыри» (*М. Ю.Лермонтов*);

н) «Метель», «Барышня-крестьянка» (*А.С.Пушкин*).

IV тур. Дайте определение литературному термину.

Миф – древнее народное сказание о легендарных героях, богах, о происхождении явлений природы.

Метафора – переносное значение слова, когда одно явление уподобляется другому.

Пейзаж – описание природы.

Фольклор – устные произведения народного творчества.

Эпилог – заключительная часть художественного произведения, где рассказывается о судьбе героев после изображаемых событий.

Басня – краткий иносказательный рассказ с нравоучением, часто в стихотворной форме.

V тур. Вопросы по библии:

а) Назовите имена сыновей Адама и Евы (*Каин и Авель*);

б) Переведите с греческого языка слово «Библия» (*Книга книг*);

в) Строительство чего стало причиной смешения языков? (*Вавилонская башня*);

г) Эпизод из какого библейского рассказа вдохновил Пабло Пикассо на создание эмблемы мира? (*голубка с оливковой веточкой в клюве; «Потоп»*);

д) Сила какого героя заключалась в волосах? (*Самсон*);

е) В каком городе родился Иисус? (*Вифлеем*).

VI тур. Литературная мозаика:

а) Назовите имена этих людей (*портреты А. Чехова, А.Ахматовой, А.Пушкина, Г.Андерсена*);

б) Назовите автора и произведение, в котором идет речь о картине, репродукцию которой вы видите (*Рэй Дуглас Брэдбери «Улыбка»*);

в) Назовите основной жанр восточнославянского героического эпоса (*былина*);

г) Кто родоначальник жанра басни? (*древнегреческий поэт Эзоп*);

д) О каком писателе идет речь?

1. Настоящее имя – Джон Гриффит – родился в Сан-Франциско. С детства пришлось работать самому, зарабатывать на хлеб, разносил газеты, работал в лавках, на консервном заводе. Юность овеяна романтикой странствий, вначале плавал к берегам Чукотки, а потом пришла пора Клондайка. Золотоискателем провел полгода на Аляске. Рассказы о севере принесли ему большую популярность (*Джеск Лондон*);

2. Семюэль Ленгхорн Клеменс родился 30 ноября 1853 года во Флориде, в маленьком городке Ганнибал. Литературную деятельность начал в 1865 году, работая корреспондентом, репортером, фельетонистом в разных газетах. Самые лучшие страницы творчества – это его произведения для детей. В них писатель использует моменты собственной жизни. В образах главных героев скрываются его друзья детства (*Марк Твен*).

VII тур. Ты мне – я тебе.

Вопросы в этом туре задают сами ребята. Каждая команда заранее подготовила по одному вопросу команде-сопернице.

5. Подведение итогов.

Побеждает та команда, которая набрала большее количество очков.

6. Награждение команды-победительницы, вручение памятных сувениров командам-участницам игры.

ДОДАТОК 8. Питання до захисту педагогічної практики

1. Охарактеризуйте професійно-педагогічну діяльність, функціональні обов'язки вчителя сучасної школи (із спостережень).
2. Які професійно значущі якості може закріпити студент на практиці в школі?
3. Чи можна під час шкільної практики розвинути такі професійно-особистісні якості вчителя, як: самодисципліна, відповідальність, вимогливість (до себе), змобілізованість, тактовність, терпіння, чуйність тощо?
4. Охарактеризуйте вікові особливості дітей, з якими ви працювали на практиці.
5. Які практичні уміння виховної, організаційної, просвітницької роботи, на ваш погляд, необхідні вчителю у школі?
6. Які ви одержали результати аналізу плану виховної роботи класу (різноманітність форм, послідовність і систематичність роботи, чи відповідає мета і завдання виховної роботи всебічному розвитку учнів, підготовці їх до реального життя)?
7. Які висновки ви зробили після бесіди з класним керівником (яке значення відводиться виховній роботі, чи ефективні заплановані заходи, чи працює актив класу, який рівень вихованості учнів класу (моральність, естетичність, національна свідомість, релігійність)?
8. Наскільки майстерно впливає вчитель на учнів на уроці та в позаурочний час?
9. Чи впроваджують учителі школи сучасні ефективні форми й методи педагогічного впливу?
10. Чи прагнуть вчителі школи створювати на уроці ситуацію успіху (співробітництва, співтворчості)?
11. Наскільки демократично вирішують вчителі школи різноманітні педагогічні ситуації?
12. З якими проблемами ви зіткнулися в школі при підготовці і проведенні виховних заходів (групової бесіди, літературного вечора)?
13. Які небажані якості проявилися у вас під час педагогічної діяльності (чого не вистачає для ефективної роботи, над чим ще треба працювати)?
14. Чи можете ви виділити в діяльності вчителів школи цікаві та ефективні методи й прийоми роботи?
15. Що ви можете побажати вчителям, уроки яких ви відвідали й проаналізували?

ДОДАТОК 9. Зразок титульної сторінки оформлення контрольних уроків

Записи ведуться на окремих аркушах, конспект перевіряється методистом і вчителем класу, де проводиться урок, затверджується методистом і анотується вчителем після проведення.

"Затверджую" _____
(підпис методиста)

Оцінка _____
(методиста)

(учителя)

План-конспект

уроку української мови (літератури, російської мови, літератури,
зарубіжної літератури)

в _____ класі ЗОШ № _____ м. _____

Тема уроку: _____

Мета уроку: _____

Дата проведення _____

Проведений _____
(хто проводить)

Літературні джерела:
(бібліографічні відомості)

1. _____

2. _____

3. _____

ДОДАТОК 10. Критерії і норми оцінювання роботи студентів у період педагогічної практики

10.1. Оцінювання за кредитно-модульною системою (для студентів денної форми навчання)

III курс	5 семестр	Предметне оцінювання – 20 балів. Завдання з педагогіки – 60 балів. Завдання з психології – 20 балів.
IV курс	8 семестр	Предметне оцінювання – 50 балів. Завдання з педагогіки – 30 балів. Завдання з психології – 10 балів. Завдання зі шкільної гігієни – 10 балів.
V курс (спец)	9 семестр	Предметне оцінювання: а) російська мова та література – 50 балів; б) українська мова та література – 10 балів. Завдання з педагогіки – 30 балів. Завдання з психології – 10 балів.
V курс (маг)	9 семестр	Предметне оцінювання – 60 балів. Завдання з педагогіки – 30 балів. Завдання з психології – 10 балів.
V курс (маг)	10 семестр	Предметне оцінювання – 60 балів. Завдання з педагогіки – 30 балів. Завдання з психології – 10 балів.

10.2. Оцінювання практики для студентів заочної форми навчання

Оцінка навчальної та позакласної роботи з предмета

"Відмінно" ставиться, якщо студент вільно володів програмним матеріалом, уроки та позакласні заняття проводились на високому науковому та організаційному рівні, якщо на них обґрунтовано ставились та ефективно вирішувались освітньо-виховні завдання, раціонально застосовувались різні методи навчання та прийоми активізації учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, підтримувалась належна дисципліна, якщо студент проявив самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу при побудові та проведенні занять.

"Добре" ставиться, якщо студент вільно володів програмним матеріалом, уроки та позакласні заняття проводились на відповідному науковому та організаційному рівні, якщо на них успішно вирішувались освітньо-виховні завдання, однак недостатньо ефективно використовувались окремі методичні прийоми активізації учнів, студент виявив самостійність у

доборі навчального та освітнього матеріалу, але допускав незначні помилки в побудові та проведенні занять.

"Задовільно" ставиться, якщо студент не досить упевнено володів програмним матеріалом, при реалізації освітньо-виховних завдань допускав помилки, недостатньо ефективно застосовував методи та прийоми навчання, слабо активізував пізнавальну діяльність учнів, не завжди міг установити контакт з ними, при аналізі занять не бачив своїх помилок та недоліків.

"Незадовільно" ставиться, якщо на уроках студент виявив недостатнє володіння програмним матеріалом, не виконувались освітньо-виховні завдання. Допускались значні помилки при викладанні навчального матеріалу, не забезпечувалась дисципліна учнів, якщо студент некритично ставився до своєї роботи.

Оцінка позакласної виховної роботи

"Відмінно" ставиться студенту, який повністю виконав на високому рівні необхідний об'єм виховної роботи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, виявив у роботі самостійність, творчий підхід, педагогічний такт.

"Добре" ставиться студенту, який повністю виконав програму виховної роботи, виявив ініціативу в роботі, однак у використанні окремих видів виховної роботи допускав незначні помилки.

"Задовільно" ставиться студенту, який виконав намічену програму виховної роботи, однак допускав помилки у плануванні та проведенні окремих заходів, не враховував достатньою мірою вікових та індивідуальних особливостей учнів, часто звертався за допомогою до класного керівника.

"Незадовільно" ставиться студенту, який не виконав програму виховної роботи, некритично поставився до своєї педагогічної діяльності.

При визначенні підсумкової оцінки за педагогічну практику враховуються:

- оцінки вчителів-предметників за навчальну та позакласну роботу;
- оцінка класного керівника за виховну роботу в класі;
- оцінка методиста від кафедри педагогіки за виховну роботу в школі;
- оцінка методиста від кафедри психології за психолого-педагогічну характеристику;
- результати захисту студентом свого звіту про педпрактику перед факультетською комісією.

ДОДАТОК 11. Зразки звітних відомостей з педагогічної практики

11.1. Відомість-характеристика для студентів денної форми навчання, для магістрантів заочної форми навчання (9 семестр)

Студент _____ курс _____

факультет _____ проходив (ла) практику з _____

до _____ 201__ р. у школі № _____ м. (р-на) _____

і виконував (ла) таку роботу:

I. РОБОТА КЛАСНИМ КЕРІВНИКОМ

- а) перевірка щоденників _____ (шт.);
- б) відвідування учнів _____ (осіб);
- в) робота з батьками _____ (осіб);
- г) чергування у школі _____ (днів);
- г) позашкільна робота з учнями _____ (днів).

1. Бесіди на теми (тематика) _____

2. Класні збори (тематика) _____

3. Екскурсії (місце, тематика) _____

4. Робота з класом у школі, місті _____

5. Випущено газет, монтажів _____, альбомів _____

6. Написав характеристику _____ (учня, класу)

7. Провів вечір, позакласний збір та ін., що оцінено на _____

яка тема, скільки було присутніх

8. Оцінка роботи класного керівника _____

підпис

II. РОБОТА З МЕТОЮ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ВЧИТЕЛЮ

а) перевірів _____ домашніх _____ контрольних робіт

б) займався з відсутніми учнями _____ (їх прізвища)

з предмету _____, результати _____

в) займався з відмінниками, здібними _____

г) виготовив наочностей _____

г) провів заняття _____

д) провів _____ вечорів на теми _____ конференцій _____

е) інші види навчальної позакласної роботи _____

Обґрунтування роботи студента з метою надання допомоги вчителю _____

Оцінка _____ Підпис учителя _____

III. ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

1. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
2. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
3. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
4. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
5. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
6. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
7. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
8. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
9. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____

IV. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ ПРАКТИКАНТА

Загальна підготовка студента до проведення пробних уроків: організація пробних уроків, загальна теоретична підготовка студента: _____

Готовність до педпрактики в цілому і до педагогічної професії, ступінь виконання програми практики _____

Загальний розвиток і культура практиканта _____

V. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ЗА ПРАКТИКУ _____

Оцінка, підписи:

1. Методист зі спеціальності	_____ / _____ /
	оцінка підпис прізвище, ініціали
2. Методист з педагогіки	_____ / _____ /
	оцінка підпис прізвище, ініціали
3. Методист із психології	_____ / _____ /
	оцінка підпис прізвище, ініціали
4. Методист зі шкільної гігієни	_____ / _____ /
	оцінка підпис прізвище, ініціали

Факультетський керівник _____ / _____ /

підпис

прізвище, ініціали

М.П.

ДИРЕКТОР ШКОЛИ _____ / _____ /

підпис

прізвище, ініціали

11.2. Відомість-характеристика для студентів заочної форми навчання

Студент _____ курс _____ факультет _____

з _____ по _____ 201__ р. в школі № _____ р. (р-на) _____

проходив (ла) педпрактику та виконував (ла) наступну роботу:

I. ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

1. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
2. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
3. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
4. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
5. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
6. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
7. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
8. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
9. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____
10. Тема _____	Клас _____	Оцінка _____

II. ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

III. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДОКУМЕНТАЦІЄЮ ШКОЛИ

IV. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ ПРАКТИКАНТА

V. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ЗА ПРАКТИКУ: _____

Методист з російської

мови та літератури

_____ / _____ / _____
оцінка підпис прізвище

Методист з української

мови та літератури

_____ / _____ / _____
оцінка підпис прізвище

Директор школи

_____ / _____
підпис прізвище

11.3. Відомість-характеристика для магістрантів денної та заочної форм навчання (10 семестр)

Ведомость-характеристика

по итогам педагогической практики

Магістрант _____

специальности _____

факультета _____

проходил педагогическую практику с _____ по _____ 201__ г.

в _____

Практикантом проведена такая работа:

Прочитаны лекции:

Рабочая: Тема: _____

Контрольная: Тема: _____

Проведены практические занятия:

Тема: _____

Внеаудиторная работа со студентами:

Вечер: _____

Беседа: _____

Экскурсия: _____

Помощь в оформлении наглядности, раздаточного материала, оформлении учебного кабинета и т.п. _____

Общая характеристика работы практиканта:

Общая оценка за практику (руководитель практики): _____

Методист по специальности: _____

Методист по педагогике: _____

Методист по психологии: _____

Заведующий кафедрой: _____

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	3
РОЗДІЛ 1. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів III курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар).....	5
1.1. Предметные требования.....	5
1.2. Вимоги з педагогіки	12
1.3. Вимоги з психології.....	15
РОЗДІЛ 2. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV курсу російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар).....	18
2.1. Предметные требования.....	19
2.2. Вимоги з педагогіки	20
2.3. Вимоги з психології.....	20
2.4. Рекомендації до самостійної роботи зі шкільної гігієни.....	24
РОЗДІЛ 3. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення філологічного факультету (стаціонар).....	33
3.1. Предметные требования.....	33
3.2. Вимоги з педагогіки	34
3.3. Вимоги з психології.....	35
РОЗДІЛ 4. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для магістрантів російсько-українського відділення філологічного факультету (V курс, стаціонар).....	42
4.1. Предметні вимоги до педагогічної практики магістрантів у 9 навчальному семестрі.....	42
4.2. Вимоги з педагогіки	45
4.3. Вимоги з психології.....	45
4.4. Вимоги до педагогічної практики магістрантів у 10 навчальному семестрі.....	47
РОЗДІЛ 5. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV-V курсів російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання, для магістрантів V курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання	55
5.1. Загальні вимоги до проведення педагогічної практики для студентів IV-V курсів заочної форми навчання	55
5.2. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів IV курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання	56

5.3. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для студентів V курсу (ОКР «Спеціаліст») російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання.....	57
5.4. Методичні поради та рекомендації до проведення педагогічної практики для магістрантів V курсу російсько-українського відділення філологічного факультету заочної форми навчання	58
ДОДАТОК 1. Обов'язки студентів-практикантів	59
ДОДАТОК 2. Орієнтовна схема звіту з педпрактики.....	60
ДОДАТОК 3. Сценарій свята “Калина – символ України”	61
ДОДАТОК 4. Психолого-педагогічний аналіз уроку (орієнтовні схеми). 65	
ДОДАТОК 5. Схеми предметного аналізу уроків	70
ДОДАТОК 6. Зразки планів-конспектів уроків з російської мови, зарубіжної літератури, української мови, української літератури	74
6.1. План-конспект уроку по русському языку (5 класс).....	74
6.2. План-конспект уроку по зарубежной литературе (9 класс)	77
6.3. План-конспект уроку-зустрічі за творчістю А.Азімова (11 клас)	79
6.4. План-конспект уроку з української мови.....	84
6.5. План-конспект уроку з української літератури (9 клас)	88
ДОДАТОК 7. Зразки конспектів позакласних предметних заходів	92
7.1. Сценарій «Лингвистический КВН “Часть речи – имя существительное”» (5 класс)	92
7.2. Литературный брейн-ринг (6-7 классы).....	95
ДОДАТОК 8. Питання до захисту педагогічної практики	99
ДОДАТОК 9. Зразок титульної сторінки оформлення контрольних уроків	100
ДОДАТОК 10. Критерії і норми оцінювання роботи студентів у період педагогічної практики.....	101
10.1. Оцінювання за кредитно-модульною системою (для студентів денної форми навчання)	101
10.2. Оцінювання практики для студентів заочної форми навчання	101
ДОДАТОК 11. Зразки звітних відомістей з педагогічної практики	103
11.1. Відомість-характеристика для студентів денної форми навчання, для магістрантів заочної форми навчання (9 семестр)	103
11.2. Відомість-характеристика для студентів заочної форми навчання ..	105
11.3. Відомість-характеристика для магістрантів денної та заочної форм навчання (10 семестр)	107
Ведомість-характеристика.....	107

Підприємець Маторін Б.І.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.

Підписано до друку 23.01.2009 р.
Формат 60×84 1/16. Ум. др. арк. 7,0.
Зам. № 68. Тираж 150 прим.

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс (06262) 3-20-99; тел. (0626) 66-53-56